

## АУГУСТА — ВЕЛА НИГРИНОВА ПРВАКИЊА НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА У БЕОГРАДУ

*„... Свак, тко зна опће позоришне прилике, ... мора да се поклони овој Словенки, која је упркос природним и извјештаченим запрекама, сама као „странкиња“ и почетница постала „српска Сара“. Као „дјевојка из туђине“ дошла је на позорницу, на којој се (а гдје није тако?) — цијени почетник по бабу и по стричевима. Против ње бијаше све, уз њу само њезин добар гениј, њезин дар, па је ипак све освојила...”*

(Антон Густав Матош у мајском броју сарајевског часописа НАДА 1897. године)

Долазак Аугусте, Веле Нигринове у Београд 1882. године, временом је постао легенда. Сви хроничари позоришта који су писали о њој нису заборављали да испричају следећу историју... Вишегодишњи члан Народног позоришта у Београду, познати капелник и композитор, Словенац Даворин Јенко, приликом једног од честих путовања у родни крај, добија поверљив задатак. Тадашњи управник београдског позоришта, Милорад Поповић Шапчанин, предлаже Јенку да се у Љубљани заинтересује за неку младу талентовану глумицу, разуме се, лепу, која би у Београду нашла своје место. И Јенко среће Нигринову... Одржана је кратка проба и глумица је откривена! Следе телеграми: Љубљана—Београд, Београд—Љубљана, ангажман је на помолу... Остаје само да се сломи отпор мајке (отац се не спомиње) која између своје седморо деце треба да дозволи једној од кћерки, љупкој Густу, да оде у „туђину“, у далеки Београд, међу ратничке Србе. Након краће борбе одлука је пала. Двадесетогодишња Аугуста, праћена чврстом руком и будним оком уваженог Јенка, који од свег срца преузима улогу татора за своју даровиту земљакињу, креће на далеки пут...

Уопште узев, ова историја је тачна. Према њој „једина заслуга, што је овај благородни изданак братскога нам и симпатичног словенског народа пресађен у наш врт, припада г. Јенку, творцу српске уметничке

музике.“<sup>1</sup> Не занемарујући заслугу Јенкову, тешко је расветлити ову помало необичну жељу тадашњег руководиоца београдске позоришне куће, Милорада Поповића Шапчанина, да глумицу за Народно позориште, након његове четрнаестогодишње делатности и извесне успешне традиције у првим глумицама, наводим само Марију Јеленску и Милку Гргурову, потражи баш у Словенији. Сем познатих тумачења да београдска средина још није била зрела да да глумицу и да су западни крајеви наше земље који су се налазили под Аустроугарском, имали свакако дужу традицију у неговању глумачке вештине, немогућно је, без детаљнијег проучавања позоришних прилика из једног друштвеног аспекта, одговорити на ово питање. Ми данас не можемо са сигурношћу утврдити који су непосредни разлози одлучили о доласку Веле Нигринове у Београд, али је свакако тачан податак да је требало наћи замену Милки Гргуровој, која је већ била у четрдесетдругој години живота и која је, како наводи Грол, била сама у великом драмском репертоару.<sup>2</sup> Међутим, познато је, да је годину дана до доласка Нигринове, у београдском ансамблу, поред Гргурове, са успехом радила позната хрватска глумица, Марија Перисова, која је са њом равноправно делила „велики репертоар“. Али и Перисова је у то време имала четрдесетшест година и могла је играти улоге средовечних хероина док је још увек,

улоге младих девојака тумачила Гргурова. Како београдско позориште није могло имати више од две „прве глумице“, за Нигринову је жртвована Марија Перисова.

У годишњаку Народног позоришта из 1886. године, у позоришном паметару за 1882. годину, под датумом 28. август, забележена је следећа одлука: „Позоришни одбор прима за чланове: г-ђицу Августу Нигринову, члана словеначког позоришта у Љубљани, а г-ђици Марији Перисовој откажује даље глумовање на нашој позорници.“<sup>3</sup> Необично у овом случају је то што је овај ангажман заиста склопљен пре доласка Нигринове у Београд, у који је, као што је познато, стигла тек 1. септембра исте године. Не познавајући довољно љубљански период Веле Нигринове, добијао се утисак да је млада словеначка почетница доста лако постала једна од протагонисткиња српског позоришта. Последња истраживања која је обавио Душан Моравец и саопштио у свом раду *Љубљанске године Веле Нигринове*<sup>4</sup> откривају да је Августа Нигринова као четрнаестогодишња ученица драмске школе дебитовала у Словеначком Драмском друштву већ новембра 1876. године мањом улогом у *Ловудској сиротици*. У току две сезоне рада у овом Друштву одиграла је око тридесет улога. Прва њена већа улога датира из 1877, овога пута то је Цејн Ејр у *Ловудској сиротици*. После смрти првакиње овога позоришта, Цецилије Подкрајшкове која млада умире, петнаестогодишња Нигринова преузима све водеће улоге. Прекид рада Друштва у сезони 1878/79. није удаљио Нигринову од позоришта. Већ 1880. када Друштво обнавља рад у знатно скромнијем обиму, Нигринова је активна. У току следеће две сезоне она игра насловну улогу у *Дебори*. Дебора је, уједно, њена последња креација у Љубљани, изведена у фебруару 1882. године на представи у корист четири глумца овог позоришта међу којима су Августа и њена старија сестра Марија, такође глумица. Ова представа је, по речима Душана Моравца, пропраћена одличним критикама које су врло вероватно допреле до Јенка за време његовог боравка у Љубљани. Без обзира да ли је он имао прилике да је гледа на некој од представа, што према наведеним подацима не изгледа вероватно, или је Нигринова само одглумила једну сцену из њој добро знаног репертоара, што је вероватније, Јенко је свакако био уверен да је нашао глумицу погодну за београдско позориште, не само талентовану, младу и лепу, већ и глумицу са скоро шестогодишњим стажом у аматерском позоришту и познавањем основних елемената глуме, и



*Нигринова са мајком (фотографија је посвећена Милораду Шапчанину, управитељу Народног позоришта)*

*Nigrinova avec sa mère (photographie dédiée à Milorad Šarčani, directeur du Théâtre National)*

без двоумљења је предложио за чланицу Народног позоришта у Београду. У легенди везаној за београдски ангажман Нигринове помиње се нека њена фотографија која је између осталог утицала на Шапчанина да ангажује глумицу коју раније није ни видео ни чуо. У сваком случају, највероватније је, да Нигринова без уговореног ангажмана па чак и фиксираних почетних плата од 160 динара месечно, није имала намеру да крене из Љубљане, као глумица са извесном „репутацијом“ она је била у могућности да поставља услове.<sup>5</sup> Занимљиво је, међутим, да се у Поменику Народног позоришта о двадесетпетогодишњици (1894), прве три улоге Веле Нигринове у Београду третирају



Прве фотографије Веле Нигринове по доласку у Београд

*Les premières photographies de Vela Nigrinova, après son arrivée à Belgrade.*



Портрет Веле Нигринове, рад Влаха Буковца (уље, 50 × 64)

*Le portrait de Vela Nigrinova, par Vlaho Bukovac (huile, 50 × 64)*

као гостовање,<sup>6</sup> мада треба пре свега уважити податке из 1886. године који су ближи времену њеног дебија у београдском позоришту и формулисани у виду одлуке Позоришног одбора, те у склопу са осталим изворима, поткрепљују чињеницу да је Нигринова ангажована за Српско Краљевско Народно позориште у Београду пре свога доласка у Србију.

Од посебног је интереса шта о овим љубљанским годинама каже сама Нигринова, приликом једног, много касније вођеног интервјуа:

„... Од тринајест година играла сам у у дилетантској представи у Љубљани. Била

сам тада у кlostеру. Тада је почела велика борба против немштине, и мене, која сам играла у словеначком друштву хтедоше истерати из кlostера. Нисам по том више смела играти... Али ја сам имала дара. Кlostер ме није застрашио. Ми тада бесмо у борби против немштине храбри. И ја сам била храбра. Хтела сам на позорницу. Требала сам ићи на немачку позорницу. Нисам хтела. Нисам хтела из патриотизма.“<sup>7</sup>

Тако је, 1. септембра 1882. године Августа Нигринова стигла у Београд. Одмах су јој поверене три врло значајне улоге које је требало спремити у року од неколико недеља. То су: Дебора у Мозенталовој *Дебори*, Еболијева у *Дон Карлосу* и Есмералда у



Прве фотографије Веле Нигринове по доласку у Београд

*Les premières photographies de Vela Nigrinova, après son arrivée à Belgrade*

Звонару Богородичине цркве. Овај задатак не би био лак ни за глумицу која познаје језик на коме ће представљати, за Нигринову је био утолико тежи што је улоге требало одиграти на српском језику који она, разуме се, у том кратком року није могла савладати. Смештена у Јенковом дому она је одмах добила учитеља српског језика у личности професора Петра Петровића, познатог песника оног времена, званог „Дивљи Његош“. По сопственим речима Нигринова је српски језик учила пуне три године. Резултати овог њеног учења показаће се тек неколико година касније, али ће се доста често, нарочито у току првих година, уз име Нигринове обавезно стављати нека примедба на језик.

Нигринова је у Београду први пут наступила 9. октобра 1882. године. На позоришној листи штампаној за представу Деборе, испод тумача улога, стоји ова белешка: „Госпођица Августина Нигринова,

пређе чланица Народног позоришта у Љубљани ступа вечерас у насловној улози, први пут пред нашу публику.“<sup>8</sup> После многобројних тумача ове улоге на сцени Народног позоришта у Београду, међу којима су: Марија Ружичка Строци, Ђорђина Собјеска, Милка Гргурова и Марија Поповићка, улогу сироте јеврејске девојке коју због љубави према Хришћанину средина прогони и злоставља, коју због сплетки напушта лаковерни вереник, те она очајна креће у „бели свет“ и враћа се „крвава срца“ да види је ли њена клетва уродила „злокобним плодом“, остварила је Августа Нигринова.<sup>9</sup> Нажалост о овој представи не сазнајемо ништа из сувремене штампе. Тек каснији критичари наводе да је Нигринова веома срдечно дочекана и да је „на јуриш задобила целокупне симпатије београдске публике, као и стручних позоришних критичара који су јој одмах прорекли сјајну будућност“. Поред више извора који упућују на то да је Нигринова играла Дебору на српском језику, између осталог и наводи саме Нигринове у већ помињаном интервјуу, која је на питање да ли је прве улоге играла на словеначком одговорила: „Ах, не. Српски, српски,“ Матош у својим *Напоменама*<sup>10</sup>, међу којима се налазе неке импресије о Нигриновој пише: „Нигринова је дебитирала 1882. први пут у улози Деборе на словенском језику.“ У немогућности да утврдимо порекло овог Матошевог навода и његову веродостојност остаје нам да претпоставимо да је говор Нигринове, мада изречен на српском језику био свакако веома сличан словеначком, пре свега у модулацији фразе и општој интонацији говора. У *Дебори*, Нигринова се први пут сусрела са великим српским глумцем, Тошом Јовановићем који је тумачио младог Хришћанина Јосифа и био редитељ представе.

После Деборе следи улога ватрене принцезе Еболи у Шилеровом *Дон Карлосу*, на представи изведеној 17. октобра 1882.<sup>11</sup> На позоришној листи име Нигринове исписано је масним словима. Овај пут Нигринова се на сцени сусреће са својом славном претходницом у улогама младих и наивних девојака и каснијом сарадницом Милком Гргуровом, која у истом комаду тумачи улогу Јелисавете Валлоа. Поносни Дон Карлос и Велин партнер је опет Тоша Јовановић.

Заносну и несрећну Есмералду у *Звонару богородичине цркве* Нигринова игра 22. октобра 1882, у друштву са Гргуровом као Жервезом, Тошом Јовановићем као Клодом и Ђуром Рајковићем као Квазимодом.<sup>12</sup> Биланс ових пробних улога које је требало да покажу дијапазон Велиних

глумачких способности свакако је био позитиван јер после њега следи низ рола које су скромнијег значаја али које свакако омогућавају младој глумици да лакше савлада језик и прилагоди се једном ансамблу који је временом изградио један, за београдско позориште, специфичан стил глуме. То су, листајући ратовима и несрећама опустошену групу позоришних листа из 1882. године, хронолошки читано: Херманса у *Добросрећници* Шарлоте Бирх Пфајфер (10. XI), Марија Стјуарт у истоименој трагедији Фридриха Шилера (19. XI), певачица Маритана у Диманоаровом *Дон Цезару од Базана* (5. XII) и Поликсена у *Природи и уметности* од Албинија (29. XII)<sup>13</sup>, све у режији Милоша Цветића. За разлику од наведених комада чија прва извођења датирају неколико година раније, Нигринова је 1882. године играла и на једној правој премијери. То је била драма *Теруелски љубавници* од Дон Енгелиа де Харценбуша (22. XII) у којој је тумачила



Вела Нигринова као Јованка у Шилеровој драми *Орлеанка девојка* 1891.

Vela Nigrinova comme Jeanne dans le drame de Schiller «Jeanne d'Arc», 1891



Дебора — прва улога Нигринове у Београду у истоименом комаду С. Х. Мозентала

Déborah — premier rôle de Vela Nigrinova à Belgrade dans la pièce du même nom par S. H. Mosenthal

улогу Зулиме, Гргурова Изабелу де Сегура а Милош Цветић Хуан Дијега.<sup>14</sup>

Током 1883. Нигринова је играла у двадесет пет за њу нових комада. Већ 12. јануара на премијери Сардуове комедије *Породица Беноатонова* тумачи улогу Марте.<sup>15</sup> Ускоро, на представи *Цврчка Шарлоте Бирх Пфајферове*<sup>16</sup> чија је премијера била још 1868. године, Нигринова игра популарну улогу Фаншете. За ово извођење везана је прва, нама позната критика о игри Веле Нигринове на сцени Народног позоришта у Београду. Рецензент *Видела*, Тодор Стефановић Виловски се овим поводом сећа Марије Јеленске истичући њену изванредну игру и одушевљен пријем код публике. Прелазећи на Нигринову он пише: „Нисмо до сада проговорили ни једне речи о овој појави на нашој позорници. Чекали смо да је видимо у разним улогама. Видели смо је дакле, и можемо мирном савешћу рећи, да ће г-ђца Нигринова бити добра глумица, јер јој се не може одрећи глумачки дар и вредноћа. За сада

јој смета словеначки нагласак, и то, што још није потпуно савладала језик, и ако се мора признати да је за врло кратко време научила српски и да се у језику приметно поправља. Г-ђца Нигринова, дакле, играла је Цврчка са доста воље и са ефектом на крају. Испрва пак била је одвећ мало окретна, одвећ мало жива, одвећ мало несташна; нагли прелази из велике живости и безбрижности у само тренутну узбуђеност, какви су условљени улогом Фаншетином, не беху у ње доста маркирани. Једном речи: она испрва не беше довољно цврчак. У другој половини комада пак задовољила нас је г-ђца Нигринова својом колико природном толико и ексактном игром.<sup>17</sup> Говорећи о осталим учесницима ове представе он каже: „Отац Барбо (Рајковић) беше на свом месту, Фадета (Јовановићка) такође. Ландри (Јовановић) и Дидије (Цветић), потпуно су схватили своју улогу и знатно допринели те је публика тога вечера била потпуно задовољна са представом.“

Следећа улога Нигринове, у Лаубеовом *Монтрозу*, 9. фебруара је Оливија коју је годину дана раније тумачила Гргурова.<sup>18</sup> Овим поводом Виловски наводи да су „Женске улоге врло незнатне, и не дају прилике да глумице могу показати своју способност. Но оне су поред свег тог биле у добрим рукама.“<sup>19</sup> На представи *Кина*, Александра Диме Сина, 15. фебруара, кога приказује Тоша Јовановић, Нигринова је Ана Дембијева.<sup>20</sup> Виловски и овом приликом даје свој коментар: „Са задовољством бележимо да г-ђца Нигринова напредује у језику, а да јој игра показује да са разумевањем проучава своје улоге, што се не може тврдити за остале наше глумице изузев гђу Гргурову.“<sup>21</sup> Остале улоге Веле Нигринове које ћемо навести из 1883. припадају сентиментално романтичарском репертоару, омиљеном у позоришту тог времена. За разлику од Љубљане где се Нигринова са својих четрнаест година, на сцени прерушава у средовечну удовицу, она сада тумачи безбројне варијанте младости и лепоте које је овакав репертоар неисцрпно нудио. Она је Анлиза у Коцебуовом *Враголану*, Анђелија у *Девојачком завету* од Фредроа, Јелена у *Мики практиканту* Драгомира Брзака, Немеа у много извођеном *Путу око земље за осамдесет дана* од Д'Енерија и Жил Верна, Сафина робиница Мелита у Грилпарцеровој *Сафо*, Камила у Нестројеовом *Злом духу*, Циганка Наја у *Доктору Оксу* од Филипа Жила и Арнол Мортијеа, Берта у Гондинетовим *Поличаркама*, Евица у *Карлу*

*XII на острву Рујану* од Планча, Флорета из *Две сиротице* Ц. Оксенфорда, Адријана у *Жану Бодром* Огиста Вакерија, Агна Хилерова у *Рату и миру* Мозера и Шентана, Приска у Мозеровом *Поручнику Рајфу*, Фернанда у Ожјеовом *Све за сина*, Изабела Португалска у *Приповеткама краљице Наварске* од Скриба и Легувеа, Марија у *Гвозденој образини* од Арнолда и Фурнијеа, Мара у *Мајчином благослову* Д'Енерија и Лемоана, Лавренсија у *Јованки што плаче* и *Јованки што се смеје* од Диманоара и Кераниона и Јованка Грејева у истоименом комаду Ниса и Броа.<sup>22</sup> Редитељи побројаних комада били су Тоша Јовановић, Милош Цветић и Ђура Рајковић.

Година 1884. не доноси знатне промене у репертоару Веле Нигринове. Познато нам је да је у првој половини ове године играла у *Гренгоару* од Банвиља<sup>23</sup> и у комедији Паола Ферарија *Две госпе*. Тим поводом Дан. А. Живаљевић пише у *Виделу*... а гца Нигринова добро нам је приказала враголасту талијанску девојку, само онај њен нагласак све поквари.<sup>24</sup> У Бомаршеовој комедији *Фигарова свадба* Нигринова игра грофицу Розину. На концерту који је у Народном позоришту приређен као завршна представа летње сезоне, 20. јуна, Нигринова је заједно са госпођицом Фрасинелом отпевала *Јесењу поему*, Милорада Поповића Шапчанина, коју је за „двопев с пратњом оркестра сложио Даворин Јенко“.<sup>25</sup> Тога лета, вероватно у току свога одмора у Љубљани Нигринова је гостовала на једној пригодној представи Драмског друштва, августа месеца, приређеној у част рођендана цара Фрање Јосифа. По речима Душана Моравца љубљански критичари су „запазили њен напредак и пуни су хвале за њену уметност.“<sup>26</sup> По повратку у Београд, с јесени 1884. заједно са Гргуровом игра у Фитгереровој трагедији *Вештица*, коју је за београдско позориште превео Милорад Поповић Шапчанин. Да би се мало дочарао штимунг романтичарске трагедије цитирају дијалог између сестара, Талее — коју тумачи Гргурова и Алмуте — коју игра Нигринова. Обе сестре заљубљене су у истог човека Едзарда.

„...Алмудо, сестро моја, ти га љубиш?!... Шта ћутиш... Ти га љубиш?...  
... Јест, ја га љубим; љубим га с хиљаду усијаних болова, радосних мука и блаженог мучења... Ја га љубим... Ја бежим од њега, од његова ватрена погледа... али — ја га љубим!...“

Анонимни критичар Видела овако оцењује креацију Алмуте: „И г-ца Нигринова

овога је вечера показала више марљивости но обично; али нас њен акценат још једнако вређа, но ипак признати морамо, да јој и та махна, с дана у дан, ишчезава.<sup>27</sup> До краја 1884. њено име налазимо на плакатима за Доктора Окса, Ђаволове записе<sup>28</sup> и на премијери Ранцављевића Еркмана и Шатријана (4. XI), где игра Жистину, служавку Жана Ранцави кога тумачи дугогодишњи сарадник и пријатељ београдског позоришта Адам Мандровић<sup>29</sup>.

На листи за Доктора Окса, од 30. септембра 1884, у списку тумача, поред имена Нигринове, која као што смо већ навели игра улога Сизеле, наилазимо на још једну Нигринову. Она је означена као М. Нигринова, уз улогу Наје — циганке. На премијери Доктора Клауса, 3 октобра, учествују опет обе Нигринове. Јулију тумачи А. Нигринова а Ему М. Нигринова. Име М. Нигринове на нама познатим плакатима јавља се у комаду Низ бисера и Циганин, марта и априла 1885. Поводом Низа бисера појавио се у Уставности чланак Представа почетника, потписан иницијалима М. Б. у коме се каже: „У понедеоник 4-ог марта дата је у народном позоришту представа Низ бисера — с том намером да се у њој огледају младе снаге, које тек почеше корачати по пољу глумачке уметности.“ Међу шест лица која су тог вечера издржавала пробу, помиње се и госпођица Нигринова у улози Ане, уз примедбу да је њена улога, поред још једне мушке, главна у комаду.

„Ну о гђици М. Нигриновој и о г. Стражичићу можемо ако не много, а оно нешто извесније и подробније казати. Анина је улога сентиментална, а Јованова — Ђорђева задире донекле и у трагичност. Обоје су показали да и схватише улогу, и знадоше је доста добро и топло извести. М. Нигринова као весела, колебљива, кокетна девојчица у првом разделу на мајуру била је боља него као салонска госпођица у разделу другом. У веселом расположењу и некој наивној кокетерији дала је осетити клицу неке природне јој самосталности, само што су јој прелази из једног афекта у други били пренагљени, неприродно брускирани. У другом разделу где влада сама сентименталност показала је мекоте и топлоте али мало елеганције. Како је ишло са декламацијом, о томе не можемо изрећи некаква суда јер она је била тако ниско спустила глас да смо јој само коју реченицу могли тамо амо разабрати. Од те погрешке ваља да се у будуће чува, јер глумици као год и глумцу прва је ствар да сваку своју реч да разговетно чути... Узевши уопште целу игру овог вечера госпођица М. Нигринова

показала је више склоности и способности за лаке улоге него ли за озбиљније; али за то не ваља помислити да она и у овима не би могла успети. То ће од ње највише зависити“, закључује своју анализу критичар.<sup>30</sup>

У току 1885. М. Нигринова помиње се још једном на плакату за Сиглигетијевог Циганина, 14. априла, у коме игра улогу Анке.<sup>31</sup> Овде се губи даљи траг. У фототеци Музеја позоришне уметности СРС у Београду, под бројем 7299, чува се једна фотографија младе девојке која има много сличности са Велом Нигриновом, на чијој полеђини пише Матилда Нигринова. На основу података о породици Нигринових које је изложио словеначки историчар позоришта, покојни Јанко Травен,<sup>32</sup> познато је да је Вела имала два брата и четири сестре, од којих су три, више или мање, биле повезане са позориштем. Изузимајући најстарију сестру Иду, три године старија Велина сестра Марија такође је наступала у словеначком Драмском друштву иако се у његов рад укључила нешто после Веле. Све до Великог одласка у Београд заједно су учествовале у представама. После тридесетак остварених улога, Марија Нигринова је прекинула позоришну делатност остајући у оквирума обдареног аматера. После своје удаје не појављује се на позоришним даскама. Матилда Нигринова, шест година млађа од Августе, јавља се на сцени Словеначког позоришта у сезони 1882/1883, када је Вела већ напустила Љубљану. Све до краја сезоне 1885/1886, играла је у мањим улогама. Касније поново наступа између 1894. и 1896. У ово време Матилда пева мање партије у операма. Ускоро се удаје за чешког диригента Бохумира Брзобохатог који је последњих година радио као диригент у Народном позоришту у Прагу. Матилда као певачица понекад учествује у немачким позориштима у Марибору и Карловим Варима. Најмлађа сестра Гизела, осам година млађа од Веле (рођена 1870) најпрофесионалније се бавила позориштем. Од првог изласка на сцену Словеначког позоришта у сезони 1885/86, почињући као и остале сестре од четрнаест — петнаест година, редовно је наступала као глумица и певачица, остваривши око двеста мањих и већих улога. Искључујући могућност да је она била у београдском позоришту у сезони 1884/1885, говорићемо о њој у даљем тексту у вези са последњим годинама живота Веле Нигринове.

Располажући овим информацијама чини нам се једино вероватна могућност да је мистериозна М. Нигринова могла бити само

Матилда која је у то време имала шеснаест — седамнаест година и као таква могла да се појави у улози почетнице на београдској позорници. Много је теже претпоставити да се у таквој улози нашла доста старија и у то време искуснија Марија, која је са двадесетпет година вероватно већ била удата. У подацима који се наводе о Матилди каже се да је почела да глуми у другој половини 1882. године и да је све до краја 1885/1886, наступала у мањим улогама. Није немогуће да је у овом интервалу, у сезони 1884/1885, на Велин позив допутовала у Београд и окушала своје могућности на сцени истог позоришта у коме је њена старија сестра остварила своје прве успехе. Недостатак других података и извора онемогућава да се комплексније сагледа овај експеримент Матилде Нигринове у Београду и да се евентуално открију стварни разлози њеног изненадног повлачења.\*

Почетком 1885. године Вела Нигринова игра Мадлену у комаду *Пламењак сиромаш* од Диманоара и Лафарга, заједно са Тошом Јовановићем и Милорадом Гавриловићем.<sup>33</sup> Поводом следеће премијере драме водвиља са певањем, *Женски рај*, (30. I), критичар *Уставности* указује на напредак Нигринове у српском језику. . . . „Потпуно смо задовољни са г-цом Нигриновом (Мадлина) која нас је изненадила правим српским акцентом и доказала да није баш тако „страшан“ тај српски језик.“<sup>34</sup> Други рецензент истих новина, критикујући извођење *Наредника Фридриха*, 2. јуна исте године, је доста скептичан и сматра да Нигринова у овом комаду није била најбоља, . . . , јер се од погрешног акцента још није одвикла и види се да нема изгледа да ће се од ових погрешака скоро ослободити.<sup>35</sup> Код овако опречних судова тешко је пресудити у коликој је мери Нигринова, после три сезоне проведене у београдском Народном позоришту, овладала српским језиком. С обзиром на њено марљиво учење и велику ангажованост у самом позоришту било би логично очекивати уочљиве резултате, али је исто тако чињеница да се у Јенковом дому говорило словеначки свакако доста утицала да процес Великог прихватања српског језика, нарочито његових финеса, буде нешто спорије.

Крајем јуна 1885, београдско Народно позориште у сарадњи са новосадским Српским народним позориштем остварило је необичан експеримент. На београдској по-

зорници изведене су две заједничке представе у којима су суделовали прваци оба позоришта. То су *Кћи Фабрицијева* од Вилбранта (10. јуна) и *Краљ Лир* од Шекспира (12. јуна). Према договору управа позоришта улоге су овако подељене. У првом комаду Вела Нигринова игра улогу Агате Штерн, Милка Гргурова Иду Рајнхолдову а Димитрије Ружић Фабрицијуса. Главну улогу у *Краљу Лиру* тумачи Тоша Јовановић, Нигринова и Гргурова су Гонерила и Регана а Ленка Хаџићева представља Корделију. На жалост нисмо могли пронаћи ни једну критику која би осветлила успех ова два београдско-новосадска дуа: Вела Нигринова — Димитрије Ружић и Тоша Јовановић — Ленка Хаџић.<sup>36</sup> Нигринова такође суделује на једној добротворној забави Народног позоришта у корист „сељана округа пожаревачкога, пострадалих од града“, крајем августа исте године када је изведен Шапчанинов комад *Милош у Латинима*, у коме игра Прву госпу, Латинку. До краја 1885. немамо података о Нигриновој сем информације да је у време бугарско-српског рата, као и сви остали српски родољуби понудила своје услуге за неговање рањеника, али је „због нежног здравља морала остати у Београду, где је с већим бројем госпођа из београдског друштва, окупљених око краљице Наталије, шила топлу одећу за рањенике.“<sup>37</sup>

Крајем фебруара 1886. представљан је опет у Народном позоришту *Доктор Клаус*. Критичар кратко констатује да се у комаду, између осталих, одликовала Нигринова као Јулија.<sup>38</sup> На сличан начин рецензент Брахофоловог *Нарциса*, сматра да је „Гђица Нигринова била на свом месту.“<sup>39</sup> Исти рецензент је нешто опширнији када говори о њеној игри у *Цврчку* (4. III): „Гђица Нигринова приказала нам је несташног Цврчка изврсно, — само би јој препоручили, да пази на акценат српског језика у чему она јако греша. У томе губи сама највише; јер вештачко изговарање наших речи крњи много од њене дивне игре.“<sup>40</sup>

Ова година доноси Нигриновој још једну улогу у Шекспировом репертоару. То је Порција у *Млетачком трговцу*, са Тошом Јовановићем као Шајлоком. Међутим, иако критичар налази да је њена креација Порције успешна, не заборавља да нагласи . . . „али српски језик, српски језик . . .“ Поводом премијере *Убојице* Едуарда Плувјеа у коме Нигринова тумачи Бланшу, сазнајемо да је игра глумаца била изврсна укључујући „госпуду глумце и госпођице Поповићеву и Нигринову који су своје улоге заиста уметнички одиграли.“<sup>42</sup> Вероватно је да је

\* Истраживања у том правцу била би несумњиво корисна за потпуније познавање улоге сестара Нигрин коју су оне одиграле у београдском позоришту.



Нигринова тумачила и насловну улогу на премијери *Госпође Сеглијерове* од Жил Сандо, 21. маја 1886, која се наводи у попису њених значајнијих остварења без прецизнијих података о датуму извођења.<sup>43</sup> У ово време Нигринова бележи и једну успешну креацију у домаћем репертоару. На премијери *Шокице*, Илије Округића Сремца, она тумачи улогу Јање, са Тошом Јовановићем као Пером и Милошем Цветићем као Божом. Рецензент *Видела*, Дан. А. Живаљевић, пише тим поводом: „Шокицу сам читао пре два или три месеца, и тада ми се није допала. Гледао сам је кад се представљала и она ме — занела!

Ретко је који комад, истиче он, тако добро одигран на нашој позорници као *Шокица*. Главне роле биле су у рукама првих наших снага, а узгредних рола било је сасвим мало, па и оно што је било, добро је одиграно. Главну и насловну улогу играла је гђица Нигринова са најбољим успехом, ради чега је публика више пута изазвала, а треће представе добила је пукет. Нагласак, који њој увек смета, ишао јој је у прилог.“<sup>44</sup>

Иза *Шокице* следи још један значајан успех Веле Нигринове. Комедија Анри Мелака *Гроф Пракс*, изведена је први пут у Народном позоришту у Београду 7. октобра 1886. Насловну улогу тумачио је Тоша Јовановић. Писац је у њој хтео да покаже да „богата женска, ма колико да је лепа, тешко када да нађе просиоца који би се залубио у њену лепоту“, сматра анонимни критичар *Нове уставности* који између осталог за „госпођицу Нигринову“ пише, да је у улози Мадлене Палмер изврсна.<sup>45</sup> Рецензент „Видела“ је нешто опширнији: „... Госпођица Нигринова ниансирала је све финоће велике даме, баронице Палмерове, с толико сигурности, одмерености, с толиком владом свога говора, покрета и осећања, да јој је цела игра била од потпуне приказивачке лепоте и савршености. Може се узети да јој је та улога била испит зрелости, који је положила са најбољом оценом свакога који изближе познаје захтеве глумачке уметности.“<sup>46</sup> Исти критичар повољно оцењује и извођење Сежуровог *Црног капетана*, чија се драма збива у Млецима и нашем приморју а написана је „силним, живим и драстичним потезима“. Игру Тоше Јовановића, Милоша Цветића и Веле Нигринове назива одличном, сматрајући да она осигурава успех овог комада који се увек изводи пред пуним позориштем.<sup>47</sup> Премијера *Жене без духа*, Хуга Биргера, није протекла без замерки. Наводи се да приказивачи већином нису научили улоге а да је „гђица

Нигринова имала прилике да се одликује у муцању, што је такође знак незнања улоге.“<sup>48</sup>

Крајем 1886. у Београду је гостовала велика хрватска глумица Марија Ружичка Строци у комадима: *Дебора*, *Дора*, *Федора* и *Љубав и понос*. Критичар који се крије иза псеудонима *Лулу* сматра да је Строцијева као Дебора и Дора далеко боља од Нигринове али да је у „Федори изостала далеко од Гргурове“. Хвалећи њену интерпретацију Кларе у комаду *Љубав и понос*, наводи да је ту Строцијева показала своју рутину и да су конверзационе улоге њен фах, но, закључује Лулу: „... ми велимо да је она далеко боља и спремнија од какве Нигринове и Поповићеве, али да се са Гргуровом не може мерити.“<sup>49</sup> Мишљење које је овом приликом изречено о Нигриновој има извесних примеса које указују на, благо речено, извесну несклоност коју, очито, писац ових редова, осећа према њој. Не улазећи у његову објективност у односу на Гргурову, он не крије своје несимпатије за Нигринову, коју назива „каквом“, те на жалост из овог поређења које је дато без осећања мере, не можемо извући неке корисне закључке. Градација између Гргурове и Нигринове, изражена у новчаним примањима, изгледа овако. Из платних спискова Народnog позоришта у Београду за април 1886, сазнајемо да плата Милке Гргурове са додатком за гардеробу износи 319.99 динара а Августе Нигринове 207.33 динара месечно. Код овога треба имати у виду и знатну разлику у радном стажу поменутих глумица.

Година 1887. почиње једном мистериозном премијером, на којој је тек после изведене представе откривено име писца. То је драма познатог српског глумца Милоша Цветића, *Немања*. Нигринова овом приликом тумачи јунакињу из српске националне историје, краљеву кћер Деспу. И поред вероватноће да дуги монолози којима је обилавала ова позоришно инсценирана историја нису били најпогоднији пут за једно успешно глумачко остварење и да су код публике изазивали досаду, чињеница је да су комади са темама из наше прошлости, увек добро примани и да су глумци били омиљени у улогама које су персонифицирале ликове наших краљева и велможа. Тако је и Нигринова остала у успомени њених каснијих хроничара као упечатљива Деспа.<sup>50</sup> Крајем 1887. појавио се у *Виделу* чланак *Наше глумачко особље*, чији је аутор Милан. Н. Пејновић покушао да класифицира и оцени протагонисте Народnog позоришта у Београду. Он налази да ми немамо глумаца који су добили потребно стручно

образовање, већ да се процес њиховог формирања одвија у самом ансамблу, учењем од најистакнутијих чланова или самоучки. Упркос томе, пише он, . . . „ми имамо правих вештака као што су: г.г. Јовановић, Цветић и вештакиња као што су: г-ђа Гргурова, г-ца Нигринова, по том ваљаних снага које до одлична успеха дођоше, као г.г. Рајковић и Гавриловић и Динуловић, г-ђе Цветићка, Јовановићка, и г-ђца Зорка (касније Тодосићка, прим. О.М.), и г-ца Ђуришићева. Па и код млађих снага опажа се јака воља и желело би се да духом не клону. Са задовољством бележимо у тај ред г. Станојевића.“<sup>51</sup> Мало по мало, Вела Нигринова заузима прво место иза дугогодишње првакиње београдског позоришта, Милке Гргурове, да би ускоро, изравнавши се с њом, постала једини кандидат за њену наследницу.

После непуних шест година (1888) проведених у београдском позоришту, Нигринова стиче статус сталног члана Краљевског српског народног позоришта. Ова одлука донета је на састанку Позоришног одбора у коме су се налазили угледни српски књижевници, историчари и политичари: Милорад Поповић Шапчанин, Др Владан Ђорђевић, Др Лаза К. Лазаревић, Љуба Ковачевић и Милован Ђ. Глишић, одржаном 27. фебруара. Члан 10 записника са овог састанка, који је обележен бројем LXXVI, гласи: „Г. управитељ предлаже, да се предложи г. министру на потврђење за сталне чланове: г-ђа Радуловићка, г-ђца Нигринова и Поповићева и г. Гавриловић, који су већ одслужили законом одређени рок за то. — Одбор је усвојио овај предлог.“ Записник су потписали управитељ Краљевског српског народног позоришта, Милорад Поповић Шапчанин и драматург, Милован Ђ. Глишић.<sup>52</sup>

Листајући архивска документа до 1888. године, платне спискове, спискове наплате пореза и др., запажамо да поред презимена Нигринова стоји увек име Августа или Августина. Тек ове, 1888, на једној окружници са репертоаром за месец септембар од 29. августа, коју по обичају потписују глумци, наилазимо на потпис Велика Нигринова, ћирилицом, или В. Нигринова, као што је случај на једној окружници од 30. октобра исте године. Следећих година она се увек помиње као Велика или Вела, док се у званичним списима и даље води као Августа Нигринова. Како је Августа, из милоште прозвана Густо, у Београду добила уметничко и симболично име Велика? Према Јефти Угричићу, први управитељ Нигринове у Београду, Милорад Поповић Шапчанин „који је волео све да прекршта и по-

србљава — посрбио је и Августу и дао јој име Велика, па како Велика, опет, није изгледало богзнакако нежно име за млађану уметницу, оно се преобратило у краће и лепше — Вела.“<sup>53</sup> Шапчанин је касније често сматран заштитником Нигринове и Гавриловића, који су дуго година, после смрти Тоше Јовановића, представљали веома успешну и омиљену сценску комбинацију.\*\*

Поред већ устаљеног страног репертоара 1889. година доноси Нигриновој први сусрет са Ибзеном. На премијери *Норе*, 28. јануара, у режији Милоша Цветића, она тумачи насловну улогу.<sup>54</sup> Нажалост, савремена штампа није забележила ни један напис поводом ове представе. Тек касније, приликом гостовања чешке глумице Хане Квапилове у Београду 1902. године, рецензент *Трговинског гласника*, Д. Новаковић пише: „није то она патетична, плачна Нора, коју смо навикли гледати, али је зато меланхолична.“<sup>55</sup> Врло је вероватно да се ове речи односе на Нигринову; са освитом двадесетог века и појавама нових, суптилнијих варијанти глуме, епитет патетична и плачна, често ће се јављати уз Велико име. У недостатку неке друге критике из времена саме премијере, која је, то не треба заборавити, одржана тринаест година пре Новаковићевог поређења, ми нисмо у могућности да оценимо њену реализацију, али је на основу ових неколико опаски можемо стилски окарактерисати. Спутана репертоаром романтично-сентименталног карактера који одређује Шапчанинову епоху, често у улогама изван склоности и темперамента, пуна динамичног глумачког елана и трагичарског заноса, она је по свој прилици, помало била предестинирана баш за Ибзена, али је питање да ли је у београдском позоришту било редитеља професионално образованог и стручно формираног да публици пружи једну, бар донекле, аутентичну реализацију Ибзена. На ово питање, по нашем мишљењу, нема позитивног одговора. С друге стране, још је

\*\* Не упуштајући се овога тренутка у позитивне и негативне стране Шапчанина као управитеља и уметничког руководиоца Народног позоришта у Београду, навешћу неколико опаски Тодора Стефановића Виловског, који га овако описује: „Као човек и виђен члан београдског друштва, могао је Шапчанин, доиста донекле изгледати и одвише гладак и манирисан. . . Шапчанин је, шта више био врло искрен човек, пун родољубивих осећаја и дестињаста оптимизма, а при томе је умео бити топао, добар и нежан, не само у кругу своје породице, него и ван ње, у друштву својих личних и политичких пријатеља, па чак и у позоришту, међу глумцима као њихов старешина.“

актуелније питање, да ли је тадашња публика била у стању да прими једног „не-театралног Ибзена и није ли Нигринова, препуштена углавном свом схватању трагике, одговарала укусу масе која је увек осетљива на сузе и патетику. Није ли чињеница да Нигринова још увек игра у комадима као што су *Мајчин благослов*, *Пољубац* и *Љубав и понос*, такође у вези са репертоаром „по жељама публике“. Ипак, не смемо занемарити стару истину да глумци често остварују велике улоге на текстовима скромне вредности. Многе са становишта литературе безначајне улоге често имају у себи материјала за врхунску глумачку интерпретацију. Зато и Нигринова тек неколико година касније преузима од Гргурове омиљену улогу Кларе Болијеове и задовољава се једном мањом, мада критичар примећује да „проседа гђа Гргурова не може никад бити поносито девојче“, док за други пар у комаду који тумаче Вела и Гавриловић пише да су играли са великом вољом и пажњом и заслужили искрено хвала.<sup>56</sup>

Створивши знатну репутацију у комади-ма домаћих аутора, Нигринова у току 1889. игра улогу Маре Бранковићке у драми Милоша Цветића *Лазар*,<sup>57</sup> Варадинку Мару у истоименом комаду Илије Округића *Сремца*<sup>58</sup> и Роману у *Богумилима*, Милорада Поповића Шапчанина.<sup>59</sup> Међу њима критика је пропратила само премијеру *Варадинке Маре*. Тим поводом, критичар *Домовине*, Светолик Јакшић пише: „Мара Варадинка као да није Бог зна колико одушевила ни глумце, нарочито г. Станојевића. Раскалашна игра гђице Нигринове ишла је до одвратности. Она је силом хтела да покаже да и у љубави има много Мара не само у Варадину, већ и даље низ Дунав. Г. Раја Павловић играо је најбоље и публика је њим била најзадовољнија.“<sup>60</sup> Један каснији рецензент врло неповољно оцењује саму драму и изражава жаљење што позоришна режија без неке невоље „удара на оваке Танталове муке гђицу Нигринову и Рају.“<sup>61</sup>

Крајем новембра 1889. Нигринова добија, вероватно дуго жељену улогу Офелије, коју је на премијери *Хамлета*, 1884, са великим успехом тумачила Милка Гргурова.

На овој репризи, *Хамлета* је тумачио Љуба Станојевић. Ево како је оцењена ова њена улога: „Међутим, Вела Нигринова, у улози Офелије, била је мање топла и непосредна од Милке Гргурове, али са извесном нијансом гордости и поноса, па је тако трагедија овог лика дошла више до изражаја.“<sup>62</sup>

Година, 1890. према подацима до којих смо могли доћи, сем неколико улога не доноси много новог. У популарним *Двема сиротицама* Нигринова замењује Гргурову у улози Маријане (раније је била Флорета) коју критика врло повољно оцењује,<sup>63</sup> док у *Денизи*, Александра Диме Сина, насловну улогу још увек тумачи Гргурова а Нигринова игра улогу Марте.<sup>64</sup> Није извесно ко је на премијери тумачио улогу Актее у драми Пјетра Косе, *Нерон*, Гргурова или Нигринова.<sup>65</sup> У новој историјској драми Милоша Цветића, из српске прошлости, *Душан*, Нигринова је Царевна Анђелија Флавије — Палеологова.<sup>66</sup>

Јануара и фебруара 1891, Нигринова тумачи главне роле у *Изабели Орсинијевој* од Гвевација<sup>67</sup> и *Дивљем лову* Лудвика Фулде<sup>68</sup>. Трећа премијера предвиђена за март исте године одложена је због болести Веле Нигринове. Обавештење које је том приликом објављено у *Дневном листу*, пуно је симпатија за ову глумицу. У њему се каже: „Због болести наше врле и љубљене уметнице госпођице Нигринове, морао се скинути са репертоара оглашени новитет *Мило за драго* од Брзака и ставиће се на ред чим то здравље госпођице Нигринове допусти.“<sup>69</sup> Ова комедија приказана је 4. априла у режији Тоше Јовановића са Нигриновом у улози Принцезе Маргарите и Гавриловићем као Барон Артенбургом. Тим поводом *Српска независност* објављује напис Р. Добрића који сматра да су: „Радње појединих глумаца испале на опште задовољство. Граф Валдхајм, дворски маршал кнежев — г. Јовановић Тоша, Принцеза Маргарита, кћи кнежева — гђица Нигринова, Барон Артенбург...“ итд.<sup>70</sup> Из преговора који су вођени са загребачком позоришном управом уочи гостовања Веле Нигринове у Загребу 1901, међу улогама које су долазиле у комбинацију налазила се и *Месалина* Пјетра Косе.<sup>71</sup> Како је она отпала у коначном аранжману, користимо ову информацију да претпоставимо да је улогу Месалине Нигринова играла још на њеној премијери, 24. августа 1891. Приликом обнове *Присних пријатеља*, Викторијена Сардуа, у режији Милорада Гавриловића, Нигринова тумачи улогу Цецилије коју је раније играла Милка Гргурова. И ово је једна од прилика у којој се намеће поређење између ове две познате глумице.<sup>\*\*\*</sup> Критичар *Дневног листа* је није

\*\*\* Листајући платне спискове из 1891. године наилазимо на име Веле Нигринове одмах иза Милке Гргурове, са платом од 233,33 динара месечно или 2.800 годишње за разлику од Гргурове која има 300, односно 3.600 динара (подаци за новембар).

пропустио. Он пише: „И за г-ђицу Нигринову је улога Цецилије доста нова. И ако госпођица није достигла своју изврсну претходницу у овој улози, гђу Гргурову, ипак је била врло добра. Ово нарочито важи за последња три чина, јер нас у првом чину гђица није задовољила. Томе је можда узрок, што је гђица имала у овом чину да пази на шаптача, док је у осталим чиновима била сигурнија у улози.“<sup>72</sup>

Насловну улогу у Метерлинковој драми *Кнегињица Малена*<sup>73</sup> Нигринова је играла 19. октобра 1891. Критичар сматра да је ову девојку, малу, слабу, бледу, нежну, и наивну, с онако мучном улогом, могла представљати на нашој позорници само Нигринова. „Она је болна и преболна у четвртном чину, али ипак мора да виче као најздравија због тога, што је незгодна акустика у нашем позоришту, те када би хтела да буде природна не би јој се чуо глас од брујања машинерије, која је производила олују.“ Иначе је, закључује он, „г-ђца Нигринова била врло ваљана: маска јој је била изредна, гести одлични и дикција боља но код других.“ Добија се утисак да је и ову улогу Нигринова остварила у једном трагичном грчу са пуно жестине и на ивици патетике што је и сам критичар сматрао пренаглашеним, покушавајући да то оправда условима сцене и самог позоришта. Међутим, исти критичар, такође не пропушта да истакне и друге елементе њене глуме на које је она веома полагала, као што су маска, гестикаулација и дикција.

Десетогодишњи боравак Веле Нигринове у Београду крунисан је њеним гостовањем у Српском народном позоришту у Новом Саду, почетком 1892. године, где је наступила са једним избором улога које су омогућиле и тадашњој критици а послужиле сада и нама за оцену њених достигнућа на пољу глумачке уметности у првој деценији рада на београдској сцени. Овом приликом направљена је рекапитулација процеса асимилације у ансамбл српског позоришта, истичана је брзина с којом је ушла у друштво, марљивост којом је савладала језик и постигла да ишчезну трагови „заношења“ и акцентуација постане правилна. Истиче се да у њеном начину глуме, сем извесног манира и дара подражавања, постоји она неопходна творачка снага која улогу обликује из непознатог у нешто познато. Наводи се да јој је глас јак, симпатичан и звучан. да понекад пева у комадима и да улоге увек учи напамет. При том се не заборавља њена позната особина да са много смисла одабере своју гардеробу за сцену.<sup>74</sup>

Нигринова је допутовала у Нови Сад на позив управе Српског народног позоришта уочи саме Нове године. На станици ју је сачекао подначелник новосадског позоришта Антоније Хаџић и допратио до куће Хаџи Гавре Плавшића у којој је Нигринова гостољубиво примљена. Предвиђено је да гостује четири дана и одигра четири различите улоге, и то: Есмералду у *Звонару богородичине цркве* (1. јануара), Клару у *Господару од ковница* (2. јануара), Грету у *Фаусту* (4. јануара) и Наташу у *Нашем пријатељу Некљужевцу* (5. јануара). Новосађани су Нигринову врло срдечно дочекали; позо-



*Нигринова као Офелија у Шекспировом Хамлету 1889.*

*Nigrinova comme Ophélie dans Hamlet de Shakespeare, 1889.*

риште је било дупком пуно, прва њена појава на сцени бурно је поздрављена, клицање и плескање проламало се позоришном двораном, изазивана је после сваког чина а на крају и неколико пута. Стари новосадски позоришни часопис *Позориште*, детаљно је пратио ово гостовање, не штедећи похвале *уваженој гошћи*. О њеном првом на-

ступу у улози Есмемалде записано је: „Она је уметничком игром својом потпуно оправдала онај лепа глумачки глас, који јој претходио. По природи млада, лепа и умиљата, задобија одмах свакога неусиљеном игром својом, чим се само појави на позорници. Очи су јој пуне чара, пуне миља, ал умеју и да засевну и муњевитим севом својим и да загрми као гром и да загуче као голуб. Сваку реч изговара јасно и разговетно, наглашујући их као што треба. Покрети тела јој увек су у потпуној сагласности са говором јој. Увек тежи да постигне игром својом у свему потпуну хармонију, која треба



Нигринова као Грета у Гетеовом Фаусту 1892.

*Nigrinova comme Marguerite dans Faust de Goethe, 1892*

да влада у глумачкој, као и у свакој другој уметности. Те врлине и особине њене, па марљиво учење и проучавање улога, подигле су је у ред првих глумица наших. Није дакле, никакво чудо, што је на јуриш освојила и срца наше иначе доста хладне публике, која се не загрева тако лако“. Но ... „достојни премци драгој нам гошћи,

каже се на крају, били су г. Ружић (Клод), и г. Ружићка (Жервеза). Уз њих се добро држао и г. Миљковић (Квазимодо), па и остали сви учинили су, да је представа ишла врло добро.<sup>75</sup>

Рецензент *Заставе* који се осврнуо на гостовање Веле Нигринове у целини, такође повољно оцењује улогу Есмемалде говорећи успут и о неким малим „погрешкама“ које се могу објаснити на основу анализе њене глуме у уводном тексту. Он се претходно о Нигриновој обавестио из чланака у београдским новинама и са правом закључио да изванредан број ових критика није повољан по Нигринову, да помало негира њену уметност. Сумирајући своје утиске после новосадске представе аутор овог чланка закључује да су ти критичари вероватно навикли да гледају само глумачке величине светског гласа или да нису у стању да оцене њену игру. Истичући да је и сам, поред домаћег позоришта, гледао уметнике светског гласа, он изјављује да Вела Нигринова „заиста заслужује да се уврсти у ред првих снага глумачких“. Прелазећи на њене мане, покушава да их подели у хотимичне и нехотимичне. „Код првих, пише он, мислим ону дозу афектовања, која избија у појединим моментима њеног играња; друга је мана којој, мислим, не може избећи, пошто јој је урођена, а то је орган њен. У осталом можда се ја варам; можда из истог афектовања проистиче та погрешка у органу јој. Ако је тако, онда се и томе може избећи.“<sup>76</sup>

На другој представи у Новом Саду, Нигринова је постигла још већи успех у комаду *Господар од ковница* од Онеа, који је у Београду познат под називом *Љубав и понос* или *Ливничар*. Примећено је да је ова улога ближа Нигриновој и да је она са фино разрађеним детаљима приказала карактер жене која изгара од унутрашње борбе и која је у њеној интерпретацији *златно срце а тврда глава*. Рецензент *Позоришта*, налази да су јој врло успели моменти у којима долази до израза „мила црта у карактеру те охле аристократкиње.“ ... Међутим, „за хладноћу до дна душе увређене жене, за поносну аристократију, која се не да слобити и која жртвује и своју срећу, само да би могла тријумфовати над оним, кога љуби, а који је преварио, оставио — недостаје г. Нигриновој још за сада доста хладних, ледених акцената, а томе опет као да је крива она силна ватра, која не гори само у очима него и у срцу наше врле уметнице, која ту хладноћу хоће да искаже и сувише укрупњеним, испупченим држањем горњег дела тела свога, узвијеном главом и укоченим погледима. То још није израз правог

аристократског поноса, као што се не исказује ни притајивана у срцу туга обарањем очију; полагањем спуштањем трепавица и стискавањем усана.“ Писац чланка даље истиче да је гошћа нашла у Димитрију Ружићу, као Дерблеју достојног партнера.<sup>77</sup> Известилац *Заставе* говори о утиску који је Нигринова као Клара произвела на публику, натеравши је да учествује у њеним патњама и да са задовољством дочека „дивни крај“. Дописник Београдског *Дневног листа* цитира наводе свог колеге из новосадског *Браника*, који пише да „Клара, какву нам је извела г-ђица Вела Нигринова оставља такав утисак у нашим грудима да не бисмо могли заборавити ни кад би хтели.“

4. јануара приказан је Гетеов *Фауст*, са Вељом Миљковићем у насловној улози и Вељом Нигриновом у улози Грете. Димитрије Ружић тумачио је Мефистофела. Пре почетка представе, у тишини која је настала после бурног аплауза, на сцену је изишао Бранислав Л. Станојевић, правник IV г. и Нигриновој, уз неколико топлих речи предао дарове новосадске омладине: сребрну круну за главу и сребрни брош за груди. Трећи извештач *Позоришта*, који је пропратио гостовање Нигринове у *Фаусту*, препун је усхићења. Он узвикује: „Али сад стани, перо моје! Није овде место писати о идеалном замишљају а тако природном још; овде ти ваља описати конкретну појаву, живу Грету, која говори и ради, осећа и мисли, и Гетеову Грету оличава и приказује.“

Што смртно створење може учинити, то је учињено, пише он даље, то је била Грета, и још да је са усана гђице Нигринове текла немачка реч, узвишени, величанствени, свети оригинал: слушаоци би имали онда исто толико уживања колико су имали гледаоци. Тај питоми понос, та безазленост у нади и у страху, та искреност, та дубока побожност — о, Гретхен! појава твоја и приказ твој у свези са давнашњим замишљањем мојим створи у души мојој мира, оног блаженог мира, који овлада човеком, кад види што поштено, честито и красно. Нека ти је хвала са ово неколико речи!<sup>78</sup>

С не мањом помпом изведена је последња представа Веле Нигринове у Новом Саду, *Наш пријатељ Некљужев* од Паљма. Улога Наташе, по мишљењу четвртог рецензента са гостовања Нигринове у Новом Саду, је за разлику од типова западне романтичне школе, право чедо руског поднебља, помало невероватна у својој младалачкој одлучности. Ту има безброј метаморфоза у Наташином карактеру: „јогунлук, прикривање

љубави за Некљужева, признавање те љубави пред Некљужевим уз увет, да јој се и он у правој слици покаже, очајни бол, када дозна његову тајну, одлучност да му помогне, борба са неодлучношћу очевом, и афектацијом генераличином, те скрушено падање на колена пред јадном жртвом Некљужевљевога нитковлука.“ Овако богату скалу осећања и ту необичну одлучност, може, по његовом мишљењу да прикаже глумица великог дара, наводећи да је то Нигриновој сјајно пошло за руком. „Ова улога као да највише одговара њезином природном темпераменту, јер ју је и природно и савршено уметнички одиграла, и ми смо начас помишљали да је не гледамо на бини, већ у правом животу. Од свих улога у којима смо је видели на нашој позорници, чини ми се, да је у улози Наташе најјача и да та улога њеној индивидуалности најбоље одговара.“<sup>79</sup> Исти аутор указује на елегантан укус Нигринове у тоалетама и да укусна отмена једноставност само повећава чар Наташин.

На завршетку ове последње представе, крај Велиног гостовања у Новом Саду обележен је пригодним говором Антонија Хаџића који је у име новосадских госпођа поздравио Нигринову и предао јој златну дијамантску гривну и златан брилијантски прстен. Остатак те узбудљиве ноћи провела је Нигринова у друштву својих поштовалаца који су у њену част приредили банкет у гостионици *Царица Јелисавета*. Према писању новосадских и београдских новина гостовање Веле Нигринове у Новом Саду донело је прве ловорике овој вредној и својој уметности оданој глумици. Иако су писци наведених рецензија углавном пуни одушевљења за њена остварења, извесне ограде и замерке наговештавају неке карактеристике њеног стила глуме које омогућавају да се потпуније и објективније сагледа њен сценски лик.

После Новог Сада, прва информација коју имамо о Нигриновој је један акт у Архиву Музеја позоришне уметности СРС у коме се говори да ни један од комада предвиђених за фебруар 1892. не може бити изведен јер болују Нигринова, Гргурова, Јовановићка и Цветић.<sup>80</sup> У јуну исте године, Вела остварује још једну познату улогу у домаћем репертоару. То је Љубица у *Ђиди*, популарном позоришном комаду из сеоског живота од Јанка Веселиновића и Драгомира Брзака. Упркос великом успеху овог комада који је узастопце приказан двадесет пута, са Нигриновом у овој улози, многи позоришни историчари сматрају да се она није никад добро сналазила у улогама сељанки

и жена из народа и да их, најпре елиминише, из свог, у први мах, врло хетерогеног репертоара.<sup>81</sup> У Архиву Музеја чува се и једно писмо управника Народног позоришта у Београду, Милорада Поповића Шапчанина, упућено Вели Нигриновој у Љубљану, јула 1892, где је она вероватно проводила ферије. Оно је у вези са припремама за гостовање у Неготину и Зајечару поводом постављања споменика Хајдук Вељку Петровићу. Писмо је написано на немачком језику и оно у оригиналу гласи:\*\*\*\*

Управитељ,  
Шапчанин

Augusta Nigrinova  
Laibach  
Stari trg, 12

Fraulein Gusti soll unausbleiblich bis zum 13/15 in Belgrad sein. Geseleschaft geht nach Negotin.

Intendant,  
Schaptschanin.<sup>82</sup>

У недостатку других докумената није нам познато да ли је до овог гостовања дошло, са којим репертоаром и да ли је Нигринова учествовала у њему. У сваком случају Вела није била присутна када је у Љубљани на свечан начин отворено ново Земаљско позориште, које су Јенко и Нигринова радосно поздравили једним заједничким телеграмом.<sup>83</sup>

Из 1892. године датира и први јубилеј Веле Нигринове, прослава десетогодишњице рада у Народном позоришту у Београду. Прослава је одржана 10. октобра а Нигринова је за ову прилику одабрала Клару Болијеову у Онеовој драми *Љубав и понос*, која се налазила међу улогама приказаним у Новом Саду. Наравно, ово је био врло свечан дан, препун венаца и букета, но помало загорчан једним новинским чланком у коме се овај јубилеј сматра преурањеним и који ову прилику користи да Нигриновој каже неколико непријатних ствари. Пре свега, писац чланка жели да супротстави своје мишљење новосадским рецензентима, истичући свој укус изнад њиховог. Називајући игру Веле Нигринове из основе погрешном он каже да „оно што се могло допасти Новосађанима, не мора се допасти Београђанима, у ужем узету — критици.“ Нешто касније он подвлачи да не жели да оспори таленат Вели Нигриновој. „Не, узвикује он, она је и даље наша најбоља уметничка снага у женском особљу,

\*\*\*\* Писмо у преводу гласи: Госпођица Густа мора неизоставно бити у Београду до 13/25. Трупа иде у Неготин.

али гђца Нигринова помела се, није потрвила баш ону полазну тачку, од које се ваља даље кренути, па да уживамо у њезиној игри. Гђца Нигринова нам је изнела своју младост, своју лепоту и вољу, али нам није изнела Клару Болијеову. Гђца Нигринова је позајмила све што је њезино Клари, али од Кларе није готово ништа узела. Гђца Нигринова није имала оне елегенције



Као Љубица у *Ђиди Јанка Веселиновића* и Драгутина Брзак

*Ljubica dans le Djido de Janko Veselinović et Dragutin Brzak*

и аристократске поноситости, која је карактерна особина Кларина.“ Чланак завршава речима: „Као год што је гђца Нигринова своју улогу отплакала, што је можда дошло од узбуђења, тако је г. Љ. Станојевић (Филип Дерблеј) своју улогу отсвирао кроз зубе.“ Када се из овог написа од стране извесна претеривања може се доћи до неке објективне оцене која у основи обелодањује

исте негативне особине које су већ раније, у вези с овом улогом помињане.<sup>84</sup>

Почетком 1893. године Нигринова учествује на приредби названој *Ненадовићево вече* које је у част педесетогодишњице књижевног рада Љубомира Ненадовића организовала Књижевно уметничка заједница у дворани Коларчеве пивнице. Она овом приликом рецитије Ненадовићеву песму *Кошуља*. На основу једног Извештаја са глав-

у Дневном листу, поводом Ечегарајеве премијере, *Море без приморја* (24. априла), налази да је Нигринова као Леонора „дала још један доказ о својој одличној глумачкој репутацији, која је у *Фромону и Рислеру*, по његовом мишљењу, прилично пострадала.“<sup>88</sup> Занимљива су сећања Др Боже Николајевића на ову представу, годину дана после њене премијере... „Било је то, пише Др Николајевић, г. 1894, некако пред



Као Шекспирова Јулија Нигринова је изазвала право одушевљење критике (1893/94)

*Dans le rôle de Juliette de Shakespeare la Nigrinova a obtenu des critiques enthousiastes (1893 —1894)*



Нигринова као Маргарита Готје у „Госпођи са камелијама“ Ал. Думе Сина 1893.

*Nigrinova comme Marguerite Gautier dans «la Dame aux camélias» d'Alexandre Dumas fils, 1893*

не пробе, редитеља Ђуре Рајковића, за комад *Сврачије ноге*, одржане 11. фебруара 1893, сазнајемо да је сцену између Проспера и Сузана (Гавриловић и Нигринова) покварио Љуба Станојевић који није добро одиграо своју улогу.<sup>85</sup> Ово је још једна, до сад непозната улога Веле Нигринове у Сардуовом репертоару. Затим следе премијере: *Благо цара Радована*, Стевана Јевтића, у коме Нигринова игра Јелу<sup>86</sup> и *Арсеније Гуров* од Михејева у коме игра Јелену која је „у неким сценама одлична“.<sup>87</sup> Исти критичар, који под псеудонимом *Macauly*, пише

сам свршетак позоришне сезоне. Сећам се да је један део нашег глумачког особља био већ отишао у Пожаревац, да у тамошњој „Општинској кавани“ представља за време распуста. У Народном се Позоришту, међутим, приказиваше једнога вечера романтични комад Ечегараја „Море без приморја“. Ја бејех у позоришту са својим братом од ујака Стеваном Бодијем, који је остао веран Талији и ено га сада где се у Славонији потуца од немила до недрага.

Гавриловић и Нигринова играли су главне улоге. Никад — па макар живео



триста година, као праотац Ноје, — никад — тако ми Херкула! (што рекли професори латинског језика) — нећу заборавити то чаробно вече! Кад се тога сетим, ја верујем да се може умрети од одушевљења. Као из најслађег сна извађена — тако ми је дивна изгледала Нигринова тога пута. Са коврчавом власуљом јулске месечеве боје, са лицем белим као снегови на пропланку и крупним очима — причињаваше ми се



Приликом прославе 25. годишњице Народног позоришта у Београду 1894. Нигринова је одликована орденом Св. Саве V степена

A l'occasion du 25ième anniversaire du Théâtre national à Belgrade en 1894 la Nigrinova a été décorée de l'ordre de Saint Sava

она као с другог света, надземаљско биће, које је из виших региона слетело ту пред нас, да пропасти и погине од љубави. Оно што не бих сада био у стању учинити за девојку коју волим, био сам тада кадар поднети за њу: скочити без оклевања, у ватру и воду.<sup>89</sup>

Поводом једног извођења *Крвне освете* од Виктора Диканжа, у септембру 1893, сазнајемо да је улогу Розе, коју је раније тумачила Нигринова, одиграла млада глумица Вукосава Јурковићева. Аутор чланка сматра корисним што се пружа могућност

да се у једној улози огледа више глумица, нарочито младих и да таква промена доноси извесну свежину, па чак и ако је као у овом случају, остварење „од мање уметничке вредности“.<sup>90</sup> Ускоро (16. новембра), пред Нигриновом је стајала једна врло привлачна улога, за коју је, како на позоришној листи пише, највећи шпањолски критичар и члан шпањолске академије наука (не наводи се име) написао: „Улога Маријане је, за даровите глумице, највећа школа. У тој улози скала осећаја је потпуна. Од обичног салонског кокетовања и најдубље љубави па до бесомучних страсти, најузвишеније трагике, све је ту. Глумица која је кадра, да појми и изведе ову улогу, има право да се назове уметницом у најлепшем смислу речи“.<sup>91</sup> Реч је о познатој драми шпанског драматичара Хосеа Ечегараја, *Маријана*, у којој Нигринова тумачи насловну улогу. Не располажући пригодном рецензијом, можемо само рећи да се она налази на репертоару Народног позоришта све до 1905. године, што свакако говори о њеном успеху код београдске публике.<sup>92</sup>

Иза *Маријане*, после непуних једанаест дана, 27. новембра 1893, Нигринова први пут игра најзначајнију улогу свога живота *Госпођу с камелијама*.<sup>93</sup> Од овог, да тако кажемо, Великог дебија у улози Маргарите Готје, она ће дуги низ година пред Београђанима и на гостовањима, увек с новим еланом тумачити овај дирљиви лик, дајући нам могућности да на основу критика и приказа који ће пратити њене наступе, сагледамо и оценимо уметничку вредност овог остварења. За сада, нажалост, располажемо, само једном белешком која је штампана поводом премијере у *Виделу*, и у којој се врло малициозно каже да је Нигринова учинила све што је могла да буде добра Маргарита... „имала је пет нових хаљина, које су биле врло лепе и како чујем, врло скупоцене. Од ње се више не може ни тражити.“ На исти начин овај аутор критикује Гавриловићевог Армана Дивала.<sup>94</sup> Француски професор и историчар, Албер Мале који је боравио у Београду крајем прошлог века, друкчије описује своја сећања на Нигринову у поменутој улози. „... Изненађен сам био кад сам у тој полуисточњачкој вароши, на граници Истока и Запада, са трошним страћарама, рђавом калдрмом, укуским ћевапчићима и примитивном музиком свратио у Народно позориште и констатовао да је глумица која је креирала Димину *Госпођу с камелијама*, равна некој најистакнутијој француској уметници...“<sup>95</sup> Крајем 1893. Нигринова игра *Дездемону* у Шекспировом,

Отелу, са Љубом Станојевићем у насловној улози.

1894. године Нигринова тумачи низ улога у страном репертоару. Она је Дона Сола у драми *Ернани* од Виктора Игоа, Цидлина у *Жишки* Јосипа Колара, Гонерила у *Краљу Лиру*, Јулија у *Ромеу и Јулији*, Грофица Империјалова у *Фијесковој завери* у Ђенови од Шилера, Силвија у *Намернику* Франсоа Копеа, Ђанина у *Кремонском свирачу* истог аутора, Мара у *Доктору Робину* од Премареја и Грофица Серни у *Ђаволовим записима* од Арагоа и Вермона.<sup>96</sup> Зауставићу се само на Шекспировој трагедији *Ромео и Јулија*, јер је она за Нигринову имала карактер премијере, пошто је раније улогу Јулије тумачила Милка Гргурова. Овом приликом у *Дневном листу*, писац под псеудонимом „Стари бака“ написао је праву оду Вели Нигриновој. На самом почетку он пише да би овај комад убудуће требало код нас звати Јулија и Ромео, јер: „... Нигринова беше, доиста божанствена Јулија, а Ромео, Љуба, бледа слика Ромеова. — Само онај који то гче беше на представи, и који је сем тога

имао прилике да гледа, не само разне приказивачице Јулије на нашим позорницама, већ и на већим светским позорницама, мораће са мном рећи: Нигринова је изврсна Јулија. Нигринова је не само одлична глумица, већ права уметница. У размаку од непуну годину дана, Нигринова је прескочила и последњу препону ка мети уметнице. Још пре годину дана она беше наша најбоља, најсавеснија глумица, али данас, после приказа Јулије, она је права уметница и тај ловор венац, неуморним трудом, великом студијом и уживљавањем у дух песнички, нико јој отети неће, тај венац краси ће њену умну главицу много и много година. Лањска Дездемона спрам Јулије изгледа нам као пасторче у миловању љубави Нигринове. Са Дездемоном она је показала да уме дати живота своје мезимчету, али то мезимче беше још нејако, плашљиво, поводљиво, Јулија, пак онаква какву је видесмо у четвртак, беше савршено чедо обасуто свом милошћу врсна заносљива љубећег срца њезина, Јулија беше, не, Нигринова беше савршена, недостижна Јулија, онака какву је песник замишљао, каква се могла родити само под вечно плавим небом класичне Италије. Дездемона је пасторче, а Јулија рођено чедо маште Нигринове. Нигринова потпуно заслужује титулу уметнице, и она је данас једина у храму наше Талије пуним правом носи.“<sup>97</sup> И поред оволиког одушевљења аутора овог чланка, тешко је сагледати које су битне карактеристике ове креације и у чему су њене позитивне стране. Добија се утисак да је рецензент устао да одбрани Нигринову од, увек постојеће „друге стране“ јер се исувише заузима за њену неприкосновеност као глумице. Не улазећи у ту увек актуелну борбу око примата појединих глумица које су вероватно биле на челу разних фракција у позоришту и око њега, чињеница, да нико није прихватио овај изазов иде у прилог тези да је Нигринова, у разумним границама, била врло успешна Јулија.

Међу премијерама које су изведене 1894. године, Нигринова игра у *Наступу* од Ракшањина, *Много више ни око шта* од Шекспира, *Снахи и свекрви* Влад. Александрова и драми *Северо Торели* Франсоа Копеа; две последње у режији новоангажованог члана Народног позоришта у Београду, дотадањег првог глумца и редитеља Хрватског народног казалишта у Загребу, Андрије Фијана. Сарађујући многострано са Фијаном, као редитељем и повременим партнером на сцени, Нигринова је приликом прославе двадесетпетогодишњице На-

**ПЛАТНИ СПИСАН**  
Април 1895

БРОЈ	ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	Доларски	Износ		Осера
			у динарима	у францима	
1	А. Шилер	Доктор Робин	600		600
2	В. Иго	Ернани	300	40	340
3	Ж. Колар	Жишки	275	40	315
4	И. Вермон	Ђаволови записи	23555		23555
5	В. Иго	Ернани	23555		23555
6	Ж. Колар	Жишки	200	40	240
7	И. Вермон	Ђаволови записи	200		200
8	В. Иго	Ернани	16666		16666
9	Ж. Колар	Жишки	16666		16666
10	И. Вермон	Ђаволови записи	300	4333	34333
11	В. Иго	Ернани	275	52	327
12	Ж. Колар	Жишки	200	3566	23566
13	И. Вермон	Ђаволови записи	200	3566	23566
14	В. Иго	Ернани	18333	30	21333
15	Ж. Колар	Жишки	16666	22	18866
16	И. Вермон	Ђаволови записи	13333	28	16133
17	В. Иго	Ернани	23333		23333
18	Ж. Колар	Жишки	23333		23333
19	И. Вермон	Ђаволови записи	200		200
20	В. Иго	Ернани	16666		16666
21	Ж. Колар	Жишки	16666		16666
22	И. Вермон	Ђаволови записи	14166		14166
23	В. Иго	Ернани	16666	28	19466
24	Ж. Колар	Жишки	125	28	153
25	И. Вермон	Ђаволови записи	125		125
26	В. Иго	Ернани	10533	24	13233
27	Ж. Колар	Жишки	100		100
28	И. Вермон	Ђаволови записи	100		100
29	В. Иго	Ернани	100		100
30	Ж. Колар	Жишки	9166		9166

Платни списак Народног позоришта у Београду за април 1895.

Liste des payes du Théâtre national de Belgrade pour le mois d'avril 1895.

родног позоришта у Београду, октобра 1894. заједно са њим и Милорадом Гавриловићем ушла у најужи избор за одликовања који је, с обзиром да је заобишао многа значајна имена из београдског позоришног ансамбла претрпео озбиљну критику. Нигринова је наике, одликована орденом Св. Саве V степена као и Милорад Гавриловић док је Фијан одликован орденом Св. Саве IV степена.<sup>98</sup>

Година 1895. је по броју Великих сценских остварења веома плодна. Ту је мноштво старих популарних комада у којима замењује Милку Гргурову и нови комади у Фијановој режији. Између осталог, она је Јулија у Ечегарајевом *Галеоту*, са Фијаном као Дон Мануелом.<sup>99</sup> На завршетку приказа овог дела, непознати критичар Видела осврће се на игру глумаца и пише: „Мислим да је најбоље одиграла своју улогу г-ца Нигринова у улози Јулије. Остали су према своме схваћању улоге и одиграли своје роле.“<sup>100</sup> У драми Немировић Данченка *Нов посао*, Нигринова са Милорадом Гавриловићем тумачи брачни пар Калгужевих.<sup>101</sup> Хронолошки следе комади: *Пријатељ из Лиона* у коме игра Цецилију, *Адмирал плаве ескадре* у коме игра Амалију са Фијаном као Џоном Бингом<sup>102</sup> и последњег дана јануара, комедија Викторијена Сардуа, *Мадам Сан Жен* у којој тумачи улогу Катарине Ибше, под редитељском палицом Андрије Фијана који тумачи Наполеона I.<sup>103</sup> Критичар *Вечерњих новости*, који се крије под псеудонимом Борис, истиче добру игру свих глумаца а нарочито Нигринове, Фијана, Станојевића и Гавриловића, који су „очарали“ гледаоце. За игру Веле Нигринове каже да је није могуће пером описати. „... Ко хоће да види са колико вештине и такта игра ова млада глумачка снага, треба само отићи и гледати.“ Он даље наводи да је „госпођица“ после сваког чина поздрављана бурним аплаузом и саветује јој да и даље истраје на светом послу уметности.<sup>104</sup> После једанаест извођења ове популарне комедије, 10. јуна 1895, протагонистима *Мадам Сан Жен* позабавио се и рецензент *Дневног листа*. Он своју критику овако почиње: „По немилости онога тиранина који се време зове, гђица Нигринова није више ни Јулија ни Офелија, али да је ова наша вредна вештакиња у улози Мадам Сан Жен таква, како се само замислити и зажелети може, о томе никакве сумње нема, о томе се сваки уверити могао ко ју је у овој улози видео.“ И даље, „... Овога, пак, једанаестог пута у позоришту је била страховита запара, знојили смо се и ми и глумци, а гђица



Вела Нигринова као Катарина Ибше у *Мадам Сан Жен* од Сардуа и Мороза

Vela Nigrinova comme Catherine dans «Madame sans gêne» de Sardou et Maurot

Нигринова, изгледало је, понајвише. Свака капља драгоценог, уметничког зноја њезиног бејаше мелем души нашој, те јој од срца праштамо ону малаксалост, коју је, нарочито у последњем чину, показала. Иначе би њезина *Мадам Сан Жен* и овога пута била тако савршена, тако детаљисана, да би могла послужити као узор свима генерацијама доцнијих „мадама“... Она нпр. има у мимици ту особину да и у плачу изгледа, као да хоће да се насмеје. Та би нам особина њена (не знамо да ли је прирођена или извештачена) могла кад-кад и досадити (нпр. у улози Леди Макбет), али у комадима херојско-комичним као што је овај Сардуовљев, она је управо ненадмашна.

Мадмоазел Ибше, пише он даље, та славна „вешерка“ као да је ускрсла из свога гроба да нас очара и раздрага својим дражесним и доброћудним несташлуком (I чин). У последњим чиновима било је малко, али само малко неприродности, афектирања, али нам се за то одужила својом особитом лежерношћу и природном и еlegant-

ном лакошћу. Тако смо чешће (особито у III чину) видели тако природан, тако реалистички савршен кашаљ, да смо у оној врућини која нас давлаше, с трепетом у души помислили, није ли наша вредна уметница малко назебла.<sup>105</sup>

На премијери *Бенедете*, Градимира Драгашевића, опет у режији Андрије Фијана, главне улоге поред Фијана, тумаче Нигринова и Љуба Станојевић, који и поред мајсторске игре и изврсне режије, према мишљењу критичара *Вечерњих новости*, нису могли спасти ово дело.<sup>106</sup> Рецензент *Дневног листа* се слаже да је био узалудан сваки труд да се нешто извуче из комада који је од самог почетка лоше кренуо јер су глумци предвиђени првом поделом улога, Милорад Гавриловић и Милка Гргурова, услед несрећног случаја у последњем часу морали бити замењени. „... Али узалудна мука, узвикује он, што није било могућно није се могло. Игра гђе Нигринове била је одлична и ако јој је сметао кашаљ, кога је, ваљда услед назеба, (стајала је близу језера) добила.“<sup>107</sup> И поред ове шаљиве опаске аутора поменутог чланка, чини нам се симптоматично ово помињање кашља на сцени већ у две представе и наводе нас на помисао да су можда већ у ово време почели да се јављају први знаци тешке болести чији ће трагични финале почети десет година касније.

Остале бројне комаде у којима је ове, 1895. године, играла Нигринова, поменућемо само по наслову. То су: *За круну Франсоа Копеа*,<sup>108</sup> *Роман сиромашног младића Октава Фејеа*,<sup>109</sup> *Сликари Адолфа Вилбранта*,<sup>110</sup> *Валенска свадба* од Лудвига Гангхофера и Марка Броцинера,<sup>111</sup> *Живот за динар* од Ђуре Рајковића,<sup>112</sup> *Доктор Робин* од Премареја,<sup>113</sup> *Руј Блас* од Виктора Игоа, *Фабрицијева кћи* од Вилбранта, *Габријела Емила Ожијеа*, *Филип и Перес* Карла Гуцкова, *Агнеша* од Шандора Лукачија, *Припитомљена злоћа* од Шекспира,<sup>114</sup> *Крвава свадба* од Алберта Линднера и *Женски пријатељ* од Александра Диме Сина.<sup>115</sup>

За праћење развоја Веле Нигринове од интереса је један чланак који се појавио у новинама поводом дебија младе београдске глумице Софије Миљковић (удате Ђорђевић) у комаду *Шумска ружа*, 1895. године. Називајући Миљковићеву талентом који се рађа, аутор се обраћа Нигриновој молбом да она однегује тај пупољак, да јој помогне да се развије, јер ће она, по његовим речима, бити њена достојна наследница „која је неће постидети“<sup>116</sup>

Вела Нигринова је коначно постала примадона. Од дојучерашње ученице Милке

Гргурове тражи се да буде учитељ нових генерација глумица. По неумитном закону природе, Гргурову полако осваја старост, а Нигринова по речима Матоша, прелази у матроне. И док београдско позориште широко отвара врата познатим гостима са стране, намећу се поређења. Увиђају се вредности домаћег ансамбла који због своје малобројности мора да ради дању и ноћу јер се „сваке недеље даје најмање пет представа са најмање толико покуса.“<sup>117</sup> И када се једног дана у Београду појавила обожавана краљица париских субрета, госпођа Ана Жидик, са својом трупом и између осталог наступила у водвиљ оперети *Ниниш*, у новинама наилазимо на овакве мисли: „... Синоћ се наша публика могла уверити шта нам вреде Гргурова, Нигринова, Тодосићка и Гавриловићка, а шта гг Рајковић, оба Станојевића, Тодоровић, Гавриловић и Динуловић па и остали млађи глумци.“<sup>118</sup> Импулсивни Матош, поводом истог гостовања, духовито замера Нигриновој, што јена завршетку *Татине жене*, „у првој ватри“ возбужденија „одлетјела на позорницу и иза кулиса пољубила гђу Judic, у руку, премда је као жена и колегиница имала право на светињу њезиног лица или на какви женски shake-hands. Гђица је Нигринова, пише он, једна од првих наших глумица, и тако изгледа као да се понизила наша драма, да у руку цјелива склизаву париску оперету. Али ако је то био пољубац бурне младости овешталој старости, е онда је нешто друго.“<sup>119</sup> Матош и касније поводом гостовања госпође Yves Rolandt на нашој сцени наглашава да се и овом приликом Нигринова могла увјерити „да ни у Паризу није све Сара Бернар.“ Гостовање познате чланице француске комедије, госпођице Сизан Решанбер, са својом трупом у *Мишу*, исте године, изазвало је сарадника *Малог журнала* да напише да је „грофица Клотилду играла гђица Нигринова много боље него францускиња, која би требало да поучава Нигринову.“<sup>120</sup>

У позоришту се, 1896. године, са успехом изводе ранији, код публике омиљени комади Веле Нигринове. Њена Есмералда у *Звонару богородичине цркве*, по мишљењу критике, још увек плени публику својом љупкошћу и неодољивом дирљивошћу.<sup>121</sup> Веома је омиљена као Леонора од Мехија у *Мору без приморја*<sup>122</sup> и Грофица Клотилда Вонска у *Мишу* за коју кажу да само Нигринова уме тако представити душевну борбу и немо, очима изразити унутарња збивања.<sup>123</sup> Поводом улоге Катари-не у *Катарини Хауердовој*, рецензент при-

међује да је врло штетно мишљење да Нигринова може све да игра јер постоји опасност да њена игра постане стереотипна и да те многобројне женске улоге не почну све да личе једна на другу.<sup>124</sup>

Од премијера изведених те године, Нигринова у јануару игра Риналду у Ришпеновој драми *Мачем*.<sup>125</sup> Критичар сматра да се у овом комаду Нигринова нарочито одликовала и да је „њезина игра симпатична, прецизна, она увек зна добро своју улогу, сваки покрет тела, сваки израз њеног симпатичног лица, сваки удар гласа и напрасни прелаз од туге у радост и обратно показују вам уметницу првога реда, каквих у свету има можда свега две-три.“ Али, примећује да је она претоварена врло великим репертоаром и да би је требало штедети само за знатније улоге које траже одређену меру уметности а безначајније препустити млађим глумицама.<sup>126</sup>

Своју мисију неуморног забављача увек гладне позоришне публике Нигринова, ипак, наставља несмањеним темпом. Ево је на премијери *Аретинчевог сина* Хернија од Борнија, 29. фебруара, у улози младе удовице Анђеле са својим верним партнером Милорадом Гавриловићем.<sup>127</sup> У априлу, опет једна улога у француском репертоару. У *Димином Демии — монду*, она је Бароница Сузана од Анжа,<sup>128</sup> Ову прилику искористио је Матош да каже своје импресије о представи и уједно о београдској интерпретацији француских салонских комада. Као и увек његова су запажања прожета карактеристичним смислом за хумор, за који понекад глумци нису имали разумевања (познат је случај са Нигриновом која му, погођена неком његовом пецкавом примедбом, умало није опалила шамар испред позоришта). Ево шта он пише о *Демии — монду*: „... У Београду нема демии — мона готово никако, салона тек има у ексклузивној минијатури, а наши глумци, не знамо, јесу ли имали прилике, да студирају Париз и париску вјештину. Па онда, колико ли одлучује сама народност глумаца! Иако н. пр. госп. Гавриловић у *Шареном свијету* ноншалантно замуцкиваше и на наше највеће чудо у салону не имађаше гамаша, а гђица Нигринова једнако говораше „фронака“ мјесто „франака“ и мијењаше своје лијепе хаљине, па ипак, — по игрању глумаца, — то не бијаше *Demii — monde* у паришком него у нашем балканском издању.“<sup>129</sup>

Поводом премијере *Кокар и Бикоке*, Рајмонда и Бушерона у којој Нигринова игра Франсину, сарадник *Малог журнала* сматра да је овом приликом она била у

сасвим новом жанру. „... Видело се одмах да велика трагеткиња игра веселу девојку, па и ако она романтика и веселост нису тако много одговарале оним озбиљним цртама и сањалачком погледу г-ђе Нигринове, она је своју улогу ипак лепо извела, и, шта више, велики успех показала!“<sup>130</sup> Почетком августа 1896. изведен је *Нов комад* од Дон Мануела Томаза и Бауса са Нигриновом у главној улози, Гавриловићем као Јориком и Миљковићем као Шекспиром. Тим поводом рецензент *Видела*, наводи да је Нигринова „имала лепе моменте“ али да улога није „благодарна нити савршено изведена“.<sup>131</sup> Матош је удео Нигринове у овој драми овако описао: „Гђица Нигринова однијела је у *Новом комаду* побједу. Приказујући Алису, жену неодређених карактерних црта, а глумицу, могла ју је сасвим карактеризирати својим личним бојама. Гђица је Нигринова преко ферија била у својој „дежели“ у Крањској. Алпински зрак и цвијеће освјежише јој груди и расхладише чело. Вратила се из родног краја као љубак женски Антеј. Љубав њезине Алисе подсјећаше на романтични Блед, на расклимане старе замкове и на свјеже ливаде словеначке.“<sup>132</sup> Матош и овај пут не пропушта прилику да направи неке алузије на Нигринову лично и да као и обично у први план истакне њену лепоту.

Нигринова је судјеловала и на премијери једне од ретких драма Симе Матавуља *Завет*, 24. септембра 1896, тумачећи улогу Милице Томашевићеве у друштву са Милорадом Гавриловићем као Ивом, који је и поставио ово дело на сцену.<sup>133</sup> У савременој штампи пронашла сам само једну критику која се односи на ову представу у којој се укратко каже да је ово дело лепша приповетка него драма и да су глумци, захваљујући доброј подели, много допринели њеној сценској реализацији.<sup>134</sup>

Почетком 1897. године сазнајемо да су на једној од првих представа после премијере *Ниобе*, у којој главне улоге тумаче Нигринова и Динуловић, чија је игра оцењена као изврсна, присуствовала „њихова величанства краљ Александар и бивши краљ Милан“.<sup>135</sup> Чланови краљевске куће су и у другим приликама посећивали Народно позориште, али је свакако и сама Нигринова, интерпретирајући многе атрактивне улоге, могла да подстакне њихов интерес за театар. У децембру исте године обновљена је Баријерова *Пепељуга* са Нигриновом у насловној улози.<sup>136</sup> Из ове, 1897. године, у којој Нигринова достиже пуну сценску динамику, у позитивном смислу речи, зреле глумице, датира и један врло

карактеристичан чланак о њој, из пера већ помињаног, хрватског књижевника Антона Густава Матоша. На самом почетку, галантно избегавајући да помене годину рођења Веле Нигринове (која у ово време има тридесет пет година, примедба О. М.), Матош узвикује: „Још има дама, које — као Bourget-ова грофица Стено — попут древних јунакиња дуго младују! Код Нигринове, пише он, умјетност је као слама, под којом руже цвате иза јесенских мразова. Те су руже најрјеђе...“ Он даље наводи три њене улоге које свакако спадају у најужи избор досад остварених креација. То су Маргарета Готје, Катарина Ибше и Офелија. Нарочито је са психолошке тачке гледишта занимљив други део чланка, у коме говори о карактеру ове глумице, њеном таленту и специфичности сценског стила. Сматрајући га занимљивим, цитирамо овај одломак у целини.

„... За такве успјехе, за такве борбе треба још нешто осим талента: — енергије. Нигринова је женски „Помози си сам“. И она је зацијело дубоко схватила смисао Ибзенових ријечи, да је најјачи онај, тко сам стоји. Она је сама себи и учитељ и реклама и протектор. Умјетност је њезина самоучка. Свила којом тако сигурно сапиње душу гледалаца, често није бојадисана и фабрицирана, али та свила је чиста увијек, није патворена — слободно се испреда из њезине богате унутрашњости.

Па ипак, с том мушком вољом, Нигринова није мушкобања, — па ни на позорници. Што је улога више женска, више лирска, то је за њу подеснија. Необична осетљивост највиднија је психолошка особина те умјетнице са гвозденим вољом, код које полет није готово никад извјештачен. То је предестинирана приказивачица идеалних и искрених жена и истинских осјећаја. Жена с демонском, дакле не женском вољом и хладна кокета није њезин *métier*. Једина јој је погрешка онај често сентиментални патос, који извире можда прије из идеалистичког њемачког утјецаја на њезин словенски завичај, него из њежног лиризма њезине снажне душе.

Ту чудновату нарав састављају дакле хармонијски два на око — екстрема: несаломљива енергија и суптилна осјећајност. То је Мињона с мушким срцем! Чудновато одиста! Њезина самоникла умјетност цвате као риједак и њежан *rhododendron* (алпијски цвијет) на граниту тврде воље.“

Завршавајући овај чланак у помпезном стилу, Матош врло тачно указује на драстичну подељеност судова о њеној уметно-



Вела Нигринова у непознатим улогама  
*Vela Nigrinova dans différents rôles*

сти која ће је пратити до краја њене глумачке каријере. Он пише:

„Жупна је Крањска послала бијелом Биограду „non multa sed multum“, своју Саву, свог Јенка и своју Нигринову. О Нигриновој се највише писало, премда је најмлађа од та три дара. Писало се о њој доста, али увијек пристрано: или одвише хвалећи или одвише кудећи. Критичарима као да је милије, да их Нигринова и мрзи, него да су јој индиферентни. Та то бива свуда! Пишући о дамама не да се наћи „златна средина“. Па и писац ових редака је желио (да ми се опрости та искрена индискреција), — да у овом случају мастило постане ружична вода, а зарђало перо да се претвори у шиљак од бриљанта...“<sup>137</sup>

У годинама које следе, 1898, 1899. и 1900. нижу се улоге и премијере. Међу њима наводимо и оне чији нам датум није познат али претпостављамо да су изведене у деветнаестом веку. То су Оливера у *Царици Милици*, Мајстор Манолова жена, Катарина де Сетмон у *Туђинки*, Кнегиња Федора Ромзова у *Федори*, бајадера Вазантазена, Мадлена Палмер у *Грофу Праксу*, Маг-



Вела Нигринова у непознатим улогама  
Vela Nigrinova dans différents rôles

да у Судермановом *Завичају*, Емилија Галоти, Јелисавета, Јованка у *Орлеанки девојки*, Дона Дијана, Мара Делормова, Марија Јованка, Теодора у *Цару проводачици* итд.<sup>138</sup>

Из тог времена су и успеле улоге Леди Ане у *Ричарду III* (са Милорадом Гавриловићем у насловној улози)<sup>139</sup> Јокасте у Софокловом *Краљу Едипу* и Јеле у Нушићевој драми, *Тако је морало бити*. О томе како се Нигринова снашла у класичној грчкој трагедији сазнајемо из једне од првих критика др Владимира Новаковића у „Новом времену“. Он пише: „Јокасту је глумила госпођица Нигринова. Више је партија своје улоге узорно извела. Но маска њена као да није приличила. — Јокасту видесмо као младу даму, а међу тим је она родила сина с којим је потом имала две одрасле кћери. „Ограђујући се помало од својих замерки тиме што је, како сам каже, новајлија у Београду и дилетант у позоришној критици, он примећује да Нигринова и Љуба Станојевић имају „један веома незгодан начин изражавања екстазе, а то је оно силно дисање и оно неприродно,

оно извештачено трзање раменима, кад нешто непријатно или изненадно чују. Тога је доста било у овој представи, закључује он, и ако будем и надаље имао прилике тако изражај душевних емоција посматрати, ја ћу zgodном приликом о томе опширније причати.“<sup>140</sup>

Прва улога Веле Нигринове у Нушићевом репертоару оставила је повољан утисак на посматраче. „Жалост ју беше слушати и гледати, пише др. Каменко Суботић. Играла ју је г-ђца Нигринова, играла је са саучешћем, виртуозно, уметнички. Г-ђца Нигринова је свом снагом своје уметничке душе осећала ову улогу, те је изазвала дубоко саучешће према сиротој, јадној, несретној Јели.“

Нушић може бити задовољан са тумачењем г-ђе Нигринове, сматра он, „... она је била веран тумач песникове идеје, а готово да је пошла и даље од самога песника, Нигринова је од жене која је грешница, учинила жену интересантну, симпатичну, достојну дубоког саучешћа, готово жену велику. Она је помогла песнику да се у нашој књижевности уведе нов женски тип.“ (Улогу Ђорђа тумачио је Љуба Станојевић а Несторовића Милорад Гавриловић).<sup>141</sup> Међу репризним комадима на које наилазимо 1901. године Нигринова учествује у: *Неваљалцима* Јеронима Ровете, *Сеоском честољубљу* Ђовани Верге, *Мојој звезди* Ежена Скриба, *Оковима* А. И. Сумбатова, *Госпођи од Сен-Тропеза* од Анисе — Буржоа, *Лондонској кули* од Ниса, *Вроа* и *Леметра*, *Варници* Едуарда Пајерона, *Црном доктору* од Анисе, *Буржоа* и *Диманара*, *Јовану капетану* Шарла Ломона, *Новинарима* Густава Фрајтага и *Отаџбини* Викторијена Сардуа.<sup>142</sup> Истовремено она остварује пет нових улога. У јануару је Ела у Бријеовој *Колевки*,<sup>143</sup> у априлу Каћа у Туцићевом *Трулом дому*,<sup>144</sup> у мају Палада у једночинки Војислава Илића *Смрт Периклова*, у јуну Олга Петровна у *О туђем хлебу* од Тургењева и Јованка у Нушићевој *Пучини*.<sup>145</sup> Приликом гостовања у Београду, кнеза Александра Ивановића Сумбатова Јужина, члана Императорских позоришта у Москви, 1901. године, Нигринова је његова партнерка на сцени, у *Отелу* — Дездемона, у *Ричарду III* — Леди Ана, у *Уријел Акости* — Јудита, у *Кину* — Ана Дембијева.<sup>146</sup> Краткотрајно боловање почетком фебруара, није омело пуни интензитет њене активности.<sup>147</sup> Велино име помиње се на гостовањима у унутрашњости Србије, најпре, почетком године, у нишком позоришту „Синђелић“, заједно са Милорадом Гавриловићем у комадима *Тако је*

морало бити и *Госпођа с камелијама*<sup>148</sup> и нешто касније у Крагујевцу у истом позоришту „Синђелић“.<sup>149</sup>

У марту 1901. дошло је до првог гостовања Веле Нигринове у Загребу. На основу договора управа Хрватског земаљског казалишта у Загребу и Народног позоришта

Умела је створити, нећемо рећи тип, али свакако фигуру, којом се може поносити. У великим призорима са својим заводитељем Несторовићем, с оцем и мужем, потресла је живце и стекла заслужено бурно и дуготрајно одобравање, које ју је иза сваког чина, изазвало по неколико пута на



Ансамбл  
Народног  
позоришта  
испред своје  
зграде, 1898  
— са Гргуоровом  
и Нигриновом  
у средини  
другог реда

*L'ensemble du  
Théâtre National  
devant leur  
bâtiment 1898 —  
avec Grgurova et  
Nigrinova au  
milieu du  
deuxième rang*

у Београду, предвиђено је да Нигринова гостује у комадима: *Тако је морало бити* (13. III и 17. III), *Госпођа с камелијама* (15. III), и *Мадам Сан Жен* (18. III), док ће истовремено у Београду гостовати популарна загребачка глумица Љерка пл. Шрамова.<sup>150</sup> Како су загребачке новине посветиле пуну пажњу овом гостовању добијамо могућност да детаљније сагледамо неке од већ помињаних Великих креација и да их осветлимо кроз призму једног новог аудиторијума. Пред загребачком публиком Нигринова се појавила у улози Јеле у Нушићевој драми *Тако је морало бити*.<sup>151</sup> Сарадник *Народних новина* пише да, судећи по Јели, Нигринова има „сва својства што се од модерне глумице траже, ако ју и издаје по гдегде модулација грла. Јелу је приказала, пише он даље, сигурно према интенцијама пишчевим, мајсторски, одважно и онда, кад се подаје и онда, кад страда.

позорницу. — После првог чина предан је г-ци Нигриновој красан лавор — венац с народном тробојком.“<sup>152</sup> Аутор чланка у Србобрану сматра да улогу Јеле писац није довољно дефинисао те је Нигринова морала да својом уметничком вештином допринесе хармонији ове личности доводећи у склад неконсеквентности у карактеру јунакиње коју је представљала. „О техници и игри гђице Нигринове, каже он, није потребно говорити. У извођењу трагичних момената, у извођењу момента када душевна борба, скривени боли и јади избију као вулкан на површину, ту је Нигринова позната и призната, као умјетница првог реда, не од нас Срба, но од умјетника као што су Салвини и Јужин.“<sup>153</sup>

У улози Маргарете Готје наступила је друге и четврте вечери (иако је било предвиђено да се понови *Тако је морало бити*). О току ове представе извештава Алберт



Базала, сарадник Виенца. И док је многобројна публика с напетом пратила њену игру, глумица је, врло вешто, по његовом мишљењу, приказала преокрет у души жене „која није никад љубила, а кад љуби и сама не вјерује, да љуби и не зна, смијели се у опће надати правој љубави.“ За

зент *Народних новина*, који се упустио у детаљну анализу њене интерпретације и омогућио нам да врло пластично реконструиремо, ову, за Велино име, нераздвојно везану улогу. Он овако пише:

„... Маргарита Готје цењене наше гошће приказа је заокругљена и fino проми-

*Нигринова на прослави 30. годишњице уметничког рада Даворина Јенка (1901) са колегама испред Јенкове куће у Доситејевој 33.*



*Nigrinova au trentième anniversaire de l'activité artistique de Davorin Jenko (1901) avec ses collègues devant la maison de Jenko dans la rue Dositejeva 33.*

сцену с Дивалом налази да је била „ганутљива“ а да су сцене с Армановим оцем и свршетак њене животне трагедије били врло потресни.<sup>154</sup> Критичар Србобрана сматра да је тек ова улога показала сву уметничку величину и глумачко техничку рутину Веле Нигринове. Он истиче да је то једна сасвим оригинална уметничка студија и такође истиче сцену између Маргарете и старог Дивала за коју каже да је Нигринова извела „тако умјетнички природно, само њојзи својственим начином, да се с правом може иста у погледу оригиналности и љепоте ставити у један ред са сценом, како ју изводи рецимо Дуза. Пошљедни чин, вели он, болест и умирање Маргарете, урнек је дјело како у погледу реалности тако и у погледу љепоте. „Иако је загребачкој публици овај комад био добро познат, њена игра је све занела.<sup>155</sup> Најисцрпнији приказ ове представе донео је рецен-

зирана, па стога и заслужује, да се потање анализује. Од првог до последњег чина она није фриволна или лакоумна, колико је сама собом незадовољна и несрећна. Уморна је, сетна, презасићена. То је њезина основна нота, нешто монотона али доследно спроведена. Кратка њена љубав и срећа с Арманом више је чине Магдаленом покајницом, него ли страсном женом, која је после изгубљене младости најзад чула и глас срца. Таква нам се приказује све до великог призора са Армановим оцем у трећем чину, који има да одлучи њезину судбину. Сломљена физички и психички након своје резигнације и опроштаја с Арманом, живи она још једино у идеји, да је принела највећу жртву коју може жена поднети, и да је, одржавши своју реч, опрала сваку љагу своје прошлости. — У игри г-це Нигринове опазили смо три градације. Прва иде мирно и сетно до

разговора са старим Дивалом. То је доба љубави с Арманом. Друга почиње с одрицањем, наставља се с опроштајем од Армана и свршава поругом и понижењем Маргаритиним на забави, а то је доба прегоревања и силне душевне борбе. Трећа обухвата сав трећи чин, призор пропадања и умирања. Сваки од ових стадија умела је уметница на особити начин приказати и за сваки наћи нове акценте. У оба прва стадија била је дирљива, у трећем сасвим на свој начин потресена. Та умирућа Маргарита изгубила је младост и лепоту, изгубила је своју снагу хода и говора, а што видимо и чујемо то је заиста права слика смрти. Плаче и уздише, али све нејасно, речи су јој само на пола разумљиве, баца се и ломи, најзад само још може шапутати, пада из једне несвестице у другу, бунца, освешћује се у потоњем часу, пред очима јој се ведри, осећа се лакше, дахне, отвара уста, шири очи и пружи се мирно по поду. — Свакако је овај пети чин сам по себи вредан, да се види, макар да се човеку каткад и кожа јежи, а уметница која уме тако живим бојама цртати грозоте и опонашати реални свет, заслужује наше најдубље признање.<sup>156</sup>

Четврти извештач са ове представе, дописник *Agrater Tagblatt*-а наводи да су све добре особине Веле Нигринове, које су се могле запазити првог вечера гостовања, дошле до пуног израза у улози *Госпође с камелијама*. „Ако се узме у вид њен нарочити стил, пише он, онда се може њено јучерашње представљање означити као сјајно. Ми нисмо присталице патетичнога стила, али се мора признати, да је чинила у појединим моментима силан утисак... Она је била бурно поздрављена, цвећем обасипана, тако, да се слободно може рећи, да је освојила сва срца.“<sup>157</sup>

Трећа улога Веле Нигринове у загребачком позоришту, Мадам Сан Жен, била је утолико тежа што је загребачка глумица Љерка Шрамова била изврсна у овој роли и добро позната загребачкој публици. Па ипак, Нигринова и Шрамова, глумице различите школе и личних особености, креирале су ову улогу свака на свој начин. Чињеница је да је интерпретација Нигринове наишла на пуну подршку публике која јој је „бурно повлађивала целе вечери“ и да је успешно приказала „родољубиву и одважну праљу Катарину којој су срце и језик на правом месту.“ У истом приказу истиче се њена природност у говору и понашању која је сцене са Наполеоном, његовим сестрама, учитељем играња, и њеним мужем, учинила неодољиво забавним.



Нигринова као Јокаста у Софокловом Краљу Едипу, 1900.

*Nigrinova comme Jocaste dans le Roi Oedipe de Sophocle, 1900*

Критичар Виенца такође, закључује да је: „Лако и окретно извела приказу жене, која искрено мисли и ћути и говори, презирући формалности, којима се служи њена околина; све је долично изведено, тек да је гдјегдје мало више — францески.“<sup>158</sup>

По завршетку овог успелог гостовања, на опроштајној представи, било је много цвећа и венаца. На фотографији сачуваној из тих дана, Нигринова је окружена својим трофејима. Међу њима се истиче венац Андрије Фијана, који јој је вероватно, због личног познанства и уметничке сарадње на београдској сцени, био посебно драг. Још једна етапа у животу и уметничкој каријери Веле Нигринове је завршена. Дошавши до свог стваралачког зенита, цењена и вољена у граду који је одабрала за своју животну арену, пуна борбеног духа и стал-



Нигринова окружена трофејима после успешних гостовања у Загребу 1901. и 1902.

*Nigrinova entourée des trophées après ses tournées réussies à Zagreb 1901 et 1902.*

не жеље да увек изнова потврђује своју уметност, она поставља нове циљеве и савлађује препреке.

Годину дана после првог сусрета са загребачком публиком Нигринова је поново на сцени Хрватског казалишта. Овога пута она је изабрала Судерманов *Завичај* или *Очински дом*, како је исти комад у Загребу назван, и Гимерину драму *У долини*. По свему судећи њено гостовање је почело 1. априла 1902. године улогом Магде. За разлику од претходног гостовања које је одлично примљено и по избору репертоара и начину извођења, овај пут се чују замерке и на избор улога и њену концепцију њихове интерпретације. Помиње се да је *Завичај* „несрећан избор“ а да је улога површна за једну талентовану драмску уметницу. Аутор написа у „Србобрану“ истиче

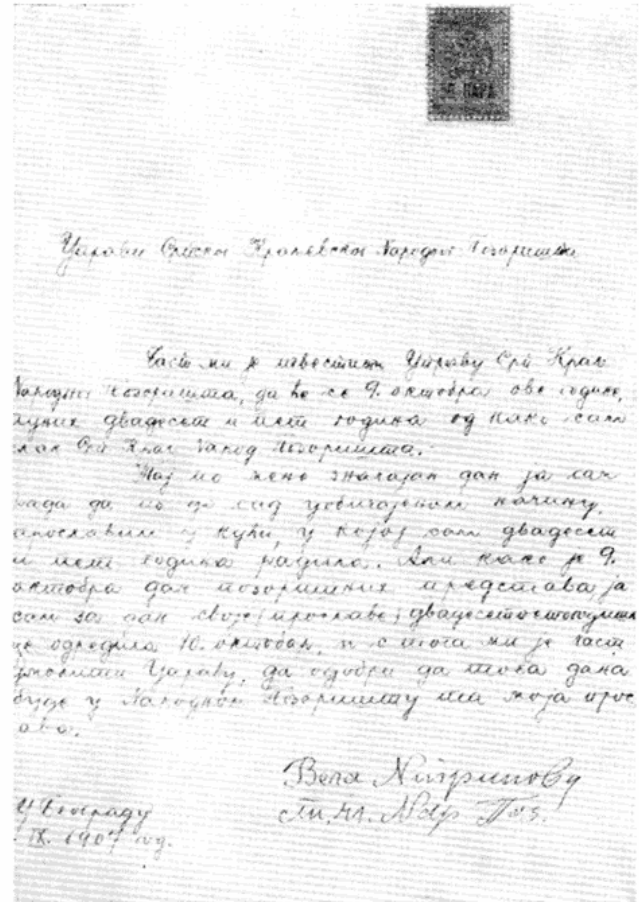
да је Магда „улога за глумице које се ограничавају на улоге конвенционалних салонских јунакиња чији се делокруг креће између трагике и — изложбе лијепих тоалета“. Оцењујући њено остварење, он пише да је: „Њезина Магда — у цјелини узевши — била, ако не оно што је Судерман — имајући пред очима онај тип Магде каквог само Берлин има и који се не може замислити док се не види очима — замишљао, али је била Магда умјетнице јаког, великог драмског талента.“<sup>159</sup> Критичар *Обзора* налази да је Нигринова у суштини доста добро разумела Магду као жену која је свесна „својег мјеста што га заузима у великом свијету, која је остала у души добра и која жели починка, јер су њени живци страшно измучени, јер је страшно уморна. Али, сматра он, од тога схваћања није нам гошћа дала много да видимо, јер је праву ону језгру забашурила неком преафектираном позом и плачљивим тоном. Бит ће да нам је донекле туђ и овај начин говора, којим говори г-ђца Нигринова, али опет уза све те лијепе моменте баш ради те претеране ноншалансе није могла да постане правом симпатичном Магдом, није изнела праву језгру Магдина значаја сасма на јаву. Чини се, да је била главна њена мана што је она ту „сјајну улогу“ одвише хтјела да израби.“<sup>160</sup> Исти аутор помиње да је Нигринова намеравала глумити Теуту, „да се покаже у улози високог, патетичног стила...“

Исти критичар је још строже оценио улогу Марте *У долини*. Он каже да је одиграна у плачљивом тону и да се Нигринова тешко отимала салонској афектацији. „У другом чину је била у моментима афекта врло наравна и дјеловала је својом игром потресније него иначе. Чини се, пише он, да код свих њених трагичних мјеста преовладава неки тон тупа очаја. То је за некоје улоге и некоја мјеста добро, али када постане манира, квари се дојам. Осим тога би радије слушали гђицу Нигринову када би изговарала, него ли кад пројецава и прогутала своје ријечи. Госпођица је без сумње, завршава он, извртна глумица, али има некоје манире, које сметају, па поштивајући њену умјетничку појаву и њено схваћање, некако управо морамо да се сукобљавамо са тим, бар за нас, дјеломично неугодним ситнаријама.“ Како аутор овог чланка углавном инсистира на рђавим странама Великог глумачког манира а о добрим странама се доста уопштено изражава, у недостатку других критика, тешко је оценити укупни успех овог гостовања. Такође недостаје, за глумца можда

најважнији фактор, публика, чија нам је реакција, овом приликом остала непозната. Иако, по свој прилици, далеко мање тријумфално од првог гостовања у Загребу, може се претпоставити да је оно донело Вели нова искуства и нови елан за један савременији третман психолошко реалистичких комада. Нажалост чини се да је у том погледу Вела била препуштена самој себи и својим концепцијама „модерне глуме“. Убудуће, она ће све чешће долазити у раскорак са савременијим схватањима сценске имагинације, али у једном специфичном репертоару, који је био писан и креиран у време великих трагеткиња и који је годинама био слаба тачка театарске публике, она ће још дуго бити незаменљива.

На сцени своје матичне куће Нигринова је у току 1902. године остварила још две нове улоге. У мају, тумачи главну ролу на премијери Бутијеве Трке за уживањем, заједно са Богобојем Руцковићем,<sup>161</sup> у септембру интерпретира Ибзенову хероину Хјердису у *Походу на север* која је од стране критике врло добро оцењена.<sup>162</sup>

Једно мистериозно писмо, упућено уреднику *Београдских новина* под насловом *Гласови из публике*, потписано шифром „Балкон № 13“, осветљава другу страну славе. У једном подругљивом тону писац овог чланка, износи тобожњу жељу позоришних гледалаца да у следећој позоришној сезони виде Нигринову „као интерпреткињу које насловне мушке Шекспирове улоге“. Каже да би за то најподеснији био Шајлок, само, наставља у истом тону „изгубили би смо, што би се вечито младе, дражесне црте лица г-це Нигринове тога вечера сакриле иза одвратне маске матора млетачкога Јеврејина, али у накнаду за то уживали би, без сумње, у најбољем Шајлоку на нашој позорници, која је г-ци Нигриновој сувише скромно попрште на коме нема маха да развије свој царски таленат.“<sup>163</sup> Писмо је пуно сличних жаока и неукусних алузија и вероватно потиче из конкурентских глумачких редова којима Нигринова смета у остварењу сопствених амбиција. С краја 1902. године датира и један од бројних докумената који осветљава хронично тешку материјалну ситуацију глумаца, међу којима се и поред свог статуса примадоне, налази и Нигринова. Реч је о тужби београдске прометне банке суду за варош Београд, против десет чланова Народног позоришта „зато што јој нису о року исплатили своје дуговање“. Међу њима се налази и Вела Нигринова која је тужена због 600 динара дуга који



Молба Веле Нигринове управи Народног позоришта у Београду од 6. IX 1907, пред прославу њеног 25. годишњег јубилеја

La demande que Vela Nigrinova adressé à la direction du Théâtre National de Belgrade du 6-IX-1907, à la veille de la célébration du 25ième anniversaire de son activité artistique.

је требало да отплаћује одузимањем одређеног процента од њене месечне плате (1900. године износила 320 динара месечно, прим. О. М.). Не улазећи у решење овог спора, чињеница да су сви еминентни глумци и редитељи оног времена били задужени и презадужени, о чему сведоче на хиљаде докумената у позоришним архивима, указује на незавидни положај глумаца који још дуго неће бити побољшан.<sup>164</sup>

Године 1903. Нигринова уноси у свој репертоар још једну модерну драму. То је *Мона Вана* од Мориса Метерлинка.<sup>165</sup> Она ће истоимену улогу ускоро уврстити у свој репрезентативни избор са којим ће наступити на сцени Народног дивадла у Прагу, почетком 1903. године. Почев од 5. априла, она ће представљати: *Госпођу с камелијама*, *Мона Вану*, *Мадам Сан Жен* и *Магду*



Нигринова (вероватно) као Сораја у Вештици Викторијена Сардуа 1903/04.

*Nigrinova (probablement) comme Soraya dans «La sorcière» de Victorien Sardou, 1903—1904.*



Јубиларна улога Веле Нигринове — Магда — у Судермановом Завичају

*Le rôle à l'occasion du jubilé de Vela Nigrinova — Magda — dans La Patrie de Sudermann.*

у Завичају. Дописник Бранковог кола из Прага, Зорка Ховоркова, пратила је ово гостовање и његов одјек у чешкој штампи и избором најсериознијих критика обавестила нашу јавност о успеху ове турнеје. Пре свега, Чеси духовито примећују да је њима из Србије долазила само политика и да је постојало уверење да „музе ћуте где оружје ради“ (*inter arma silent musae*). Али, закључује аутор написа у књижевном часопису *Мај*, тамо где постоји трагедија Великог нивоа тамо има и уметности. Осврћући се на њену Маргарету Готје, истиче се реалистички стил њене интерпретације. Као и досадашњи оцењивачи ове улоге, помиње стравичност последњег чина, необичну и веристички остварену метаморфозу уметнице из лепе, младе жене у болешћу изобличену самртницу. „Игра је тако потпуна, пише он, да нас и нехотице сећа на поједине случајеве, моменте тужне жалости, које смо у свом жи-

воту проживели.“ Између осталог истиче њену конверзацију за коју каже да је лака, јасна и заокругљена. Описујући њен начин сугерирања туге истиче да она притом користи не само лице и „сањалачки слатки акценат“ већ читаво тело које се тако вије као да му расту крила“. На крају истиче да је чешка публика са разумевањем примила њено тумачење овог лика и да јој је одушевљено клицала.<sup>166</sup> Занимљиво је мишљење, тадашњег управитеља прашког позоришта, господина Шморанца, о овој Великој улози које је изнео сараднику *Београдских новина* после њеног гостовања. „... Нарочито смо били изненађени тиме како је госпођица Нигринова умирала у *Госпођи с камелијама*. Верујте да тако одлично на нашој позорници није умирала још ни једна уметница.“<sup>167</sup>

У *Мона Вани* Нигринова игра са великим чешким глумцем Едуардом Војаном, који тумачи улогу Принцивала. Истиче се

да је њихов дијалог тако складно текао и у погледу смисла и у погледу звука, да се добијао утисак да говоре истим језиком. Називајући њену игру племенитом, рецензент *Narodni Listy*, дочарава Нигринову у новом руху. То је, по њему „малена, суптилна појава у белом оделу с красним плавим власима, а изразом претрпљеног унутарњег бола“, сва узвитлана као да тражи заклона час у наручју разјареног мужа, час на прсима разумнога свекра. Исти аутор изражава жаљење што неће бити прилике да је чешка публика види у некој улози из домаћег репертоара.

После улога које кључају успламтелом страшћу, херојском позом и патњама самртника у којима је Нигринова открила једну страну свога талента, владало је велико интересовање за њен испит у другом фаху, те је *Мадам Сан Жен* дочекана са великом пажњом. Питање које су многи постављали било је: „Има ли у њој и мало хумора или не?“ Ево како на то питање одговара чешки гледалац: „Та госпођа Лефброва са обала Саве доиста је враголаста. Она баш заиста имаде у себи неког ђавола, истина учтивог и добро образованог, ал ипак правог ђавола из пакла, кога она добро уме на ланцу да држи, ал који при свакој прилици извири и својом госпођом врти и окреће, вије се од главе до пете, из сваке речи стреља, вири јој из очију, из прстију и сваки час тек искочи на површину.“ Називајући њен хумор грациозним, указује на изванредан пријем публике која је аплаудирањем и изазивањем поздрављала „ову занимљиву уметницу са далеког словенског југа.“

У Завичају, критичари једногласно хвале Велу Нигринову, истичући је као прворазредну глумицу, која размишља, самостално ствара и врло оригинално интерпретира своје улоге. Занимљиво је да је као Магда морала поновити своју игру, што нас наводи на претпоставку да је Праг много боље примио њену варијанту Судермана него Загреб.

Нигринова је у току овог гостовања обасипана цвећем, међу поклонима било је много накита од граната. На великом банкету који је у њену част приредила прашка културна елита, Нигринова је захваљујући на многобројним здравицама и овацијама изрекла неколико речи које указују на

њену везаност за српску позоришну уметност, које су, разумљиво, са задовољством и поносом навођене.<sup>168</sup>

У лето, 1903. када глумци као обично позоришну паузу користе за гостовања у унутрашњости земље, сазнајемо о плановима за једномесечно гостовање глумаца и глумица београдског Народног позоришта у Шапцу, на челу са Милорадом Гавриловићем. У окружности која чланове ове трупе упознаје са условима путовања и репертоаром, наилазимо на једну ставку која гласи: „Госпођица Нигринова којој долази мати у походе, не може цело време одмора провести са нама у Шапцу али ће она суделовати као гост, у два маха по три представе.“<sup>169</sup> Из друге половине 1903. године датирају и прве критике Војислава Јовановића Марамбоа, у *Малом журналу*, који је пратио активност нашег позоришта у том времену и помогао нам да евидентирамо још неколико улога Веле Нигринове. Он је помиње у рецензијама на *Отаџбину*, *Женског пријатеља*, *Дон Карлоса*, *Пучину*, *Allons Enfants* и *Пропланак славе*, углавном похвално уз добронамерне алузије на њену лепоту и склоност ка честој промени тоалета.<sup>170</sup> Он је такође, у истим новинама приказао гостовање Веле Нигринове у Љубљани, децембра 1903, на основу критике објављене у *Словенском народу*.

Без намере да се дуже задржавамо на овом за Нигринову, свакако изузетно значајном гостовању, јер о њему детаљно говори студија Душана Моравца,<sup>171</sup> желимо да укажемо на чињеницу да је Нигринова најпре опробала своје снаге у Загребу и Прагу а да је у родну Љубљану стигла са пуним ореолом славе, да са респектом и неком врстом треме чује мишљење својих првих критичара и види спонтану реакцију својих земљака и дојучерашњих суграђана. Иако се према наводима Моравца, мишљења критичара разилазе до очигледних претеривања у позитивном и негативном смислу, занимљив је суд Франа Збашника у *Љубљанском звону*, који је Моравец оценио као најобјективнији, са поентом која гласи „на херојске улоге је навикла, наивне су јој урођене“. Сећања глумца Хинка Нучића, који је био у редовима гледалаца на овом гостовању говоре о томе да је Нигринова, својом одличном игром, лепотом и звонким гласом „освојила љубљанску пуб-

лику.“ Критика коју у београдским новинама наводи Војислав Јовановић Марамбо је позитивна али без претеривања. Није нам познато шта је утицало на избор улога са којима је Нигринова наступала у Љубљани, наике из којих се разлога определила за Судерманов *Завичај* и Сардуову *Мадам Сан Жен*, жртвујући између осталог и омиљену *Госпођу с камелијама*.

Остаје нам да ове бурне 1903. године пратимо Нигриногу на још једном гостовању. Непосредно после Љубљане, налазимо је на даскама Осјечког позоришта са једном од њених старих добрих улога у Онеовом, *Ливничару*, или *Власнику талионица*, како се овај, по своме називу, превртљиви комад овде зове, и очигледно, врло драгој јој, *Мадам Сан Жен*. Иако писац приказа у локалном листу *Народна одбрана*, поводом *Ливничара*, пише, да би је радије гледали у некој од модернијих трагедија — он сматра да ова творевина старе школе обилује драмским сукобима који су погодни за откривање једног богатог уметничког темперамента. „Вела Нигринова је показала, пише он, да том улогом влада до у најтање танчине. Дивили смо се економији, којом је умјетница располагала са својим силама. У прва два чина освајала нас је умјереним, али фино проученим акцентима, који су постајали снажни и јаки само у моментима, који су предигра, за главни, трећи чин. У прва два чина створила је умјетница психолошки мајсторски саграђен увод у буру јаким душевних потреса трећег чина. Готово неопажена у првим призорима првога чина, постепено, промишљеном и умјетнички изведеном градацијом привукла је сву пажњу и интерес опћинства за судбину своју у очи трећег чина. Не по ауторовим ријечима које у устима Веле Нигринове престају бити ријечима писца драме, него по дрхтају њезина гласа, који је сад тих и умјерен, а сад очајан и потресан, по говору очију, лијепих, пуних душевнога живота, по отменим кретањима, по свему бићу своме навијестила је Клара Веле Нигринове, каква ју борба чека у трећем чину. И онда је у трећем чину тек развила своју снагу. Како је у прва два чина освојила опћинство, у трећем га је повукла са собом и присилила га, да с њом трпи, плаче и да се с њом нада све до конца драме.“ Дајући

податке о Нигриновој, исти аутор износи једну карактеристичну опаску. Он сматра да њен изговор још показује трагове њеног „племенског поријекла“ и да подсећа на Софију Броштникову са којом „и иначе има доста сродности“. У недостатку других анализа њеног начина говора, ова примедба из 1903. године је од необичне важности јер указује на извесне хроничне специфичности Великог језика који је читавој њеној интерпретацији давао посебну боју и који јој је по мишљењу Београђана који су Нигринову гледали на сцени, лепо стајао.<sup>172</sup>

На представи *Мадам Сан Жен* Нигринова је по мишљењу критичара била мало индиспонирана прехладом. „Но и поред тога, свако ко је Нигринову видео у овој улози, морао је одмах осјетити — пише он, у пуном чувственом њезином гласу, богатом у финим нијансама, великим, умним њезиним очима, те сваким кретом њезине красне појаве, да гледа умјетницу пред собом, која не бриљира само у ефектним призорима, већ износи пред нас читаву, проштудирану живу личност, а сваки је њезин смијешак или крик само логична посљедица цијелог бића, које она приказује. Тако је умјетница гђица Нигринова, пише он, на крају, и јучер својим живахним, али умјереним у кретањима и наивитету, приказивањем познате *Madame Sans Gene* изазвала буру одобравања у опћинству, те је неколико пута изазвана.“<sup>173</sup>

Делатност Веле Нигринове у току 1904. године нешто је скромнија. Међу новим комадима ту су две драме Викторијена Сардуа, *Вештица* и *Тоска*, обе скројене „по мери Саре Бернарове“ у којима тумачи главне улоге. Улога Сораје у *Вештици* је доста слабо оцењена,<sup>174</sup> док је као Флорија Тоска са Милорадом Гавриловићем као Скарпијом лепо примљена.<sup>175</sup> Поводом премијере *Клодове жене* Александра Диме Сина, у којој Нигринова тумачи Цезарину, критичар *Правде* указује да је Нигринова „нешто застарела с маниром“, да се ова њена улога мало разликује од ранијих Диминих жена и замера јој да улоге недовољно нијансира. „И овог пута била је са свима њеним манама и њеним и сувише видним добрим странама“, закључује он.<sup>176</sup> Немилосрдни рецензенти не пропуштају да помену да се Нигринова угојила и да је

као Цезарина „била нешто одвише месната и кратка за те витке аристократије“, како пише Матош.<sup>177</sup> На првом извођењу домаће драме *Одсудни тренуци* од Милана Савића, коју сачињавају пет различитих једночинки, Нигринова игра насловну улогу у *Меланији*. Критичари наводе да се у њој примећују претензије на праву љубавну драму која иде у „crescendo“ и да су Нигринова и Гавриловић својом игром дали „овој драмици чисто неки изглед и тон какве Ибзеневе драме!“<sup>178</sup> Сем ових нових покушаја, различитих по избору и резултату, популарна *Госпођа с камелијама* не силази са позоришног репертоара. Занимљив је осврт Војислава Јовановића — Марамбоа, на ову, 1904. године двадесетпети пут изведену представу. Он у први план истиче отменост Нигринове на сцени, наводећи да није битно да ли је та отменост извештачена или не, „главно је да се трагови њене вештине не виде, и да та отменост вазда улива осећај поштовања отмености. Маргарита Готје је, пише он, једна отмена жена којој отменост ништа не смета да може имати једно велико срце.“ За пети чин каже да потпуно припада глумици „којој је писац непозната количина“. „Она је ту глумица, велика глумица,“ закључује Марамбо. Иако је ова критика написана без већих стручних претензија, јер потиче из пера младог, пре свега књижевношћу окупираног новинара, добија се утисак, да је у време рађања нових драмских уметника за које позоришни костим није од одлучујућег значаја, било потребно одбранити Нигринову, којој су тоалете и као глумици и као жени биле велика слабост.<sup>179</sup>

На дан, 17. новембра 1904, када је Милорад Гавриловић прослављао двадесетпетогодишњицу свога рада, тумачећи Армана Дивала у *Госпођи с камелијама*, с њим је на сцени била и његова нераздвојна Маргарита, Вела Нигринова.<sup>180</sup>

Године које долазе доводе Нигринову у све оштрији сукоб са новим схватањима позоришне уметности. Стил који је стицајем околности персонифицирала временом је превазиђен. Но не треба заборавити већ цитирану, врло карактеристичну опаску Франа Збашника, приликом гостовања у Љубљани, који је написао да су јој навике улоге урођене а да је на херојске навике, што указује на могућност друкчијег развоја њеног талента у једној другој позоришној клими, уз редитеље који би интензивније преносили своје концепције на своје глумачке сараднике. У ситуацији где су се глумци бавили режијом која је пред-

стављала само виши ступањ глумачког искуства, глумац је сам, најчешће био одговоран и за успех и за промашај а у импозантном броју улога које је имао да тумачи, као што је случај са Нигриновом, тешко је било свакој улози дати карактер аутентичности и избећи клишеу који је остајао као рецидив оне подсвесне арматуре на којој су почивале све знатније улоге. Критика која последњих година све јаче погађа Нигринову, углавном базира на негативи извесне анахроничне патетике и једноличности остварења. Мора се признати да је Нигринова покушала да одржи корак са временом и да је њен труд да изађе из салона Диме Сина и осталих драмских писаца, једне у театру, романтичне епохе, и опроба своје снаге у тако званој „модерној драми“ која је била ближа суморним проблемима људске свакидашњице, иако вредан сваке хвале, дао сразмерно слабе резултате, јер читав ансамбл, изузев ретких изузетака, исувише индивидуално типизиран, није имао онај неопходни хомогени звук, тако потребан диригентској палици једног имагинарног „модерног“ редитеља. Тешко је рећи, ко је у тој смеси старог и новог репертоара, глумаца са искуством и глумаца почетника, позоришних руководилаца и људи који су претендовали на редитељску титулу, публике и критике, био најпрогресивнији, или, што је у овом моменту још важније, које су снаге онемогућиле једну ефикаснију модернизацију нашег позоришта које ће још дуго зависити од креативних моћи великих глумаца и њихових угоданих интерпретација.

У случају Нигринове, идући траговима њеног репертоара до 1905. године, све чешће сусрећемо дела реалистичко натуралистичке струје у драмској књижевности, поменућу: Ибзеневог *Габријела Боркмана* са Гавриловићем у насловној улози и Нигриновом као Госпођицом Елом Рентхајм,<sup>181</sup> Судерманов *Содом*, поред већ познатог *Завичаја* у коме тумачи улогу Аде са Богобојем Руцовићем као Вилијем,<sup>182</sup> и Војновићев *Суто* са Нигриновом у улози Маре Никшине Бенеша.<sup>183</sup> Упоредо са њима, необјашњивом упорношћу живе: *Господин Алфонс*,<sup>184</sup> *Граф Пракс*,<sup>185</sup> *Дора*,<sup>186</sup> *Варница*,<sup>187</sup> *Цезаров тестамент*<sup>188</sup> итд. итд. . . .

Премијерни репертоар из 1905, је такође претежно на нивоу интересовања најшире публике, мада постоје извесне индикације да упркос карактера репертоара Нигринова чини извесне напоре ка природнијој игри и деликатнијим изливима емоција. Поводом првог београдског извођења Војновићеве



драме *Психе*, 20. јануара, у којој игра Војвоткињу Ванду, критичар примећује да је овај пут мало плакала и да њен познати сценски гест са марамицом овај пут није послужио за брисање очију.<sup>189</sup> Добре критике Нигринова је добила за улогу Леоноре од Гуржирана у *Загонетки Пола Хервијеа* (17. II) из пера Матоша и рецензента *Правде*.<sup>190</sup> и <sup>191</sup> Премијеру *Јадног Пјероа*, Феличе Кавалотија (31. III), прокоментарисали су сви важнији београдски дневни листови, слажући се само у једном — доброј игри Веле Нигринове. Сарадник *Правде* пише да је била „сваке хвале достојна“,<sup>192</sup> *Арманд* из *Малог журнала* да је играла као што није одавно и да је у улози Аните била права уметница.<sup>193</sup> За нас су најзанимљивији коментари у *Политици* јер су најконкретнији. Из њих сазнајемо да је Нигринова тога вечера била „пријатнија него икада“ јер је умела да се „ванредно умерено држи“<sup>194</sup> Слободни смо да претпоставимо да је у овом имао удела „нови редитељски кандидат“, Богобој Руцовић који је дело поставио на сцену и играо главну улогу Пјетра Арђенти. Руцовић је, свакако, познат као церебралан и рационалан глумац и доста занимљив у својим редитељским покушајима, утицао на Нигринову да се у извесној мери ослободи манира и улогу оствари са више спонтаности и мање театралних ефеката, што је, разумљиво, критика повољно оценила.

Премијера *Кнегиње од Багдада*, Александра Диме Сина, спремљена је на брзину јер се очекивало да ће у њој гостовати Београду већ позната глумица Циришког позоришта Хермина Шумовска.<sup>195</sup> Међутим, игром случаја, улогу Лионете тумачила је Вела Нигринова. На основу више критика добија се утисак да Нигринова, после краће кризе, поново стиче наклоност критике, задржавајући истовремено дугогодишњу наклоност публике.<sup>196</sup> Наводим критичара *Правде* који пише да је комад добро изведен „а нарочито је г-ца Нигринова одлично приказала бурну и необуздану Лионету, те је на крају комада изазвана дугим тапшањем.“<sup>197</sup>

Истој категорији репертоара припада и драма *Патња једне жене*, чији су аутори Александар Дима Син и Емил Жирарден. Нигринова игра један од три стандардна Димина типа, жену која греша и вара свога мужа али га ипак врло воли, а мрзи љубавника с којим греша, са Руцовићем који је „мал те не стално љубавник и Гавриловићем у улози доброг, племенитог мужа, кога варају, али који најзад ипак све прашта и чини племенита дела. Поменути трио

годинама је персонифицирао три класична лика у драмама брачног троугла.<sup>198</sup> Из 1905. датира још једно гостовање Веле Нигринове у Нишу, заједно са Гавриловићем у комаду *Госпођа с камелијама*.<sup>199</sup>

Половином децембра исте године Нигринова је „јаче болесна“ у групи са још неколико познатих глумаца што се приписује променљивој београдској клими.<sup>200</sup> Нажалост, болест Веле Нигринове није била тако безазлена. Почетком 1906. продире у јавност вест да је Нигринова озбиљно оболела.<sup>201</sup> Већ 13. јануара сазнајемо да је над Нигриновом извршена озбиљна операција и да је она „срећно испала за руком“. Помиње се да су се њени колеге свесрдно заузели да јој помогну у тим тешким часовима и да Милорад Гавриловић свакодневно одлази у болницу да је посети и своје другове обавести о њеном стању. Предвиђајући дуги опоравак који ће бити потребан Нигриновој изражава се бојазан да ће позориште веома осетити њено одсуство.<sup>202</sup> Колико је ситуација била озбиљна и сама Нигринова свесна опасности, говори и податак да је негде уочи ове операције, наиме 7. јануара, написала тестамент у коме је за „универзалног наследника целокупног свог имања“, како наводи Драготин Цветко у књизи посвећеној Јенку, „поставила свог право, испробаног и дугогодишњег оданог пријатеља Даворина Јенка“. Познато је, такође, да је и Јенко са своје стране направио тестамент којим је Вели Нигриновој оставио „своју кућу у Доситејевој улици бр. 33 са баштом и малом баштенском кућицом, као и сав новац који би се приликом његове смрти затекао у Београдској задрузи у књизи XIII лист 835, уз податак да од тог новца Нигринова исплати трошак око његовог погребa и да исплати по 200 динара његовој дугогодишњој слушкињи и брату његовом Францу.“<sup>203</sup> Ова два необична тестаментa говоре о једној дубокој симпатији и пријатељској вези између Нигринове и Јенка, која је од времена њеног доласка у Београд, животом у истом дому, обостраном оданошћу циљевима своје уметности и заједничким леговањем у Словенији, прерасло у једну топлу људску везу и узајамну подршку у многобројним животним недаћама.

Из ових критичних дана су и две песме посвећене Вели Нигриновој, објављене у *Правди*, са потписом М. који нисам дешифровала. Прва је посвећена самој Вели а друга њеној инкарнацији на сцени, *Госпођи с камелијама*. Обе, иако не представљају изузетан песнички доживљај, речито говоре о популарности и омиљености ове глумице.

мице у широким редовима београдске културне јавности.<sup>204</sup> и <sup>205</sup>

И док је у читавој првој половини 1903. године Нигринова одсуствовала са сцене, новине су, када је реч о улогама из њеног репертоара, као што је Рајмонда Монтеглена (*Господин Алфонс*) или Тоска, често бележиле неуспехе њених привремених заменица,<sup>206</sup> што је свакако утицало да се недостатак Нигринове још више осети.<sup>207</sup> У међувремену, Нигринова се полако опоравља. Чим је мало ојачала, она је у току свих позоришних догађаја, испуњена још страстијом жељом да у њима учествује, да опет стане на ту магичну сцену којој је бескомпромисно подредила свој живот.

Почетком нове сезоне Нигринова се пред публиком први пут појављује у улози Федоре од Викторијена Сардуа, коју није тумачила више година. Њен повратак на сцену поздрављен је срдачном добродошлицом.<sup>208</sup> 2. септембра 1906, два београдска листа, *Самоуправа* и *Мали журнал* доносе идентичну вест у којој се најављује Вела Нигринова у улози Тоске, са Гавриловићем као Скарпијом и Добрицом Милутиновићем у улози Мариа Каварадосија.<sup>209</sup>, <sup>209a</sup> На сачуваном програму са прославе стогодишњице рођења и педесетогодишњице смрти, познатог српског драматичара Јована Стерије Поповића, од 16. септембра 1906, налази се следећа информација: „Пре представе декламоваће гђца Вела Нигринова, чланица кр. српског народног позоришта из Београда једну Стеријину песму.“<sup>210</sup> Ускоро Вела учествује на прослави двадесетпетогодишњице још једног познатог београдског глумца, Љубе Станојевића који је овај јубилеј обележио насловном улогом у трагедији *Нарцис* од Брахофогла са Нигриновом као Маријом Лешчинском.<sup>211</sup> До краја 1906. неморна Нигринова остварује још две нове улоге. Најпре, 31. октобра, разочарану и остарелу Фани Легран у Додеовој *Сафо* „која последњим пламеном жене сагорева једног безазленог младића“, али по мишљењу Милана Грола, не успева да оствари ову велику улогу са потребним samozабравом и потпуно уђе у „кожу жене горко разочаране и заборављене.“<sup>212</sup>, <sup>213</sup> У комаду *Мужевљева срећа* од Кајавеа и де Флера, 2. децембра, носиоци главних рола су Нигринова и Гавриловић. Ускоро из непознатих

разлога, улогу Сузана преузима Зорка Тодосић која је у фаху комадије имала више успеха од Нигринове.<sup>214</sup>

Вишегодишња борба глумаца за побољшање услова рада у позоришту која је дошла до своје кулминације 1905. и 1906. године у виду демонстрација и глумачког штрајка, добила је свој епилог у виду једне петиције коју је Клуб чланова Српског народног позоришта у Београду упутио Управи Српског краљевског народног позоришта са захтевом да се глумцима повиси плата, побољша статус и оствари пензиони фонд за чланове Народног позоришта и њихове породице. Ова петиција носи датум од 13. јула 1907. године и потписали су је: председник Клуба, Милорад Гавриловић подпредседник, Љуба Станојевић, Секретар, Александар Милојевић и чланови овог одбора, међу којима се налази и Вела Нигринова.<sup>215</sup> Постигнути су резултати за повећање глумачких прихода, те је Министар просвете и црквених послова, актом број 1782 од 23. октобра, одобрио одлуку Књижевно Уметничког одбора којом се повишава плата једној групи глумаца. Месечна примања Веле Нигринове су овом приликом порасла од 330 на 400 тадашњих динара.<sup>216</sup>

Остављајући привремено по страни централни догађај ове године у животу и уметничком деловању Веле Нигринове, прославу њене двадесетпетогодишњице, осврнућемо се укратко на њену активност током 1907, у оквиру устаљених позоришних збивања. Од самог почетка године она је на сцени: у *Тоски* и *Присним пријатељима* од Сардуа, Судермановом *Содому*, Софокловом *Краљу Едипу*,<sup>217</sup> – <sup>220</sup> на прослави јубилеја Милорада Петровића (декламује Гетеову поему „Бог и бајадера“),<sup>221</sup>, <sup>221a</sup> да би, 17. марта наступила у главној улози на премијери драме Октава Фејеа *Сфинкс*.<sup>222</sup> Оправдавајући успех овог комада код београдске публике, критичар *Штампе*, који хронично није наклоњен Нигриновој, пише, да у њему има: „и један прстен с отровом, и смрт прељубнице а да је Нигринова у њему „плакала, плакала, и плакала, опет плакала, да, најзад, тек у последњој сцени последњег чина умре.“<sup>223</sup> Крајем марта, на позив управника позоришта *Синђелић*, Косте Делинија, Нигринова гостује у Нишу у комедији *Ливничар*, *Сафо*, *Госпођа с Камели-*

јама и У долини, који су се налазили на репертоару овог позоришта. Иако је сваке вечери „киша лила као из кабла“, позориште је било пуно „отмене и биране публике.“<sup>224</sup> Остварење Веле Нигринове на премијери *Ане Карењине* у Београду, 12. априла 1907, једва је забележено у штампи. Из једне кратке вести у Политици, уочи представе, дознајемо да насловну улогу тумачи Вела Нигринова, Вронског Добрица Милутиновић а претпостављамо да је Алексеја Карењина играо Милорад Гавриловић који је и редитељ ове драматизације.<sup>225, 226</sup> Критика је, по обичају, прокоментарисала садржину комада и његов ток на сцени, не помињући протагонисте. У интервалу до следеће премијере помиње се опет једно краће боловање Веле Нигринове.<sup>227</sup> Међутим, већ 12. маја, она је ђудљива и поносита Николета у *Кризи Марка Прага*.<sup>228, 228а</sup> и тумач једне женске улоге на премијери драме *Од зла горем*, Роберта Брака, крајем године.<sup>229</sup> Приликом програма изведеног поводом преноса костију Ђуре Јакшића са старог на ново гробље, у Београду, 13. и 14. октобра, у Народном позоришту одржана је свечана представа *Јелисавете*, на којој је Вела Нигринова такође тумачила насловну улогу.<sup>230</sup>

Уочи, историјског 9. октобра 1907, Нигринова предузима неопходне кораке да обезбеди прославу двадесетпетогодишњице свога рада на београдској сцени. Она, најпре, упућује једно писмо Милораду Гавриловићу као председнику глумачког клуба и редитељу Народног позоришта у Београду, обраћајући се пре свега свом сталешком удружењу за подршку и организацију ове прославе. Ово писмо гласи:

Господине председниче,

На јучерањи дан, 1. септембра 1882., први пут сам ступила на земљиште Краљевине Србије. — Исте године, 9. октобра, навршиће се дакле, пуних двадесет и пет година, мога рада и службовања у Срп. Краљ. Народном Позоришту, и тај дан, ја бих рада да свечано прославим. —

С тога сам слободна, обратити се Вама, господине председниче, и умолити Вас да будете љубазни, ово моје писмо саопштити Глумачком клубу, и од моје стране умолити га, да он узме у своје руке иницијативу да овај — по мене — тако значајан дан, буде прослављен онако како према моме труду, раду и умењу треба да буде.

Како је 9. октобра дан позоришне представе, то сам ја решила и одлучила да моју двадесетпетогодишњицу прославим на дан 10. октобра ове године. —

Примите, господине председниче, уверење мога одличног поштовања и уважања. — 2. септембра 1907. г. Вела Нигринова<sup>231</sup>

Писмо није написано руком Веле Нигринове, она се на њему само потписала. Друго писмо написано је четири дана касније и упућено је Управи Српског Краљевског Народног Позоришта. И њега доносим у целини:

Управи Српског Краљевског Народног Позоришта

Част ми је извести Управу Срп. Краљ. Народног Позоришта да ће се 9. октобра ове године (навршити, ова реч је испуштена), пуних двадесет и пет година од како сам члан Срп. Краљ. Народ. Позоришта. —

Тај по мене значајан дан ја сам рада да по до сад уобичајеном начину, прославим у кући, у којој сам двадесет и пет година радила. Али како је 9. октобра дан позоришних представа, ја сам за дан своје (прославе) двадесетпетогодишњице одредила 10. октобар, и с тога ми је част умолити Управу, да одобри да тога дана буде у Народном Позоришту та моја прослава.

У Београду  
6. IX. 1907.

Вела Нигринова  
ст. чл. Нар. Поз.

Овај допис заведен је у Архиви Народног позоришта истог датума под бројем 2080.<sup>232</sup> И на њему се Нигринова само потписала док је рукопис иако нешто крупнији, идентичан са претходним.

Истовремено београдске новине пуне су чланака који обавештавају о предстојећој прослави истичући да је за ову свечану прилику Нигринова одабрала улогу Магде у Судермановом *Завичају* која се, као и она некад, против воље родитеља и предрасуда околине, отискује у свет, у слободу и славу. Наводи се да су улазнице за ту представу све распродате „од оркестра до тавана“ и „да их је још једанпут толико било, не би их више било.“<sup>233</sup> Занимљиво је да је на оволико интересовање београдске публике позоришна управа реаговала тако што је одмах сутрадан организовала репризу ове прославе. Рецензент *Политике*, Јефта Угричић, овако коментарише овај заиста несвакидашњи случај: „Она се, јамачно (реч је о позоришној управи, прим. О.М.), у своме рачуну неће ни преварити, јер ће вероватно многи, којима је било ускраћено да походе славу, доћи на патарице, само ако толики напор буде могла да издржи јубиларка; јер онај први дан, поред све радости и миља, ипак је врло тежак дан“...<sup>234</sup> Није нам познато да ли је ова

реприза заиста одржана, али чињеница да је тако нешто замишљено говори не само о евентуалном финансијском интересу позоришних руководилаца већ и о оној карактеристичној енергији Нигринове од чијег пристанка је свакако зависила реприза овог јубилеја. На овом месту морам да поменем један разговор Веле Нигринове са Др. Каменком Суботићем, обављен у позоришном бифеу уочи јубилеја у коме она говори о својој раду из личног и друштвеног аспекта. На питање Др. Суботића, да ли је било велике борбе на путу њене глумачке афирмације, Нигринова одговара: „— О, да, о, да. Било је борбе, господин Ћоса ме је чак и карикирао. Али ја сам све то заборавила. Ја сам задовољна што ме воли публика. Волим свој рад. То је моја срећа, мој живот.“ На његово следеће питање: „Госпођице Вело, видите, и Србија је у развоју, и Србија је у борби. Да ли осећате да сте и ви један од бораца за цивилизацију те лепе словенске земље?... Нигринова одговара: „О, да. Осећам, осећам. И ја сам свој део допринела. Мене су звали на друге позорнице, где би ми можда у многоме чему било боље, али је мени мило било радити у Србији. Јест, ја сам много, много радила за развој уметности у Србији. Сунце је толико пута излазило, а ја сам још улогу читала...“<sup>235</sup>

И када је једне среде, 10. октобра, освојено дан, догађаји су почели да се одвијају филмском брзином. Пре подне дом Веле Нигринове био је пун гостију. Много њених другова, другарица, пријатеља, познаника и поштовалаца пожелели су да јој лично честитају. Око 11 часова посетила ју је делегација глумаца на челу са Милорадом Гавриловићем и предала јој скупочени брилијантски прстен — поклон њених колега и колегиница. Затим су се ређали бројни дародавци, писма и телеграми. Узбуђење је достигло врхунац уочи представе; читав први чин је протекао у ишчекивању јер се Нигринова на сцени појављује тек у другом чину. Кажу да је у томе тренутку била лепша него икада и да ју је публика поздравила радосно, топло и бурно. И док је Нигринова врло тронута, са муком задржавала сузе, пред њом су се ређали венци, цвеће и поклони од управе и чланова Народног позоришта, од националне омладине, *Зоре*, *Синђелића*, Женског друштва, клуба *Напредак*, београдских госпођа и госпођица заједно и других угледних Београђанки појединачно: госпође Вуке Радуловићке, госпође Бајлони, госпође Зорке Тодосићке, госпође Лене Гавриловићке итд. итд. После представе која је у овим изузетним окол-

ностима, по речима извештача, „ван критике“, настале су овације и Нигринова је са неколико речи, окружена учесницима представе, топло захвалила публици „својим милим и драгим вишегодишњим и осталим посетиоцима на толикој пажњи коју су јој указали, наводећи: да су речи неме и да не могу исказати сва њена осећања.“ Пред излазом из позоришта одушевљена омладина дочекала ју је узвицима: Живела, Живела, Живела!“ и испрегнувши коње из једног фијакера довезла до хотела *Париз* где је приређивачки одбор и Глумачки клуб приредио пријем у њену част. Овом приликом, Нигринова је одликована орденом Св. Саве IV степена.<sup>236, 237, 238</sup>

Неколико дана после прославе *Мали журнал* објавио је текст писмене захвалности Веле Нигринове, под насловом *Благодарност*. Ево шта Вела пише:

„Одморена од оних силних утисака које је оставила на мене превелика пажња указана ми, приликом мога јубилеја, сматрам за прву моју дужност да се и овим путем од свег срца заблагодарим свима и свакоме. На првом месту нека је искрена и другарска хвала мојим колегама, који су ову прославу извели и обдарили ме другарском успоменом а за тим и Управи Срп. Кр. Нар. Позоришта на предусретљивости и пажњи. Не мање хвала београдским госпођама и госпођицама на богатим даровима, пријатељима и познаницима, г.г. новинарима, дароваоцима многобројних скупочених поклона, као и изасланицима разних корпорација и преставницима свију редова, који ми прославу честиташе и јубилеју присуствоваше. Толико сам исто захвална и свима онима из Београда, из унутрашњости, из целога Српства и Словенства, који ме том приликом телеграфски поздравеше.“

Хвала свима и свакоме онако искрено, онако срдечно како у овоме тренутку осећам и како ћу вечито осећати.  
Београд, 20. октобра 1907. г.

Вела Нигринова  
ст. члан Нар. Позоришта<sup>239</sup>

И док су пригодни чланци у новинама написани у једном свечарском духу, пуни хвале и набрајања њених најзначајнијих остварења<sup>240, 241</sup> и песама које глорификују њу и њену уметност, у *Штампи* се јавља један непотписан чланак (претпостављам да потиче од истог рецензента који је и раније нападао Нигринову) који преувеличавајући њене мане изводи врло негативан закључак о њој као глумици. Цитирају неке његове пасусе: „Г-ца Нигринова има

извесног гласа као добра глумица и ако несумњиво она то није у оној мери у колико јој се дало значаја пустивши је да свој јубилеј прославља у Српском Краљевском Народном Позоришту. Њена игра и иначе доста застарела, монотона је и сувише једноставна. Средства којима она располаже у својој игри врло су скућена: то су два три тона у гласу и рђаво наглашавање и изговарање речи. Г-ца Нигринова увек и стално игра само једну жену у свим могућим комедима и у свим улогама, и то једну жену просту и једноставну какву су могле створити њене способности уског обима. И у свим својим улогама на пример, пише он, она ће наћи разлога да плаче и притискује марамицу на очи, и увек ће истим покретом обрисати очи. Што је она дошла до извесног гласа то је отуда што је она имала храбрости да рђаво игра, што је имала истрајности у томе, што је са сигурношћу излазила пред публику и у најслабијим улогама својим и што је публика наша побркала вредност њене игре с вредношћу улога које јој је давала да игра.<sup>242</sup> У немогућности да истражујемо разлоге који су навели сарадника *Штампе* да баш у тренутку када Нигринова прави резиме своје дугогодишње активности у Народном позоришту у Београду и прима небројене доказе љубави од публике и критике, напише један чланак који је очигледно интониран пакошћу, морамо да закључимо да је и ово један од представника нама засад непознате струје, која из неких разлога није била расположена према њој. Користим овим поводом, чланак Јована Грчића у *Бранику*, који обрађујући тему језика на српској сцени и говорећи о Нигриновој, помиње коментаре њене прославе у београдским листовима и каже, да, с обзиром да је Нигринову гледао само на гостовању у Новом Саду и исте, 1892. године у Београду, није у могућности да побија мишљење поменутог *Штампиног* известиоца, нити се сме упустити у питање новинара *Самоуправе* „Шта би, да није госпођице Нигринове?“ (алудирајући на очигледна претеривања и једног и другог), али, пише, да је Нигринова, по његовом мишљењу, једна од најдаровитијих, најинтелигентнијих, најамбициознијих, највреднијих и најсавеснијих наших до сада глумица.<sup>243</sup>

И док сећања на овај лепо дан полако тону у заборав, приближава се последња година Велиног живота, година пуна хра-

брих покушаја да своје последње дане на сцени проживи што интензивније, да своју личну трагедију што дуже сакрије од очију света и неостварене жеље, да још једном, сада, када је смрт тако близу, одигра улогу Госпође с камелијама. Почетком те, за београдско позориште трагичне, 1908. године (то је година смрти и друге велике глумице београдског позоришта, двадесетосмогодишње Софије Цоце Ђорђевић), име Веле Нигринове сусрећемо на Концерту Српскога Новинарскога Удружења одржаном у Народном позоришту у Београду, 5. марта, као тумача Дудије у једночинки Светозара Ђоровића *Он* и неколико дана касније у насловној улози на премијери *Теодоре* Викторијена Сардуа са Милорадом Гавриловићем у улози Јустинијана и Добрицом Милутиновићем као Андрејом. Иако мишљења о успеху Теодоре нису била истоветна, једни су сматрали да је то највећи успех Народног позоришта за последњих десет година и да су приказ и опрема задовољили у пуној мери не само позоришну публику већ и најнепомирљивији део критичара што се у највећој мери приписивало успешном остварењу Веле Нигринове; други су били умеренији и истицали да је Нигринова „имала врло јаких момената, као што је, на пример, био онај у циркуској ложи; али је имала рђавих па и комичних сцена; једна је од таквих и она у циркусу у првом чину, кад игра Теодору наивну као дете.“ Целина јој се ипак оцењује „као пријатна принова у њеном репертоару.“<sup>244</sup> Чињеница је, међутим, да је Нигринова у улози опаке, пустиловне, развратне византијске царице Теодоре, која плаћа свој крвави дуг правој љубави, имала веома много успеха и да је у року од два месеца ова представа изведена десет пута што представља редак догађај у аналима Народног позоришта. Али, Теодора није издржала. Овај јединствени тријумфални поход на београдску публику, немилосрдно је прекинут. Теодора је 15. маја 1908, приказана последњи пут.

Последње Велино вече у Народном позоришту детаљно је описао један очевидац. Наводећи да се представа у почетку нормално одвијала он пише: „Вела је и тога вечера, као и дотле у *Теодори*, била најистакнутија и несумњиво најбољи стожер око којег се све подређено окретало. Тако су прошла четири чина *Теодоре*.



*Једна мање позната фотографија Веле Нигрине  
Une des photographies les moins connues de Vela Nigrinova.*

# КОНЦЕРТ

Српскога Новинарскога Удружења



Г-ђица Јелена Гербићева

- I. ДЕО.**
1. СМЕТАНА: Фантазија из опере „Дабар“ Изводи велики комбинациони оркестар — диригује г. Д. Поповић.
  2. МОЊУШКО: Арија из опере „Халка“ — пева г-ђица Јелена Гербићева оперска певачица.
  3. д. П. П. ЗАЈЦ: Романса из оп. „Зрњски“ б.) Албини Баркарони из оп. „Набоб“ — пева г. Богдан ил. Вулаковић, оперски певач.
  4. ЧАЈКОВСКИ: 1812. Увертира — Solennelle. Изводи велики комбинациони оркестар и солоукупна музика VII пука — диригује г. Д. Поповић.



г. Богдан ил. Вулаковић

**II. ДЕО.**

## ОН

Сам у I чину, с певањем, написано Састојар Ђоровић. — Музика од Крстића — Режисер г. Гавриловић.

**ЛИЦА:**

Г-ца Нигринова	Дудја	Г-ца Јурковићева	Шерифа
Г-ђа Тодосићка	Аџица	Г-ђа Милутиновићка	Булса
Г-ђа Борђевићка	Алмаза	Г-ца Бојтићка	Харија

Висше ханума и девојка

Соло певају г. Рајна Павловић и г. Ђамковић.

**ОДМОР 15. МИНУТА**

**III. ДЕО.**

6. МОЊУШКО: Велика фантазија из опере „Халка“ Изводи велики комбинациони оркестар — диригује г. Д. Поповић.
7. „...“ из Богдане! б) Вила се гора, мало леп! и) Сиромах — сиромах, бугарске народне песме — пева г-ђа Рајна Карастојановић.
8. Ф. ГАЈ: Са тебе је... Пева г-ђа Спасићка, чланица Срп. Нар. Позоришта.
9. ОЈ СЛОВЕНИИ Певају удружени мушки хорови певачких друштава: „Београдског“, „Српско-Јеврејског“, „Станковића“, „Обилића“ и „Јакшића“ — диригује г. Ст. Мокрањец.

На клавиру прати г. Д. Поповић

**Почетак тачно у 8 часова**



г-ца Рајна Карастојановић



г-ђа Драга Спасићка

Народна штампарија Ј. Ђековића Београдска ул. бр. 28.

Један од последњих плаката Народног позоришта у Београду из 1908. на коме се налази име Веле Нигринове

Une des dernières affiches du Théâtre National de Belgrade de 1908 sur laquelle on lit le nom de Vela Nigrinova

Али када се, на свршетку четвртога спустила завеса, наступила је пауза, каква, уверен сам, никада дотле није била у Народном Позоришту...

У паузи између четвртог и петог чина, под ужасним боловима, Вела Нигринова избацила је огромну количину крви и толико малаксала да су је спустили у нарочито донесену лежанку.

И управа и лекар и трупa били су страшно изненађени и дубоко потресени...

Одлуку Управину да се представа прекине — Вела је одлучно одбила док се још борила са надражљивим надирањем крви. Машући рукама у знак одбијања стегнутих усница да крв поново не навре а широко отворених очију са изразом молбе заносила је главом у знак одбијања Управе понуде. Убрзо за тим једним покретом, пуним напора и напрезања, устала је, примила из докторових руку спремљени напиток, попила га на душак и изговорила јасним и поузданим гласом:

— Сад ми је сасвим добро! Јадна публика — колико је морала чекати!... Јавите редитељу да почне.

Чим је Вела пошла ка месту свог изласка, и доктор као и сви остали, поче је пратити погледом пуним сажаљења. Када је био уверен да га више неће чути, скоро је прошапутао присутнима:

— Ја мислим да је ово последње Велино вече у Народном позоришту...

Ушао сам у гледалиште, наставља писац овог чланка, да последњи пут гледам Велу Нигринову. Да ли је то уверење било узрок или нека доиста велика игра — ја не знам, али сам и сада најдубљега уверења, да лепшег приказа велике трагедије, још нисам гледао. Јер мени у том чину није више Вела приказивала Теодору, него је Теодора давала Велу, страшну трагедију њене љубави према великој приказивачкој уметности. Теодора је тих тренутака била персонификација Веле Нигринове и колико се год више слутио Теодорин мученички свршетак, утолико је јаснија постајала и Велина трагедија...

...Кроз ту сузну маглу назирао сам на позорници широки диван и на њему Велу

разголићена врата и груди, како расплиће косе своје, задиже их и спушта преко лица свог, очекујући страшног царевог целата, који са свиленим гајтанима прилази јадној Вели... несрећној Теодори... да је страшном смрћу убије.

...И завеса је пала, да се никад више у Народном позоришту не подигне пред Велом Нигриновом.

А индикација пишчева о борби са смрћу иза спуштене завесе одиграла се овога пута до ужасних детаља.<sup>245</sup>

Дан пре овог стравичног почетка краја, Нигринова је као гледалац присуствовала опроштајној представи пензионисаног Милорада Гавриловића, у улози Кина и свом највернијем сараднику на сцени предала киту цвећа, желећи да својим присуством истакне да су и у овом часу, мада не на даскама, заједно.<sup>246</sup>

Негде с почетка ове године датира и једини познати усмени превод Веле Нигринове са словеначког на српски језик. То је *Дивљи ловац*, Финжгаров комад из народног живота, са Јенковом музиком који и поред познатих припрема на сцени Народног позоришта у Београду није изведен 1908, већ тек 1914. године.

Даља историја Веле Нигринове је историја њене болести. После *Теодоре* Нигринова је припремала улогу у драми Пола Хервиеа *Свети пламен* који је по репертоару требало да се прикаже 20. маја. Говорило се да ће Вела играти на премијери и репризи и да ће затим отпутовати на лечење. Вероватно су ово били и планови саме Нигринове који и поред њене изузетне животне енергије нису могли да се остваре.<sup>247</sup> Ускоро из *Београдских новина* сазнајемо да је Нигринова крајем маја отпутовала у Беч да о својој болести консултује тамошње лекаре.<sup>248</sup> На њихов савет она одлази у ваздушну бању Најхаус.<sup>249</sup> Поред жеља за оздрављење које јој упућују њени поштоваоци, Београђанке које Нигринову воле и као уметницу и као „милу и симпатичну жену“ сакупиле су већу суму новаца и замолиле је да овај поклон прими у знак њихове љубави.<sup>250</sup> Крајем јуна она је и даље



у бањи и вредно пише својим пријатељицама „да се оснажила и одморила и да јој здравље иде на боље.“<sup>251</sup> Нажалост Велин оптимизам није дуго трајао. Јесен ју је затекла у Београду, тешко болесну и на ивици снаге. Један новинар *Малог журнала* који ју је половином октобра посетио написао је ове тужне редове: „... Када сам те јуче гледао сасвим болну, изломљену и измучену тешко; када сам видео твоје некада дивно и лепо а сада увело и жуто лице; када сам видео твоје очи сјајне како се тихо гасе, али у којима још блиста божански сјај уметности када сам видео твоје суше руке, како сада дрхћу без снаге и живота; када сам видео твоје увенуле груди; када сам видео како ти се душа бори са телом и како те самртна мука увија и стеже; када сам видео ову грозну агонију твоју како се грчиш у боловима тешким; када сам видео грозне муке твоје — ја сам се учвело тешко, ја сам се заплакао горко!...“<sup>252</sup> Почетком новембра стиже вест да је свака нада изгубљена и да се катастрофа може очекивати сваког часа.<sup>253</sup>

19. децембра по старом календару, 31. по новом, тачно у поноћ 1908. године, преминула је Вела Нигринова.

На њеној сахрани учествовало је неколико хиљада људи, сва београдска културна јавност, љубитељи и поштоваоци њене уметности. На челу посмртне поврке ношено је петнаест венаца, међу којима су се, поред оних који потичу из позоришта, разних институција и удружења и људи изван глумачког света налазили венци Јелене и Милорада Гавриловића, Каје и Бране Цветковић и Бранислава Нушића, са посветом: „Вели, „Јованки“ и „Јели“ — писац Нушић“, венци њених рођака, њеног најближег пријатеља Миће Милићевића и свакако најоданијег човека у њеном животу, Даворина Јенка. На белим тракама његовог венца писало је: „Вело — збогом за увек — Даворин“.<sup>254</sup> У групи најближих сродника налазила се Велина најмлађа сестра Гизела, удата Флере, са својом ћерком, која је за време ових тешких дана била уз Велину самртну постељу.<sup>255</sup> Када је посмртна по-

ворка стигла пред Народно позориште, Милорад Гавриловић је одржао опроштајни говор, „најбољи и најдирљивији, што смо га из његових уста чули.“ На самом гробљу са Нигриновом се опростио и њен други партнер са сцене, Љуба Станојевић. О тужној ситуацији у којој се нашао Јенко, изгубивши „једину радост свога срца“ и поставши Велин наследник у својој седамдесет-трећој години донекле говори његово писмо којим је захвалио Евгенији Вавкен, удовици композитора Вавкена, на изразима саучешћа: „Много поштована госпођо! Вама, Ани и Еугену најтоплија захвалност на изразима саучешћа поводом смрти Веле Нигринове. То је за мене тежак ударац судбине. Како ми је тешко у души; под старе дане сам остао сам на свету. Бог зна хоћемо ли се још видети. Вама, Ани и Еугену и свима Вашим срдачни поздрав. С одличним поштовањем Даворин Јенко.“<sup>256</sup>

Поводом њене смрти у београдским листовима објављено је више песама у којима се њена уметност подиже на вечни пиједестал. Ово је последњи дар једној великој хероини романтичне епохе, последњи ехо тог истог романтизма у срцима њених савременика. Између бројних некролога који су у већој или мањој мери осветлили делатност и значај Веле Нигринове у оквирима београдског позоришта, издвојићу кратак и сажет напис Милана Предића у Српском књижевном гласнику који је без, за овакве прилике уобичајеног патоса, изрекао ове једноставне речи:

„Смрћу наше најчувеније глумице изгубило је Народно позориште једину снагу која је успешно играла у женским улогама већег стила. Вела Нигринова је за то једина могла имати и способности и потребну дикцију и фигуру. Као призната наша трагеткиња, она је имала темперамента увек, а била врло добра кад се он слагао са темпераментом потребним за улогу. Ма да је њена смрт била, на жалост, одавно очекивана од свих пријатеља Народног позоришта, она их је ипак све узбудила и оставила им жалосну перспективу за нашу позоришну уметност.“<sup>257</sup>

## РЕПЕРТОАР

Albini Albin	<i>Природа и уметност</i> (Поликсена)	1882/83
Александров В. А.	<i>Снаха и свекрва</i> (Олга Јаковљевна)	1894/95
Anicet-Bourgeois	<i>Госпођа од Сен Тропеа</i> (Хортензија)	1900/01
Anicet-Bourgeois i Dumanoir	<i>Црни доктор</i> (Паулина Рејнеријева)	1901/02
Arago и Vermond	<i>Ђаволови записи</i> (Грофица Серни)	1884/85
Arnold и Fournier	<i>Гвоздена образина</i> (Марија)	1883/84
Augier Émile	<i>Све за сина</i> (Фернанда)	1883/84
	<i>Габријела</i> (Габријела)	1895/96
Banville Théodore	<i>Гренгоар</i> (Лојза)	1883/84
Barriere Théodore	<i>Пепељуга</i> (Пепељуга)	1897/98
Barriere Théodore и Thiboust Lambert	<i>Пријатељ из Лиона</i> (Цецилија)	1894/95
Beaumarchais Pierre Augustin	<i>Фигарова свадба или Луди дан</i> (Грофица Розина)	1883/84
Belot и Villetard	<i>Цезаров тестамент</i> (Хортензија)	1904/05
Birch-Pfeiffer	<i>Цврчак</i> (Фаншета)	1882/83
Charlote	<i>Звоначар Богородичине цркве</i> (Есмералда)	1882/83
	<i>Добросрећница</i> (Херманса)	1882/83
Bornier Henri	<i>Аретинчев син</i> (Анђела)	1895/96
Brachvogel Albert	<i>Нарцис</i> (Маркиза Помпадура — ?)	1885/86
Emil	<i>Нарцис</i> (Марија Лешчинска)	1906/07
Bracco Roberto	<i>Од зла горем</i> (—)	1907/08
Brieux Eugène	<i>Колевка</i> (Ела)	1900/01
Брзак Драгомир	<i>Мика практикант</i> (Јелена)	1882/83
	<i>Мило за драго</i> (Принцеза Маргарита)	1890/91
Butti Enrico Annibale	<i>Трка за уживањем</i> (—)	—
Caillavet Gaston и De Flers Robert	<i>Мужевљева срећа</i> (Сузана)	1906/07
Cavalotti Felice	<i>Јадни Пјеро</i> (Анита)	1904/05
Coppée François	<i>Намерник</i> (Силвија)	1894/95
	<i>Кремонски свирач</i> (Ђанина)	1894/95
	<i>Северо Торели</i> (Порција)	1894/95
	<i>За круну</i> (Василида)	1894/95
Cossa Pietro	<i>Нерон</i> (Актеа)	1890/91
	<i>Месалина</i> (Месалина)	1891/92
Цветић Милош	<i>Немања</i> (Деспа)	1886/87
	<i>Лазар</i> (Мара Бранковићка)	1888/39
	<i>Душан</i> (Царевна Анђелија Флавија Палеологова)	1890/91
	<i>Тодор од Сталаћа</i> (Јелица)	1891/92
Ђоровић Светозар	<i>Он</i> (Дудија)	1907/08
Данченко Немирович	<i>Нов посао</i> (Људмила Васиљевна)	1894/95
Daudet Alphonse	<i>Сафо</i> (Фани Легран)	1906/07
Daudet Alphonse и Belot Adolphe	<i>Фромон и Рислер</i> (Сидонија)	1888/89

Dennery Adolphe и Verne Jules	<i>Пут око земље за 80 дана</i> (Немеа)	1882/83
Dennery Adolphe и Lemoine Gustave	<i>Мајчин благослов или Савојски бисер</i> (Мара) <i>Мајчин благослов</i> (Госпођица Делбејева)	1883/84 1888/89
Dennery Adolphe и Mallian	<i>Марија Јованка</i> (Марија Јованка)	1889/90
Dennery Adolphe и Cormon Eugène	<i>Две сиротице</i> (Флорета) <i>Две сиротице</i> (Маријана)	1883/84 1889/90
Doci Ludvig	<i>Пољубац</i> (Краљица Бланда)	1889/90
Драгашевић Градимир	<i>Бенедета</i> (Бароница Арманда — ?)	1894/95
Ducange Victor	<i>Крвна освета</i> (Роза)	1893/94
Dumanoir Philippe	<i>Дон Цезар од Базана</i> (Маритана) <i>Племић сиромаш</i> (Мадлена) <i>Јованка што плаче и Јованка што се смеје</i> (Јавренсија)	1882/83 1884/85 1883/84
Dumas Alexandre, отац	<i>Кин</i> (Ана) <i>Госпођица од Бел Ила</i> (насловна улога) <i>Катарина Хауердова</i> (Катарина)	1882/83 1896/97 1896/97
Dumas Alexandre, син	<i>Даниза</i> (Марта) <i>Госпођа с камелијама</i> (Маргарита) <i>Женски пријатељ</i> (Јованка од Симероза) <i>Демон Монд</i> (Бароница Сузана) <i>Туђинка</i> (Катарина де Сетмон) <i>Свадбена похода</i> (Лидија од Морансеа) <i>Господин Алфонс</i> (Рајмонда) <i>Клодова жена</i> (Цезарина) <i>Књегинја од Багдада</i> (Лионета)	1889/90 1893/94 1895/96 1895/96 1898/99 1903/04 1904/05 1904/05 1905/06
Dumas Alexandre, син и Girardin Emile	<i>Патња једне жене</i> (Матилда)	1905/06
Echegaray и Eizaguirre Jose	<i>Море без приморја</i> (Леонора) <i>Маријана</i> (Маријана) <i>Галеото</i> (Јулија)	1892/93 1893/94 1894/95
Erckmann Émile и Chatrian Alexandre	<i>Ранцављевићи</i> (Жистина)	1884/85
Ferrari Paolo	<i>Две госпе</i> (Естера)	1885/86
Feuillet Octave	<i>Роман сиромашног младића</i> (Елуенова) <i>Сфинкс</i> (— ?)	1894/95 1906/07
Fitger A.	<i>Вештица</i> (Алмута)	1884/85
Fouché Paul	<i>Адмирал плаве ескадре</i> (Мис Амалија)	1894/95
Fredro Jan Alexander	<i>Девојачки завет</i> (Анђелија)	1882/83
Freytag Gustav	<i>Новинари</i> (Аделаида Рунекова)	1901/02
Fulda Ludvig	<i>Дивљи лов</i> (Меланија Далбергова)	1890/91
Ganghofer Ludvig и Brociner Marco	<i>Валенска свадба</i> (Санда)	1894/95
Goethe Johann Wolfgang	<i>Фауст</i> (Маргарета)	1891/92
Gondinet Edmond	<i>Поличарке</i> (Берта)	1882/83
Grillparzer Franz	<i>Sarho</i> (Мелита)	1882/83
Guerrazzi Francesco	<i>Изабела Орсинијева</i> (Изабела)	1890/91

Gutzkow Karl Ferdinand	<i>Филип и Перес</i> (Хуана)	1895/96
Hartzenbusch y Martinez Juan Eugenio	<i>Теруелски љубавници</i> (Зулима)	1882/83
Hervieu Paul	<i>Загонетка</i> (Леонора од Буржирана)	1904/05
Hugo Victor	<i>Ернани</i> (Дона Сола) <i>Руј Блаз</i> (Дона Марија од Небура) <i>Марион Делорм</i> (Мара Делормова)	1893/94 1895/96 1907/08
Ibsen Henrik	<i>Нора</i> (Нора) <i>Поход на север</i> (Хјердиса) <i>Габријел Боркман</i> (Ела Рентхајм)	1888/89 1902/03 1904/05
Илић Војислав	<i>Периклова смрт</i> (Палада)	1900/01
Јакшић Ђура	<i>Пропланак славе</i> (Равијојла) <i>Јелисавета</i> (Јелисавета)	1903/04 1907/08
Јевтић Стеван	<i>Богатство цара Радована</i> (Јела — ?)	1892/93
Kolár Josip	<i>Јосип Жишка</i> (Цидлина)	1893/94
Kotzebue August	<i>Враголан</i> (Анлиза)	1882/83
Kralj Sudraka и Emile Paul	<i>Вазантазена</i> (Вазантазена)	1898/99
L'Arronge Adolphe	<i>Доктор Клаус</i> (Јулија)	1884/85
Laube Heinrich	<i>Монтроз</i> (Оливија)	1882/83
Lessing Gotthold Ephraim	<i>Емилија Галоти</i> (Емилија)	—
Lindner Albert	<i>Брут и Колатин</i> (Јукреција) <i>Крвава свадба</i> (Маргарита од Валоа)	1892/93 1895/96
Lomon Charles	<i>Јован капетан</i> (Грофица Марија)	1901/02
Лукачи Шандор	<i>Агнеша</i> (Агнеша)	1895/96
Матавуљ Симо	<i>Завет</i> (Милица Томашевићева)	1896/97
Maeterlinck Maurice	<i>Кнегињица Малена</i> (Принцеза Малена) <i>Мопта Вапна</i> (Мона Вана)	1891/92 1902/03
Mélace Henry	<i>Гроф Пракс</i> (Мадлена Палмер)	1886/87
Михејев В. Ј.	<i>Арсеније Гуров</i> (Јелена)	1892/93
Montépin и Charlier	<i>Женски рај</i> (Мадлена)	1884/85
Moreto Augustin	<i>Дона Диана</i> (Дона Диана)	—
Mosenthal Salomon Hermann	<i>Дебора</i> (Дебора)	1882/83
Moser Gustav	<i>Поручник Рајф</i> (Приска)	1883/84
Moser и Schönthan	<i>Рат у миру</i> (Агна Хилерова)	1883/84
Nestroy Johann	<i>Зао дух или Весела браћа</i> (Камила)	1882/83
Nus Eugène и Brot Alphonse	<i>Јованка Грејева</i> (Јованка Грејева)	1883/84
Nus, Brut и Lemaître N. N.	<i>Лондонска кула</i> (Клара Миријева) <i>Царица Милица</i> (Оливера)	1900/01 1897/98
Нушић Бранислав	<i>Тако је морало бити</i> (Јела) <i>Пучина</i> (Јованка)	1900/01 1901/02
Obernjik Karlo	<i>Ђурађ Бранковић</i> (Мара)	1886/87
Ohnet George	<i>Љубав и понос или Ливничар</i> (Атенаида) <i>Љубав и понос или Ливничар</i> (Клара)	1889/90 1891/92

Pailleron Edouard	Досадан свет (Јованка Рајмондова)	1888/89
	Миш (Грофица Клотилда Вонска)	1895/96
	Варница (Леонија од Рена)	1901/02
Палъм Александар Иванович	Наш пријатељ Некљушев (Наташа)	1891/92
Петровић Љубинко	Девојачка клетва (Анђелија)	1886/87
Philipp Julius и Mortier Arnold	Доктор Окс (Наја)	1882/83
	Доктор Окс (Сизела)	1884/85
Planché	Карло XII на острву Рујану (Евица)	1882/83
Plouvier Edouard	Убојица (Бланша)	1885/86
Polton H. и Polton E. A.	Ниоба (Ниоба)	1896/97
Поповић Милорад Шапчанин	Милош у Латинима (Прва госпа, Латинка)	1885/86
Praga Marco	Криза (Николета)	1906/07
Prémarey Jules	Доктор Робин (Мара)	1894/95
Рајковић Ђура	Живот за динар (Марија)	1894/95
Ракшањин Н. О.	Наступ (Ирина Петровна Бецка)	1893/94
Raymond и Boucheron	Кокар и Бикоке (Франсина)	1895/96
Richerpin Jean	Мачем (Риналда)	1895/96
Rovetta Gerolamo	Неваљалци (Елиза)	1900/01
Sandeau Jules	Госпођица Сеглијерова (—)	1885/86
Sardou Victorien	Породица Беноатонова (Марта)	1882/83
	Матори момци (Антоанета)	1887/88
	Присни пријатељи (Цецилија)	1891/92
	Сврачје ноге (Сузана)	1892/93
	Мадам Сан Жен (Катарина Ибше)	1894/95
	Федора (Федора)	1898/99
	Отаџбина (Долора)	1901/02
	Вештица (Сораја)	1903/04
	Дора (Грофица Вареша)	1905/06
	Тоска (Тоска)	1905/06
	Теодора (Теодора)	1907/08
Савић Милан	Цар проводација (Теодора)	1900/01
	Одсудни тренуци — Меланија (Меланија)	1904/05
Schiller Friedrich	Орлеанка девојка (Јованка)	—
	Марија Стјуарт (Марија Стјуарт)	1882/83
	Дон Карлос (Принцеза Еболи)	1882/83
	Фијескова завера у Ђенови (Јулија)	1894/95
Schönthan Franz	Златни наук (Женика)	1886/87
Scribe Eugène	Моја звезда (Хортенза)	1900/01
Scribe Eugène и Ernest Legouvé	Приповетке краљице Наварске (Изабела Португалска)	1883/84
	Адријана Лекуврер (Адријана Лекуврерова)	1900/01
Séjour Victor	Црни капетан (Албона — ?)	1886/87
Shakespeare William	Краљ Лир (Гонерила)	1884/85
	Млетачки трговац (Порција)	1885/86
	Хамлет (Офелија)	1889/90
	Ромео и Јулија (Јулија)	1893/94
	Отело (Дездемона)	1893/94
	Много вике ни око шта (Беатриче)	1894/95
	Припитомљена злоћа (Катарина)	1895/96
	Ричард III (Леди Ана)	1897/98

Silva Carmen	Мајстор Маноле (— ?)	—
Софокле	Краљ Едип (Јокаста)	1899/1900
Sudermann Hermann	Част (Магда)	1892/93
	Завичај (Магда)	1898/99
	Содом (Ада)	1904/05
Сумбатов А. И.	Окови (Нина Александровна Волинцева)	1900/01
Толстој Л. Н.	Ана Карењина (Ана Карењина)	1906/07
Tomayo Manuel и Vaus	Нов комад (Алиса)	1896/97
Туцић Срђан	Трули дом (Каћа)	1900/01
Тургењев И. С.	О туђем хлебу (Олга Петровна)	1900/01
Vacquerie Auguste	Жан Бодри (Андријана)	1883/84
Vandenburch и Duma- noir	Наредник Фридрих (Јелисавета Брунсвикова)	1885/86
Verga Giovanni	Сеоско честољубље (Сантуца)	1900/01
Веселиновић Јанко и Брзак Драгомир	Ђидо (Љубица)	1891/92
Војновић Иво	Allons Enfants (Деша)	1903/04
	Сутон (Мара Никшина Бенеша)	1904/05
	Psihe (Војвоткиња Ванда)	1904/05
Voss Rihard	Ева (Ева)	1891/92
Wilbrandt Adolf	Фабрицијева кћи (Агата Штерн)	1884/85
	Сликари (Елеонора Сефелдова)	1894/95
Wolf Alexander Pius	Прециоза (Прециоза)	1895/96

Репертоар Веле Нигринове, према процени сувремених оцењивача њене делатности, износио је приближно 400 улога, што представља скоро половину репертоара изведеног у Народном позоришту у Београду до 1908. године (940 комада). На основу врло сиромашне збирке позоришних плаката из

тога периода, једним делом и ретких и растуриених рецензија у шароликој и делимично очуваној периодици, пошло ми је за руком да реконструишем 196 улога Веле Нигринове, што најречитије говори — јер то су претежно главне роле, о изузетној ангажованости ове глумице у београдском позоришту.

#### НАПОМЕНЕ

<sup>1</sup> У. (гричић) Ј. (ефта). Вела Нигринова. Политика, V/1907, бр. 1340, стр. 3.

<sup>2</sup> Милан Грол. Из позоришта предратне Србије. Београд, 1952, стр. 104.

<sup>3</sup> Краљевско српско народно позориште. Преглед за годину 1886. Београд, 1887, стр. XXXIII.

<sup>4</sup> Душан Моравец. Љубљанска лета Веле Нигринове. Рукопис.

<sup>5</sup> Вела Нигринова. Вечерње новости, XIV/1908, бр. 351, стр. 1.

<sup>6</sup> Краљевско српско народно позориште. Поменик о двадесетпетогодишњици. Београд, 1894, стр. 103.

<sup>7</sup> Игнотус (Др. Каменко Суботић). Код Веле Нигринове. Београдске новине, XIII/1907, бр. 279, стр. 3—4.

<sup>8</sup> Музеј позоришне уметности СРС. Београд. Бр. Инв. 14048/1.

<sup>9</sup> Дебора. Видело, III/1882, бр. 29, стр. 3—4.

<sup>10</sup> Антон Густав Матош. Theatralia. Дјела. Књ. XIII, дио први (1897—1909). Загреб. Стр. 209.

<sup>11</sup> Музеј позоришне уметности СРС. Београд. Бр. Инв. 2557/101.

<sup>12</sup> Музеј позоришне уметности СРС. Београд. Бр. Инв. 2557/103.

- <sup>13</sup> Музеј позоришне уметности СРС. Београд. Бр. Инв. 2557/113, 2557/117, 2557/124, 14084/4.
- <sup>14</sup> Музеј позоришне уметности СРС. Београд. Бр. Инв. 2557/133.
- <sup>15</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 2558/7.
- <sup>16</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 14085/8.
- <sup>17</sup> Т.(одор) С. В.(иловски). *Из позоришта*. Видело, IV/1885, бр. 12, стр. 3.
- <sup>18</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 14086/7.
- <sup>19</sup> Тодор Виловски. *Из позоришта*. Видело, IV/1883, бр. 19, стр. 2.
- <sup>20</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 14086/7.
- <sup>21</sup> Т.(одор) С. В.(иловски). *Из Позоришта*. Видело, IV/1883, бр. 22, стр. 3.
- <sup>22</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 2558/22, 1487/10, 2558/36, 14186/2, 14089/8, 14089/9, 14090/1, 10484/4, 14090/7, 14091/6, 14086/5, 14092/6, 14092/5, 14092/8, 14093/1, 14093/5, 14093/8, 14093/9.
- <sup>23</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 2548/1.
- <sup>24</sup> Живаљевић А. Дан. *Две госпе*, комедија у три чина од Павла Ферарија. Видело, VII/1884, бр. 54, стр. 3.
- <sup>25</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 2548/1.
- <sup>26</sup> Исто 4.
- <sup>27</sup> Позориште. *Видело*, V/1884, бр. 171, стр. 3; бр. 172, стр. 3; бр. 173, стр. 3.
- <sup>28</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 2548/17, 2548/18.
- <sup>29</sup> Ранцављевићи. *Видело*, V/1884, бр. 143, стр. 3.
- <sup>30</sup> М. Б. *Представа почетника*. Уставност, II/1885, бр. 28, стр. 3.
- <sup>31</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 14094/2.
- <sup>32</sup> Јанко Травен. *Гледалишка дружина Нигринових*. Гледалишки лист Дrame Словенскега народнега гледалишча. Љубљана, 1956/57, бр. 12. стр. 411.
- <sup>33</sup> Позориште. *Видело*, VI/1885, бр. 21, стр. 3.
- <sup>34</sup> Лупероус. *Из позоришта*. Уставност, II/1885, бр. 18, стр. 3.
- <sup>35</sup> Р. Наредник Фридрих. *Уставност*, II/1885, бр. 68, стр. 3.
- <sup>36</sup> Заједничка представа у краљ. српском народном позоришту у Београду. *Позориште*, X/1885, бр. 6, стр. 24.
- <sup>37</sup> Ж. П. Ј. Вела Нигринова Словенка на београдској сцени. *Политика* од 18. VI 1955.
- <sup>38</sup> *Позориште*. *Новости*, I/1886, бр. 2, стр. 6.
- <sup>39</sup> Уг. *Народно позориште*. *Новости*, I/1886, бр. 3, стр. 5; бр. 4, стр. 3.
- <sup>40</sup> У. *Народно позориште*. *Новости*, I/1886, бр. 6, стр. 5—6.
- <sup>41</sup> У. *Народно позориште*. *Новости*, I/1886, бр. 10, стр. 3.
- <sup>42</sup> *Народно позориште*. *Убојице*. Видело, VII/1886, бр. 104, стр. 3—4.
- <sup>43</sup> М.(анојло) С.(окић). *Вела Нигринова*. Београдске новине, XIV/1908, бр. 354, стр. 3.
- <sup>44</sup> Живаљевић А. Дан, *Шокица*. Видело, VII/1886, бр. 124, стр. 3; бр. 125, стр. 2.
- <sup>45</sup> Р. Гроф Пракс. *Нова уставност*, I/1886, бр. 62, стр. 3.
- <sup>46</sup> Н. В. Ц. *Народно позориште*. Видело, VII/1886, бр. 223, стр. 3.
- <sup>47</sup> Н. В. *Народно позориште*. Видело, VII/1886, бр. 224, стр. 2.
- <sup>48</sup> Ђ. *Народно позориште*. *Нова уставност*, I/1886, бр. 70, стр. 3.
- <sup>49</sup> Лулу. *Из позоришта*. *Нова уставност*, I/1886, бр. 94, стр. 3.
- <sup>50</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 10488/5.
- <sup>51</sup> Пеј.(новић) Н. Мил.(ан). *Наше глумачко особље*. Видело, VIII/1887, бр. 181, стр. 4; бр. 182, стр. 3.
- <sup>52</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 9801/2.
- <sup>53</sup> У.(грочић) Јефта. *Вела Нигринова*. *Политика*, V/1907, бр. 1340, стр. 3.
- <sup>54</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 10490/1.
- <sup>55</sup> Д. Новаковић. *Нора*. Трговински гласник, XII/1902, бр. 187, стр. 3.
- <sup>56</sup> Д. Л. Ђокић. *Љубав и понос*. *Мале новине*, IV/1891, бр. 148, стр. 3.
- <sup>57</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 10490/3.
- <sup>58</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 10490/7.
- <sup>59</sup> Ч. А. К. *Богумили*. Народни дневник, IX/1899, бр. 233, стр. 3; бр. 235, стр. 3.
- <sup>60</sup> Хару (Светолик Јакшић). *Варадинка Мара*. Домовина, I/1889, бр. 88, стр. 3.
- <sup>61</sup> Soph. *Мара Варадинка*. Видело, XV/1894, бр. 63, стр. 2—3.
- <sup>62</sup> *Репризе*, 30 новембра (12. дец.) 1889. Народни дневник, X/1890, бр. 193. стр. 3.
- <sup>63</sup> Артемије. *Две сиротице*. Народни дневник, X/1890, бр. 92, стр. 3.
- <sup>64</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 10491/1.
- <sup>65</sup> Исто 5.
- <sup>66</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 10491/2.
- <sup>67</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 10492/1.
- <sup>68</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 10492/3.
- <sup>69</sup> *Одложена представа*. Дневни лист, V/1891, бр. 61, стр. 3.
- <sup>70</sup> Р. Добрић. *Мило за драго*. Српска независност, VII/1891, бр. 47, стр. 3; бр. 53, стр. 3.
- <sup>71</sup> Г-ђица Нигринова у Загребу. Позоришни лист, I/1901, бр. 7, стр. 52.
- <sup>72</sup> Le masque de fer. *Присни пријатељи*. Дневни лист, V/1891, бр. 215, стр. 3.
- <sup>73</sup> ...дим. Метерлинково дело *Кнегињица Малена на нашој позорници*. Дневни лист, V/1891, бр. 231, стр. 3.
- <sup>74</sup> Аклеј. *Гостовање г-ђице Веле Нигринове у Новом Саду*. Дневни лист, VI/1892, бр. 25, стр. 3.
- <sup>75</sup> Ц. Српско народно позориште. *Звоначар богородичне цркве*. Позориште, XVII/1892, бр. 3, стр. 11.

- <sup>76</sup> Српско народно позориште. (Осврт на представе одржане у Н. Саду од 29. XII до 2. I 1892. Гостовање Веле Нигринове). Застава, XXVII/1892, бр. 4, стр. 2.
- <sup>77</sup> Р. Српско народно позориште. (Господар од ковница. Позоришна игра у 4 чина, а 5 слика. Написао Жорж Оне, превео М. Ђ. Глишић. Приказана 2. јануара). Позориште, XVII/1892, бр. 4, стр. 15.
- <sup>78</sup> Исто 74.
- <sup>79</sup> Ј. Хр. Српско народно позориште. (Наш пријатељ Некљужев. Позоришна игра у 5 чина и 6 слика, од А. Ивановића Палма, с руског превео Слав. Св. Милетић. Приказан 5. јануара 1892). Позориште, XVII/1892. бр. 7. стр. 26—27.
- <sup>80</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 8621.
- <sup>81</sup> Исто 2.
- <sup>82</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 9930/6.
- <sup>83</sup> Исто 4.
- <sup>84</sup> Маскаулау. Љубав и понос или десетогодишњица гђице Нигринове на дан 10. октобра 1892. године. Дневни лист, VI/1892, бр. 222, стр. 3.
- <sup>85</sup> Државни архив СРС. Београд. Позориште, год. 1893.
- <sup>86</sup> Верро. Благо цара Радована. Видело, XIV/1893, бр. 15, стр. 2—3.
- <sup>87</sup> Маскаулау. Арсеније Гуров. Дневни лист, XI/1893, бр. 65, стр. 3.
- <sup>88</sup> Маскаулау. Море без приморја. Дневни лист, XI/1893, бр. 95, стр. 3.
- <sup>89</sup> Др. Божа С. Николајевић. Милорад Гавриловић и ја. Правда, I/1904, бр. 86, стр. 1—2.
- <sup>90</sup> Дрехер. Позориште. Дневни лист, XI/1893, бр. 213, стр. 3.
- <sup>91</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 10494/3.
- <sup>92</sup> Маријана. Политика, II/1905. бр. 359, стр. 3.
- <sup>93</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 10494/4.
- <sup>94</sup> Alcade. Госпођа с камелијама. Видело, XIV/1893, бр. 145, стр. 3.
- <sup>95</sup> Исто 37.
- <sup>96</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 10495/5, 14097/1, 10496/5, 10497/4, 10498/3, 10499/7, 10500/3, 10498/5.
- <sup>97</sup> Стари бака. Народна позориште. Дневни лист, XII/1894, бр. 63, стр. 3.
- <sup>98</sup> Рашко В. Јовановић. Андрија Фијан у Београду. Зборник Музеја позоришне уметности. Књ. I. Београд, 1962, стр. 66—87.
- <sup>99</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 10501/1.
- <sup>100</sup> Виталис. Галеото. Видело, XVI/1895, бр. 84, стр. 3.
- <sup>101</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 10501/8.
- <sup>102</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 10501/3.
- <sup>103</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 10501/6.
- <sup>104</sup> Борис. Мадам Сан — Жен. Вечерње новости, III/1895, бр. 34, стр. 3; бр. 35, стр. 3.
- <sup>105</sup> А. М. Из позоришта. Дневни лист, XIII/1895, бр. 128, стр. 2.
- <sup>106</sup> Б. Бенедета. Вечерње новости, III/1895, бр. 52, стр. 2—3.
- <sup>107</sup> Carus. Бенедета. Дневни лист, XIII/1895, бр. 40, стр. 3; бр. 41, стр. 3.
- <sup>108</sup> Б. Из позоришта. Вечерње новости, III/1895, бр. 354, стр. 1.
- <sup>109</sup> М. Из позоришта. Дневни лист, XIII/1895, бр. 75, стр. 3.
- <sup>110</sup> МПУ. Београд. Бр. инв. 10502/1.
- <sup>111</sup> Виталис. Валенска свадба. Видело, XVI/1895, бр. 64, стр. 2.
- <sup>112</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 10502/4.
- <sup>113</sup> М. Из позоришта. Дневни лист, XIII/1895, бр. 125, стр. 3.
- <sup>114</sup> Исто 43.
- <sup>115</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв.: 10502/8, 10504/9, 10506/2, 10507/4, 10507/11.
- <sup>116</sup> Ж. М. Р. Народна позориште. Вечерње новости, III/1895, бр. 303, стр. 2.
- <sup>117</sup> Антон Густав Матош. Сабрана дјела. Књ. 6. Дојмови. Загреб, 1938, стр. 10.
- <sup>118</sup> Мали журнал, III/1896, бр. 27, стр. 2—3
- <sup>119</sup> Исто 117, стр. 21.
- <sup>120</sup> Б. С. Из позоришта. Мали журнал, III/1896, бр. 68, стр. 1—2.
- <sup>121</sup> М-н. П. Звонар Богородичне цркве. Мали журнал, III/1896, бр. 2, стр. 3.
- <sup>122</sup> Из позоришта. Мали журнал, III/1896, бр. 10, стр. 3.
- <sup>123</sup> Из позоришта. Мали журнал, III/1896, бр. 68, стр. 1—2.
- <sup>124</sup> Из позоришта. Дневни лист, XIV/1896, бр. 202, стр. 3.
- <sup>125</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 10487/5.
- <sup>126</sup> Из позоришта. Мали журнал, III/1896, бр. 16, стр. 2.
- <sup>127</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 10519/8.
- <sup>128</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 10520/5.
- <sup>129</sup> Исто 117, стр. 35.
- <sup>130</sup> Б. С. Из позоришта. Мали журнал, III/1896, бр. 126, стр. 2.
- <sup>131</sup> Ј. Д. М. Нов комад. Видело, XVII/1896, бр. 96, стр. 4.
- <sup>132</sup> Исто, 117, стр. 19
- <sup>133</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 10520/9.
- <sup>134</sup> Мил. П. Борђевић. Из позоришта. Дневни лист, XIV/1896, бр. 213, стр. 2.
- <sup>135</sup> Из позоришта. Дневни лист, XV/1897, бр. 6, стр. 1.
- <sup>136</sup> Пенелуга. Вечерње новости, V/1897, бр. 333, стр. 3.
- <sup>137</sup> Исто 10, стр. 19.
- <sup>138</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв: 10522/1, 10522/4, 10522/5, 10522/6, 10522/8, 10524, Ч. А. К. Богумли. Народни дневник, IX/1899, бр. 233 до 235, стр. 3; Народна позориште, Вечерње новости, VII/1899, бр. 346, стр. 3 и М.(анојло) С.(окић).



Вела Нигринова, Београдске новине, XIV/1908, бр. 354, стр. 3.

<sup>139</sup> Etienne. Ричард III. Мале новине. XII/1898, бр. 39.

<sup>140</sup> „Н. В.“ (Др Новаковић Владимир). Софоклов Едип. Ново време, XII/1900, бр. 9, стр. 4.

<sup>341</sup> Др Каменко Суботић, Кр. Српско позориште. Утисци из паркета. XXIV. Тако је морало бити. Ново време, XII/1900, бр. 86, стр. 1—2.

<sup>142</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв.: 14101/7, 14101/10, 14102/10, 14103/8, 14106/8, 14107/8, 14107/8, 14112/10, 14113/8, 14113/9, 14187/10 и 14187/12.

<sup>143</sup> Колевка. Позоришни лист, I/1901, бр. 6, стр. 43.

<sup>144</sup> Трули дом. Позоришни лист, I/1901, бр. 36, стр. 186.

<sup>145</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв.: 14109/2, 10525/2, 14118/6.

<sup>146</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв.: 14104/1, 14104/3, 14104/2, 14104/4.

<sup>147</sup> Боловања. Позоришни лист, I/1901, бр. 7, стр. 51.

<sup>148</sup> Р. Ј. Српска позоришта. Позоришни лист, I/1901, бр. 3, стр. 20.

<sup>149</sup> Госпођица Нигринова у Крагујевцу. Позоришни лист, I/1901, бр. 40, стр. 203.

<sup>150</sup> Нигринова у Загребу. Позоришни лист, I/1901, бр. 21, стр. 127.

<sup>151</sup> Б. (Базала Алберт). Гостовање госпођице Веле Нигринове. Виенац, XXXIII/1901, бр. 14, стр. 280.

<sup>152</sup> Нигринова у Загребу. Позоришни лист, I/1901, бр. 24, стр. 138.

<sup>153</sup> Гостовање г-ђице Нигринове на овдашњој позорници (као Јела Ђорђевићка у драми „Тако је морало бити“, Загреб 13 (26) марта 1901.) Србобран, XVIII/1901, бр. 58, стр. 3—4.

<sup>154</sup> Исто 151.

<sup>155</sup> Г-ђица Вела Нигринова као гошћа оvd. позоришта. Србобран, XVIII/1901, бр. 60, стр. 4.

<sup>156</sup> Г-ца Нигринова у Загребу. Позоришни лист, I/1901, бр. 26, стр. 147.

<sup>157</sup> Исто 156.

<sup>158</sup> Исто 151.

<sup>159</sup> Ј. Ад. Гостовање Веле Нигринове. Србобран, XIX/1902, бр. 72, стр. 5.

<sup>160</sup> фр. (Милан Марјановић). Хрватско казалиште („Очински дом“. — „У долини“. — Гостовање гђице Веле Нигринове). Обзор, XLIII/1902, бр. 90.

<sup>161</sup> Д. Новаковић. Трка за уживањем. Трговински гласник, XII/1902, бр. 114, стр. 3.

<sup>162</sup> Д. Поход на север. Трговински гласник, XII/1902, бр. 208, стр. 3.

<sup>163</sup> Балкон № 13. Гласови из публице. Београдске новине, VIII/1902, бр. 167, стр. 3.

<sup>164</sup> Василија Колаковић. Мајстори сцене на суду због дугова. Политика од 6. децембра 1964.

<sup>165</sup> М.(анојло) С.(окић). Вела Нигринова. Београдске новине, XIV/1908, бр. 354, стр. 3.

<sup>166</sup> Ховоркова Зорка. Вела Нигринова на чешкој позорници у Прагу. Бранково коло. IX/1903, бр. 18, страна 573—576.

<sup>167</sup> Јубиларка Вела Нигринова. Београдске новине, XIII/1907, бр. 280, стр. 4.

<sup>168</sup> Вела Нигринова. Труба, I/1908, бр. 91, стр. 1.

<sup>169</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 1360.

<sup>170</sup> Марамбо (Војислав Јовановић). Мали журнал од 15. IX, 20. IX, 23. IX, 26. IX, 31. X и 15. XI 1903.

<sup>171</sup> Исто 4.

<sup>172</sup> Гостовање Веле Нигринове. Народна одбрана, II/1903, бр. 285 од 14 просинца 1903.

<sup>173</sup> Гостовање Веле Нигринове, Народна одбрана, II/1903, бр. 286 од 15 просинца 1903.

<sup>174</sup> Марамбо (Војислав Јовановић). Вештица. Мали журнал, 19. II 1904.

<sup>175</sup> Тоска. Мали журнал. XIII/1906, бр. 241, стр. 3.

<sup>176</sup> Spectator, Клодова жена. Правда, I/1904, бр. 41, стр. 1—2.

<sup>177</sup> Исто 10, стр. 44.

<sup>178</sup> Spectator. Одсудни тренутци. Правда, I/1904, бр. 90, стр. 1—2.

<sup>179</sup> Марамбо (Војислав Јовановић). Госпођа с камелијама. Мали журнал, XI/1904, бр. 93, стр. 5.

<sup>180</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 1370/1.

<sup>181</sup> Народно позориште. Политика, II/1905, бр. 375, стр. 3.

<sup>182</sup> Народно позориште. Содом. Политика, II/1905, бр. 389, стр. 3.

<sup>183</sup> Народно позориште. Политика, II/1905, бр. 431, стр. 3.

<sup>184</sup> Народно позориште. Политика, II/1905, бр. 380, стр. 3.

<sup>185</sup> К. Граф. Пракс. Мали журнал, XII/1905, бр. 254, стр. 3.

<sup>186</sup> Она напредује. Политика, II/1905, бр. 665, стр. 3.

<sup>187</sup> Исто 10, стр. 53.

<sup>188</sup> Политика. II/1905, бр. 360, стр. 3.

<sup>189</sup> Игнотус. Народно позориште. Политика, II/1905, бр. 370, стр. 3.

<sup>190</sup> Исто 10. стр. 65.

<sup>191</sup> Spectator. Позоришни преглед (Загонетка). Правда, II/1905, бр. 46, стр. 2—3.

<sup>192</sup> Б. Јадни Пјеро. Правда, II/1905, бр. 80, стр. 2.

<sup>193</sup> Арманд Јадни Пјеро. Мали журнал, XII/1905, бр. 92, стр. 2.

<sup>194</sup> Јадни Пјеро. Политика, II/1905, бр. 439, стр. 3.

<sup>195</sup> У. Књегиња од Багдада. Политика, II/1905, бр. 587, стр. 3.

<sup>196</sup> К. Књегиња од Багдада. Мали журнал, XII/1905, бр. 240, стр. 3.

<sup>197</sup> Књегиња од Багдада. Правда, II/1905, бр. 205, стр. 3.

- <sup>198</sup> У (Угричић Јефта). *Патња једне жене*. Политика, II/1905, бр. 678, стр. 3.
- <sup>199</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 10529.
- <sup>200</sup> *Уметничка побољевања*. Политика, II/1905, бр. 696, стр. 3.
- <sup>201</sup> *Г-ца Нигринова*. Политика, III/1906, бр. 716, стр. 3.
- <sup>202</sup> *Госпођица Нигринова*. Политика, III/1906, бр. 720, стр. 3.
- <sup>203</sup> Драготин Цветко. *Даворин Јенко и његово доба*.
- <sup>204</sup> М. *Вели Нигриновој*. Правда, III/1906, бр. 328, стр. 3.
- <sup>205</sup> М. *Госпођа с камелијама*. Посвећено Вели Нигриновој. Правда, III/1906, бр. 345, стр. 3.
- <sup>206</sup> У (Угричић Јефта). *Спрдња или збиља*. Политика, III/1906, бр. 799, стр. 3.
- <sup>207</sup> У (Угричић Јефта). *Са претпоследње представе*. Политика, III/1906, бр. 764, стр. 3.
- <sup>208</sup> Пилад. *Г-ца Вела Нигринова у улози Федоре*. Мали журнал, XIII/1906, бр. 234, стр. 3.
- <sup>209</sup> *Народно позориште*. Србоуправа, бр. 205, од 2. IX 1906.
- <sup>209a</sup> *Тоска*. Мали журнал, XIII/1906, бр. 241, стр. 3.
- <sup>210</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 7740.
- <sup>211</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 694.
- <sup>212</sup> *Сафо*. Мали журнал, XIII/1906, бр. 299, стр. 3.
- <sup>213</sup> *Сафо*. Политика, III/1906, бр. 1005, стр. 5.
- <sup>214</sup> Пилад. *Мужевљева срећа*. Мали журнал, XIII/1906, бр. 311, стр. 3.
- <sup>215</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 1788/23.
- <sup>216</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 9839.
- <sup>217</sup> *Народно позориште*. Политика, IV/1907, бр. 1081, стр. 3.
- <sup>218</sup> Ч. Содом. *Штампа*, VI/1907, бр. 30, стр. 3.
- <sup>219</sup> *Присни пријатељи*. Политика, IV/1907, бр. 1095, стр. 3.
- <sup>220</sup> *Краљ Едип*. Политика, IV/1907, бр. 1116, стр. 3.
- <sup>221</sup> *Са синоћне прославе*. Политика, IV/1907, бр. 1128, стр. 3.
- <sup>221a</sup> Ч. *Прослава г. М. Петровића*. Штампа, VI/1907, бр. 68, стр. 3.
- <sup>222</sup> *Новитет на нашој позорници*. Политика, IV/1907, бр. 1136, стр. 3.
- <sup>223</sup> Ч. Сфинкс. *Штампа*, VI/1907, бр. 79, стр. 3.
- <sup>224</sup> Веритас. *Г-ђица Вела Нигринова*. Гостовање код позоришта „Синђелић“. — Ниш, 29. марта 1907. Трговински гласник, XVII/1907, бр. 79, стр. 2.
- <sup>225</sup> *Ана Карењина*. Политика, IV/1907, бр. 1161, стр. 3.
- <sup>226</sup> *Вечерашња представа*. Политика, IV/1907, бр. 1367, стр. 3.
- <sup>227</sup> У. (Угричић Јефта). *Два нова комада*. Политика, IV/1907, бр. 1184 стр. 3.
- <sup>228</sup> Г. Б. *Криза*. Самоуправа, V/1907, бр. 111, стр. 3.
- <sup>228a</sup> *Криза*. Политика, IV/1907, бр. 1193, стр. 3.
- <sup>229</sup> *Од зла горем*. Политика, IV/1907, бр. 1413, стр. 3.
- <sup>230</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 4172.
- <sup>231</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 8627.
- <sup>232</sup> МПУ. Београд. Бр. Инв. 7617.
- <sup>233</sup> У. (Угричић Јефта). *Уметничина прослава*. Политика, V/1907, бр. 1335, стр. 3.
- <sup>234</sup> У. (Угричић Јефта). *Јубиларна недеља*. Политика, V/1907, бр. 1337, стр. 3.
- <sup>235</sup> *Игнотус*. (Др. Каменко Суботић). Београдске новине, XIII/1907, бр. 279, стр. 3—4.
- <sup>236</sup> У. (Угричић Јефта). *После прославе*. Политика, V/1907, бр. 1341, стр. 3.
- <sup>237</sup> Пилад. *Прослава двадесетпетогодишњице Веле Нигринове*. Мали журнал, XIV/1907, бр. 281, стр. 2.
- <sup>238</sup> *Мало и за гушу*. Политика, V/1907, бр. 1339.
- <sup>239</sup> Нигринова Вела. *Благодарност*. Мали журнал, XIV/1907, бр. 291, стр. 3.
- <sup>240</sup> *25-годишњица Веле Нигринове*. Београдске новине, XIII/1907, бр. 280, стр. 3.
- <sup>241</sup> *Јубилеј Веле Нигринове*. Трговински гласник, XVIII/907, бр. 224, стр. 3.
- <sup>242</sup> *Прослава В. Нигринове*. Штампа, VI/1907, бр. 281, стр. 3.
- <sup>243</sup> Грчић Јован. *Несрпкиње на српској позорници*. Браник, XXIII/1907, бр. 228, стр. 1.
- <sup>244</sup> У. (Угричић Јефта). *Позоришна Теодора*. Политика, V/1908, бр. 1494, стр. 3.
- <sup>245</sup> О. *Последње Велико вече у Народном позоришту*. Политика, IX/1911, бр. 2852, стр. 1—2.
- <sup>246</sup> М. (анојло). С. (окић). *Вела Нигринова*. Београдске новине, XIV/1908, бр. 354, стр. 3.
- <sup>247</sup> *Г-ђица Нигринова*. Београдске новине, XIV/1908, бр. 141, стр. 3.
- <sup>248</sup> *Г-ђица Нигринова*. Београдске новине, XIV/1908, бр. 149, стр. 3.
- <sup>249</sup> *Вела Нигринова*, Београдске новине, XIV/1908, бр. 152, стр. 2.
- <sup>250</sup> Аурора. *Вела Нигринова и Београђанке*. Београдске новине, XIV/1908, бр. 164, стр. 3.
- <sup>251</sup> *Здравље Веле Нигринове*. Београдске новине, XIV/1908, бр. 172, стр. 3.
- <sup>252</sup> *Вели Нигриновој*. Београд, 16 октобра 1908. Мали журнал, XV/1908, бр. 292, стр. 2.
- <sup>253</sup> М. Вела Нигринова. *За Отаџбину*, IV/1908, бр. 54, стр. 2.
- <sup>254</sup> *Нигринова је погребена*. Мали журнал, XV/1908, бр. 356, стр. 1.
- <sup>255</sup> Исто 32.
- <sup>256</sup> Исто 203.
- <sup>257</sup> Предић Милан. *Смрт Веле Нигринове*. Српски књижевни гласник, књ. XXII/1909, бр. 1, стр. 58—61.

## AUGUSTA — VELA NIGRINOVA LA VEDETTE DU THÉÂTRE NATIONAL DE BELGRADE

Olga Milanović

Augusta, Vela Nigrinova, Slovène de par sa naissance qui a consacré toutes ses capacités créatives au Théâtre National de Belgrade et qui a souvent été appelée «la grande» et «la Sarah serbe» a débuté sur la scène belgradoise en 1882. Elle est morte en 1908 à l'apogée de sa carrière artistique. C'est grâce à Davorin Jenko, chef d'orchestre et compositeur du Théâtre National de Belgrade, qu'elle quitte Ljubljana pour rejoindre la troupe du premier théâtre serbe. A vingt ans Augusta quitte sa famille et la Société dramatique slovène où elle joue pour la première fois en 1876 à l'âge de 14 ans comme élève de l'Ecole dramatique. Six ans après elle est déjà une vraie actrice qui interprète avec succès les rôles principaux sur cette scène. Au moment de l'engagement de Nigrinova à Belgrade il était indispensable de rajeunir l'ensemble du théâtre de Belgrade. On cherchait quelqu'un pour succéder à Milka Grgurova qui était seule dans le grand répertoire dramatique. Le comité du théâtre avec à sa tête le directeur Milorad Popović-Šapčanin approuva l'engagement de Vela Nigrinova par son décret du 28 août 1882, à la suite de l'interprétation de trois rôles différents: Déborah, (Mossenthal) Eboli, (Schiller: Don Carlos) et Esméralda (Charlotte Birhpfeifer: Notre-Dame de Paris). Sa tournée à Belgrade commença le 9 octobre de la même année.

Nigrinova étudiait la langue serbe avec application. Elle fait bientôt partie du groupe des artistes au sommet du théâtre serbe et collabore intensivement avec Milka Grgurova, Toša Jovanović, Miloš Cvetić etc. Après des rôles d'essai elle interprète de nombreux rôles plus modestes mais qui lui permettent de perfectionner la langue serbe et de s'adapter à l'ensemble du théâtre de Belgrade et à son style spécifique de jeu. La première critique que l'on connaisse dédiée au jeu de Vela Nigrinova sur la scène du Théâtre national de Belgrade a été publiée dans le journal «Videlo» en 1885 par Todor Stefanović-Vilovski à l'occasion de la pièce «Cvrčak» de Charlotte Birhpfeifer. La critique est très positive en ce qui concerne les résultats de l'actrice dans la période révolue et on y annonce l'arrivée sur la scène d'une personnalité artistique très remarquable.

Au cours de la saison 1884, 1885 une autre Nigrinova s'essaya sur la scène de Belgrade. Il s'agissait, comme il sembla, de la soeur cadette de Vela, Matilda Nigrinova.

L'adaptation de Vela Nigrinova au Théâtre de Belgrade et à la société de Belgrade fut très rapide. Pendant la guerre entre les Serbes et les Bulgares elle fait partie du groupe nombreux des dames serbes rassemblées autour de la reine Nathalie pour préparer des vêtements chauds destinés aux soldats blessés. En 1888 Vela Nigrinova acquiert le status de membre permanent du Théâtre national de Belgrade après six ans passés dans ce théâtre et dans les groupes d'acteurs

dans lequel se trouve Milorad Gavrilović avec qui elle personnifiera le duo scénique préféré, de longues années encore après la mort de l'acteur Toša Jovanović.

Les dix années du séjour de Vela Nigrinova à Belgrade sont couronnées par la tournée très réussie à Novi Sad au début de 1892. Elle y interpréta les rôles d'Esméralda dans La Notre Dame de Paris (Charlotte Birhpfeifer), de Clara dans La Maréchal ferrant, Marguerite dans Faust de Goethe et de Natacha dans Notre ami Nekljužev (Paljm). Dans les années qui suivent elle interprète de nombreux rôles et joue dans les premières. Le répertoire de Vela Nigrinova, d'après les estimations des contemporains, comptait environ 400 rôles, c'est à dire presque la moitié du répertoire joué au Théâtre national de Belgrade (jusqu'en 1908 on joua 940 pièces en tout). D'après la collection très modeste des affiches théâtrales de cette période ainsi que d'après les comptes rendus et les critiques réunis grâce à des périodiques rares et partiellement conservés il a été possible de reconstruire 196 rôles, ce qui démontre le mieux, car il s'agit de rôles principaux, l'activité exceptionnelle de cette actrice dans le théâtre de Belgrade. Parmi les critiques les plus importants de la fin du XIXième siècle et du début du XXième siècle grâce auxquels nous pouvons juger mieux de l'art de Vela Nigrinova et qui nous ont expliqué la popularité exceptionnelle dont elle jouissait auprès du public se trouvent Todor Villovski, dr. Boža Nikolajević, Antun Gustav Matoš, Danilo Živaljević, Vojislav Jovanović-Marambo; dr. Kamenko Subotić, Jefta Ugričić etc. Les artistes et les historiens étrangers qui collaboraient avec elle sur la scène où l'admiraient dans le public ont également reconnu son talent artistique. (Gustav Salvini, Sumbatov-Juzin, Albert Male.)

Nigrinova affirme son art au cours des tournées dans les théâtres slaves interprétant ses meilleurs rôles devant de larges auditoires. A Zagreb, 1901 et 1902 (Nušić: Ceci devait arriver; Alexandre Dumas-fils: La dame aux camélias; Sardou: Madame sans gêne, Sudermann: La patrie; Gimera: Dans la vallée); à Prague, 1903 (La dame aux camélias, Maeterlinck: Mona-Vana; Madame sans gêne; La patrie); à Ljubljana et à Osijek la même année (La patrie, Madame sans-gêne; Le Maréchal — ferrant, Madame sans-gêne). Le répertoire de Vela Nigrinova marque un large diapason depuis les pièces classiques à la mode, les tragédies et les comédies de salon de Dumas-fils et de Sardou jusqu'aux pièces d'avant garde telles que celles d'Ibsen, Sudermann Maeterlinck et autres. Entre ces deux rôles diamétralement opposés, entre La dame aux camélias, Madame sans-gêne (pour ne pas mentionner Fedora, Dolorès, Dora, La Tosca, Théodora) et Nora, Magda, Mona Vana, Hjerdisse, Ella, Ada et Sapho, se trouvent de nombreuses héroï-

nes tragiques et des ingénues. On y trouve les rôles les plus touchants du répertoire romantique: Déborah, Esmeralda, Dona Sol (Hugo: Hernani), Marion Delorme (Hugo), Jeanne d'Arc (Schiller), Marie Stuart (Schiller), les héroïnes de Shakespeare: Gonerila, (Le roi Lear), Portia (Le marchand de Venise), Ophélie (Hamlet), Desdémone (Othélo), Juliette (Roméo et Juliette), Béatrice (Beaucoup de bruit pour rien), Catherine (La mégère apprivoisée), Lady Anne (Richard III); classique choisie: Jocaste (Sophocle: Le roi Oedipe), Vazantazena (Sudrak), Emilia Galoti (Lessing), Marguerite (Goethe: Faust); le répertoire russe: Nataša (Paljm: Notre ami Neklužev), Olga Petrovna (Turgenjev: Pain d'autrui), Anna Karenjina, (Tolstoj-Garo) et les personnages historiques ou folkloriques du répertoire du pays: Janja (Okrugić-Sremac: Šokica), Despa (Cvetić: -Nemanja), Ljubica (Veselinović-Brzak: Đido), Jela et Jovanka (Nušić: Ceci devait arriver, et Pučina), Deša, La duchesse Vanda, Mara Nikšina Beneša (Ivo Vojnović: Allons enfants!, Psyché, Crépuscule) etc.

Malgré une certaine emphase théâtrale, un penchant pour la parade (une passion pour le costume) Vela Nigrinova dominait la scène et l'auditoire par sa beauté brillante, sa subtilité et par son énergie extraordinaire. Elle se plaçait ainsi au premier rang des artistes européens de son époque. Le succès de Vela Nigrinova est marqué par le réalisme scénique. Avec l'avènement du XXI<sup>ème</sup> siècle elle se trouve de plus en plus souvent en conflit avec les conceptions plus modernes de l'imagination scénique; mais dans un répertoire spécifique écrit et créé au temps des grandes tragédiennes et qui a été pendant de longues années le point faible du public elle sera, longtemps encore, irremplaçable. Toutefois Nigrinova tente avec son énergie innée d'avancer avec le temps et de s'essayer également dans le domaine «du drame moderne» plus proche des problèmes graves de la vie quotidienne des hommes. Mais la force de ses ambitions n'égale pas celle de sa santé qui faiblit de plus en plus.

Au début de 1906 Nigrinova subit une opération grave qui menace sa vie. A la veille de cet événement Nigrinova et Jenko firent des

testaments dans lesquels ils se désignaient respectivement comme uniques héritiers. Ces deux étranges testaments constituent un témoignage touchant d'une profonde sympathie et d'un lien d'une grande amitié qui existait entre Vela Nigrinova et Jenko. Depuis son arrivée à Belgrade et grâce à la vie au même foyer et à l'attachement réciproque à l'art cette amitié se transforma en un lien humain affectueux et en un soutien réciproque devant les difficultés de la vie. Pendant plusieurs mois Vela Nigrinova s'éloigna du théâtre en raison de sa maladie. Son absence était ressentie par le théâtre et par le public également. Nigrinova revient en scène à la fin de 1906. Elle prend part aux manifestations et à la grève des artistes dans le but d'augmenter les appointements des artistes qui exigeaient aussi l'institution d'un fonds pour les retraites des membres du théâtre et leurs familles. Au cours de 1907 Nigrinova participe à la tournée du théâtre de Delini «Sindjelić»; elle avait joué à plusieurs reprises dans la troupe de ce théâtre. Le 10 octobre 1907 Vela Nigrinova fête le vingt-cinquième anniversaire de son activité au Théâtre national de Belgrade, avec la collaboration du Club des artistes et de la direction du théâtre. Elle avait choisi pour cette occasion le rôle de Magda dans la Patrie de Sudermann. Comme elle l'héroïne avait quitté son foyer et était partie contre l'avis de ses parents vers la liberté et la gloire. Les Belgradois lui firent des ovations et la couvrirent de cadeaux.

La dernière année de sa vie est pleine de tentative courageuse pour vivre ses derniers jours intensivement sur la scène et pour dissimuler le plus longtemps possible sa tragédie personnelle. Mais cette période triomphale est cruellement interrompue. Dans le rôle de Théodora de Sardou à la représentation du 15 mai 1908 Nigrinova prend congé dramatiquement et définitivement de la scène. Depuis ce moment sa maladie empire et elle meurt le 19 décembre d'après l'ancien calendrier ou le 31 décembre d'après le nouveau, exactement à minuit en l'année 1908. Des milliers de personnes se rendirent aux obsèques avec tous les représentants de la vie culturelle de Belgrade, les amis et les admirateurs de son art.